Güzel Yazılar
MEKTUPLAR

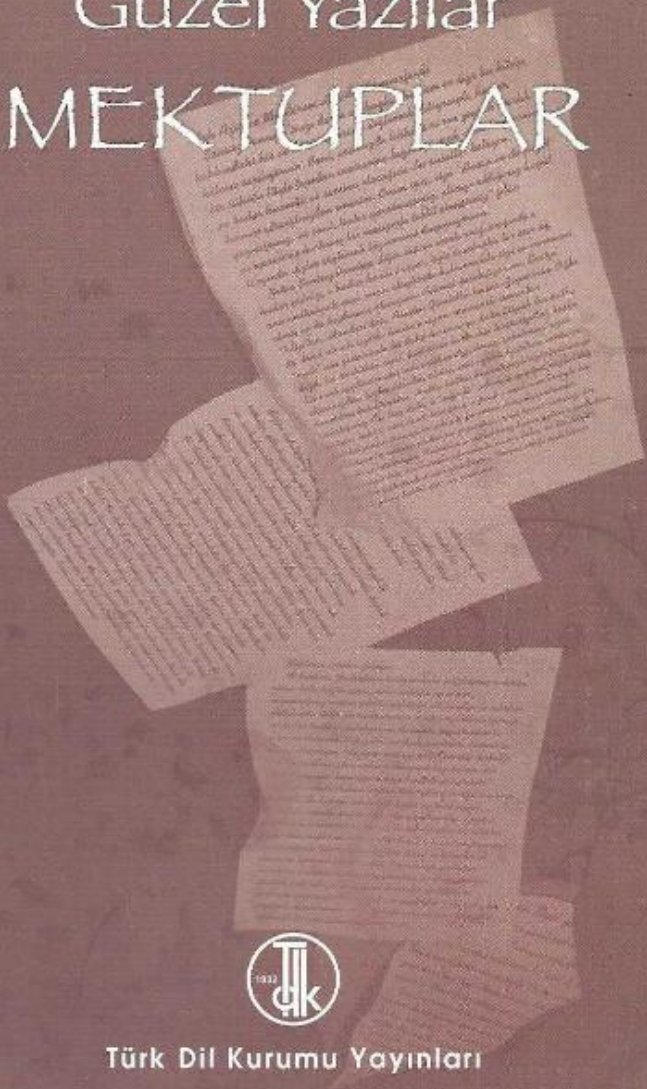

Türk Dil Kurumu Yayınları

Güzel Yazılar

MEKTUPLAR

Mektuplar: güzel yazılar / Hazırlayanlar: İsmail Parlatır... [ve başk.] – 2. bsk. -- Ankara: Türk Dil Kurumu, 2011.

XIX, 242 s. ; 20 cm. – (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 647. Güzel Yazılar Dizisi; 6)

ISBN 975-16-0912-7

1. Türk Dili 2. Mektuplar I. Parlatır, İsmail (haz.) II. Güzel Yazılar

410 383.122

Türk Dil Kurumu Yayınları

Güzel Yazılar

MEKTUPLAR

2. Baskı

Ankara, 2011

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Türk Dil Kurumu Yayınları: 647
Güzel Yazılar Dizisi: 6

Güzel Yazılar
MEKTUPLAR

*

Hazırlayanlar:
Güzel Yazılar Yazı Kurulu
Prof. Dr. İsmail PARLATIR (Başkan)
Prof. Dr. İnci ENGİNÜN
Prof. Dr. Orhan OKAY
Prof. Dr. Zeynep KERMAN
Prof. Dr. Kâzım YETİŞ
Prof. Dr. Necat BİRİNCİ

*

Kapak Tasarımı:
Türk Dil Kurumu
Dilek SATILMIŞ

*

Baskı:
Gazi Mesleki Eğitim Merkezi
Abant Sokak No: 15 Teknikokullar / Ankara
Tel: (0312) 212 62 18
Belgegeçer: (0312) 223 45 00

*

Birinci Baskı: Ankara, 1997
İkinci Baskı: Ankara, Eylül 2011
Baskı Sayısı: 1.500 adet
ISBN: 975-16-0912-7

*

Türk Dil Kurumu Yayınları
Atatürk Bulvarı 217, 06680 Kavaklıdere / Ankara
Telefon: (0312) 457 52 00
Belgegeçer: (0312) 468 07 83
Genel Ağ: http://tdk.org.tr

*

©5846 sayılı Yasa'ya göre
eserin tüm yayın, çeviri ve iktibas hakları
Türk Dil Kurumuna aittir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ, DİLİN TADI
MEKTUPLAR ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ
1. Halit Ziya Uşaklıgil 1
2. Ali Ekrem Bolayır 3
3. Abdullah Cevdet 6
4. Mehmet Akif Ersoy 16
5. Ziya Gökalp 23
6. Ahmet Refik Altınay 29
7. Abdülhak Şinasi Hisar 31
8. Memduh Şevket Esendal 35
9. Ömer Seyfettin 42
10. Halide Edip Adıvar 45
11. Yahya Kemal Beyatlı 48
12. Mithat Cemal Kuntay 53
13. Hamdullah Suphi Tanrıöver 57
14. Cevat Şakir Kabaağaçlı 63
15. Ahmet Haşim 67
16. İbrahim Alâettin Gövsa 73
17. Y.K. Karaosmanoğlu 76
18. Reşat Nuri Güntekin 82
19. Nahit Sırrı Örik 86

20. Aşık Veysel 89
21. Yusuf Ziya Ortaç 91
22. Eşref Üren 94
23. Faruk Nafiz Çamlıbel 97
24. Nurullah Ataç 104
25. Ahmet Hamdi Tanpınar 107
26. Ahmet Kutsi Tecer 135
27. Necmettin Halil Onan 137
28. Semiha Ayverdi 139
29. Sait Faik Abasıyanık 143
30. Sabri Esat Siyavuşgil 145
31. Sabahattin Ali 156
32. Sabahattin Eyuboğlu 158
33. Cahit Sıtkı Tarancı 165
34. Bedri Rahmi Eyüboğlu 183
35. Orhan Kemal 198
36. Mehmet Kaplan 201
37. Melih Cevdet Anday 221
38. Aziz Nesin 223
39. Behçet Necatigil 226
40. Tahir Alangu 229
41. Cemil Meriç 233
42. Atillâ İlhan 235
43. Gültekin Sâmanoğlu 237
44. Seyfettin Başçıllar 240

SUNUŞ

DİLİN TADI

Dil denen mucizeyi nasıl anlatmalı, bilmiyorum. İnsan zekâsının bütün pırıltıları, insan ruhunun bütün duyuşları, titreyişleri, dalgalanışları orada. Mavi gökle kara yer arasında, ikinci bir âlemde daha yaşıyor insan. Dil adı verilen, sınırları olmayan, sonsuz bir âlemde.

Sözlüklere dalmak benim için güzeldir; gramerler arasında dolaşmak da güzeldir. Fakat birkaç ciltle sınırlı sözlükler ve gramerler asla dilin kendisi değildir. Sözlükler, bir dilin bütün kelimelerini içine alsa bile nihayet bir kelimeler listesinden ibarettir. Gramerler ise bir kurallar sıralamasından başka nedir? Bir gramerde yer alan söz dizimi kurallarını sayısız örneklerle zenginleştirirsiniz. Bir sözlükte yer alan elli bin kelimeyi, sayısız örgüler içinde bir araya getirirsiniz. İşte dil bu sayısız örgü ve örneğin evrenidir. Binlerce yıldan beri milyonlarca insan tarafından yaratılan bir evren. Aynı kelimeler, sonsuzluğa doğru uzanan zamanda, daha milyonlarca örnek ve örgü içinde kullanılacaklar. Kelimelerin bir kısmı ölse de, bir kısmı şekil ve manasını değiştirse de düşünce ve duygularımızın bin bir tonunu, birbirinden farklı bin bir kalıp

içinde ifade etmeye devam edecekler. "Nice nice sözüm olsa bengü taşa vurdum... Bengü taş diktirdim, gönüldeki sözümü vurdurdum" diyen Bilge Kağan "neng neng (nice nice)" ve bengü taş (ebedî taş)" sözleriyle sonsuzluğu anlatır. Uygurların hükümdarı Tengride Bolmış İl İtmiş Bilge Kağan "bin yıllık, tümen günlük bitiğimi, belgemi yassı taşa yazdırttım" derken sonsuzluğu "bin yıllık, tümen (on bin) günlük" kalıbıyla ifade eder. Balasagunlu Yusuf "tümen ming" veya "tümen tü" kalıplarıyla sonsuzluğu anlatır: Törüttüng tümen ming bu sansız tirig (on bin ve bin ayısız canlıyı yarattın.) Tümen tü çiçekler yazıldı küle (On binlerce çiçek gülerek yayıldı). Sadece sonsuzluk kavramı için kaç örgü var? Bakınız Balasugunlu Yusuf bir başka yerde ne diyor: Uçuglı yorıglı tınıglı neçetirilgü seningdin bulup yir içe (uçan, yürüyen, duran nice şeyler- Rızkını senden bulup yer içer). İşte bu da varlıkların sonsuzluğunun bir başka ifadesi. "Binlerce, on binlerce" derken yine sonsuzluğu ifade etmiyor muyuz? Diğer Türk lehçelerinde "binlerce" yerine "minglep (binleyip)" diyorlar. Bu da bir başka anlatış tarzı.

"Bin"i ve "on bin"i anlıyorum. Bunlar "belirli" olsa da yüksek sayıları anlattıkları için insanda sonsuzluk duygusu uyandırıyor. On bini ve bini bir araya getirerek sonsuzluğu ifade ediş tarzı daha da anlaşılır bir şey. Ama insanoğlu sayılarla yetinmemiş; "neng neng, nice nice" gibi sorularla da sonsuzluğu anlatmış. "Binlerce" ve "minglep" örneklerinde çokluk ve katlama ifade eden eklere başvurulduğunu görüyoruz. Ya "bin bir gece masalları"ndaki

"bin bir" kalıbına ne demeli? Bin bir.. "Bin" ile küme tamamlanıyor; fakat siz "bin bir..." diyerek sonsuzluğa açılıyorsnuz. "Ebedî, sonsuz, sayısız, ölümsüz..." gibi daha pek çok kelimeyi sıralayabiliriz. Ben "sonsuzluk" kavramı için kaç kelime ve kalıp kullanıldığını anlatmak istemiyorum; asıl anlatmak istediğim şudur. Sadece bir kavram için bu kadar ifade tarzı var. Bir de "sonsuzluk" kavramının; ikinci, üçüncü, dördüncü... kavramlarla ilişkiye girdiğini düşününüz; taşın sonsuzluğu, taş üzerindeki yazıların sonsuzluğu, yazıyla anlatılan düşüncelerin sonsuzluğu, varlıkların sonsuzluğu, evrenin sonsuzluğu, evrenin sonsuzluğundaki mucize... Bu mucize kimbilir kaç kelimenin bin bir türlü örgüsüyle anlatılabilir! Ve işte bu bin bir türlü örgünün kendisi de bir mucizedir. Bu mucizenin adına dil diyoruz.

Ana dilimizin tek tek kelimeleri de şüphesiz bize tat verir. *Sevgili, biricik, yeşil, duygu, şiir* kelimeleri ne kadar tatlıdır! *Güç, kuvvet, kudret* kelimelerinde sanki bir güç gizlidir. *Aslan, kaplan, kartal, bürküt* sözlerinde sanki bir yücelik vardır. *Yüce, yüksek, ulu* kelimeleri sanki sesleriyle de bu kavramları çağrıştırır. "Kuş"ta kuşun cıvıltısını, "yılan"da yılanın yerde sürünüşünü, "toprak"ta toprağın katılığını duyarız. "Gülümsemek"te gülümseyişin tatlılığı, "düşünmek"te düşüncenin derinliği var gibidir. "Ağlamak"ta ve "üzülmek"te bir ağırlık, bir eziklik vardır. "Üzülmek, büzülmek, süzülmek, çözülmek" acaba tesadüfen mi hep üzüntülü kavramları anlatır? İnsan süzülürse, toplum çözülürse bunlar canımızı sıkar. Ya suyun

süzülmesi, işin çözülmesi... İşte kelimeler arasındaki örgü burada kendini gösteriyor. Binlerce kelime arasında bin bir türlü örgü kurabilirsiniz.

Şakaklarıma kar mı yağdı, ne var;
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar...
Neden böyle düşman görünürsünüz
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

Şakak ve kar kelimeleri belki başka insanlar tarafından da bir arada kullanılmıştır; fakat "şakaklarıma kar mı yağdı" örgüsü her hâlde sadece Cahit Sıtkı'ya mahsustur. Şairin karı şakaklarına düşünerek yağdırdığına eminim. Belki de karlı bir havada yürürken bu manzarayı gördü ve kaydetti. Fakat "kar"ın "saçların kırlaşması"ndaki "kır" kelimesiyle ses yakınlığını, "-larıma" ve "kar mı" parçalarında a, r, ı, m seslerinin art arda sıralandığını, bu sıralanışın "ne var"da da kısmen devam ettiğini Cahit Sıtkı'nın düşündüğünü sanmıyorum. Şair, ahenk yaratan bu örgüyü düşünerek değil sezişiyle kurmuş olmalıdır. Ya aynalarla dostluk arasındaki ilgi? Her gün baktığımız aynanın, dostumuz olduğunu kaçımız düşündük? Aramızdan birkaç kişi bunu düşünmüş olsa bile, ağarmış şakaklarımız ve morarmış göz altlarımızla aynaların artık bize bir düşman gibi göründüğünü Cahit Sıtkı'ya kadar her hâlde hiç kimse dile getirmedi. Hele "ayna, dost, düşman, yıl, görünmek" kelimelerinin iki mısra içinde bu şekilde örülüşü... Tabiî ki bu bir

san'atkârın tasarrufudur ve san'atkâr ister şuurla, ister sezişle olsun, kelimelerin maddelerini ve ruhunu elleriyle yakalayarak onları bir düzene sokmuştur.

San'atkâr olmayan insanlar da kelimeleri bir örgü içinde kullanırlar. Dil tek tek kelimeler değil, kelimeler arasında kurulan bu örgüdür. Dilin asıl tadına da bu örgü içinde varabiliriz. Milyonlarca insanın, yüzlerce yıl içinde her gün konuşarak ve yazarak kurduğu bu örgünün kendisi doğrudan doğruya bir sanat eseridir. Tıpkı anonim bir türkü, anonim bir destan gibi yaratıcısı belli olmayan bir san'at eseri. Daha doğrusu dili kullananların tamamının yarattığı bir san'at eseri. Milyonlarca beyinden ve ruhtan süzüldüğü için de elbette bir şaheser. Dille meydana getirilen san'at eserleri, bu bakımdan diğer san'at eserlerinden daha avantajlıdır. Şiirin, romanın, hikâyenin, denemenin kendileri birer san'at eseri olduğu gibi, onları meydana getiren malzeme de bir san'at eseridir.

Her konuşmadan ve her yazıdan aynı tadı alabilir miyiz? Günlük konuşmalar da bize tat verir mi? Şüphesiz, dilin kendisine mahsus tadı, günlük konuşmalarda da vardır. "Altıyı beş geçe, dokuza on kala, koşarak merdivenlerden indim, yavrucuğum gözlüğümü bana uzatır mısın?" ibarelerinde ben Türkçenin tadını buluyorum. Dilin örgüsü bozulmaz, konuşurken kelimeler düzgün söylenirse dilin tadı her zaman duyulur. "Kuzum, nerelerdeydin? Seni beklemekten dizlerime kara su indi." diyen yaşlı kadının siteminde; "anneciğim, hani bana

oyuncak alacaktın?" diyen küçük kızın sorusunda; "işine git be kardeşim, seni mi dinleyeceğiz?" diyen yorgun adamın diklenişinde Türkçenin kendisine mahsus tadı elbette vardır. Fakat bunlar bir san'atkâr kaleminde bir araya getirildiği zaman tat yoğunlaşır. Günlük hayat içinde farkına varmadığınız bu tadı, Hüseyin Rahmi'deki mahalle arası konuşmalarında, Ahmet Rasim'in satıcılarında bulursunuz. Bakınız Dede Korkut "dolduran top" dediği kadınları nasıl anlatıyor:

"Teptiği gibi yerinden kalktı; elini yüzünü yıkamadan obanın o ucundan bu ucuna, bu ucundan o ucuna koşuşturdu; lâf taşıdı, kapı dinledi; öğleye kadar gezdi. Öğleden sonra evine geldi; baktı ki uğru köpekle koca dana evi birbirine katmış; ev tavuk kümesine, sığır damına dönmüş; komşularına bağırır ki kız Zeliha, Zübeyde, Ürüveyde, Cankız, Canpaşa, Ayna Melek, Kutlu Melek! Ölmeye yitmeye gitmemiş idim; yatacak yerim yine bu harap olası idi; nola idi, benim evime bir lâhza baka idiniz; komşu hakkı Tanrı hakkı, diye söyler. Bunun gibisinin hanım, bebekleri yetişmesin; senin ocağına bunun gibi avrat gelmesin!"

Bu alıntıda, o devrin günlük konuşmalarından başka hiçbir şey yok. Fakat san'atkâr bunları yoğun şekilde bir araya getirip dilin tadına varmamızı sağlıyor.

Cahit Sıtkı da

Neden böyle düşman görünürsünüz
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

diye sorarken günlük dilden pek ayrılmıyordu ama aynalarla dostluktan bahsederek bize bambaşka bir tat daha sunuyordu.

San'atkârlar günlük dili işleyerek; eserlerine, yine birçoğunu dilin içinden çıkardıkları tatlar katarak; bazen de yepyeni buluş ve örgülerle bizde bambaşka hazlar uyandırarak dilin tadına varmamızı sağlarlar. Onların eserleri ile dilimizin güzelliğini fark eder, dilimizi daha çok severiz.

Yahya Kemal

Kandilli yüzerken uykularda
Mehtabı sürükledik sularda.

derken şüphesiz yine günlük kelimeleri kullanıyor. Fakat Yahya Kemal'e kadar hiç kimse Kandilli'yi uykularda yüzdürmemiş, mehtabı sularda sürüklememiştir. Bakınız Ahmet Haşim, mavi göklerde kargaların çirkin sesleriyle ötüşlerini nasıl tasvir ediyor:

"Sanki binlerce çelik makas, semaların lâciverdîsini doğramak için mütemadiyen açılıp kapanarak, havada cehennemî bir gürültü ile şakırdıyor."

"Sema, lâciverdî" gibi sözler eskimiş olsa bile burada da günlük kelimeler kullanılmıştır. Fakat kargaların gagalarını çelik makaslara benzetmek ve onların ötmek için gagalarını açıp kapayışlarını, göğün maviliğini doğramak olarak düşünmek sadece Ahmet Haşim'e mahsus bir imtiyazdır. Haşim bu herkesten farklı düşünce tarzını,

kelimelerin sırtına ve kelimeler arasında kurulan örgüye yüklemiştir. Bir başka san'atkâr, kargaları hallaca, gagalarını hallaç yayına benzetebilir ve kargaların beyaz bulutları pamuk gibi attığını yazabilirdi. Görüldüğü gibi kelimeler ve onlar arasında kurabileceğimiz bin bir örgü bize sonsuz imkânlar bağışlamaktadır ve san'atkârlar bu imkânları en iyi kullanan insanlardır. Bunun için de biz dilimizin tadını yoğun olarak şair ve yazarlarımızın eserlerinde buluruz. İşte bunu düşünen Türk Dil Kurumu, sözlük ve gramer çalışmalarının yanında, dilimizin en güzel eserlerinden seçilmiş parçalar aracılığıyla insanlarımızı dille doğrudan doğruya temasa geçirmek ve dilimizin tadını onlara ulaştırmak için "Güzel Yazılar" adlı bir dizi yayın plânlamıştır. Burada pratik bir amaç güdüyor ve insanlarımızı, dilimizin en güzel verimleriyle rahatça karşılaştırmayı düşünüyoruz. Özellikle okul çağındaki gençlerimize ulaşmak ve erken yaşta onlara Türkçenin tadını tattırmak istiyoruz. Ortaya çıkan yeni şartlar, Türkiye dışındaki Türklerin de bu tür kitaplara ihtiyaç duyduğunu göstermiştir. Onların her gün artan yoğun taleplerini karşılayabilmek arzusu, bu dizinin bir başka sebebidir.

"Güzel Yazılar" dizisinde türlere göre bir ayrım yaptık ve her türün en güzel örneklerini seçmeye çalıştık. Seçilen parçalar genellikle 20. yüzyılın Türkiye Türkçesine aittir.

Dilimizin güzel eserleri, şüphesiz ki seçtiklerimizden ibaret değildir. Türkçe, bin yılı aşkın bir za-

mandan beri, Asya'da, Avrupa'da, hatta Afrika'da on binlerce eser vermiş büyük bir dildir. Bu pınar hâlâ gürül gürül akmakta ve yalnız Türkiye'de değil, dünyanın birçok yerinde her gün pek çok eser vermektedir. On binlerce eserin her birinde ayrı bir tat, ayrı bir zenginlik vardır. Bunlar arasında seçim yapmak hiç de kolay değildir. "En güzelleri bizim seçtiklerimizdir." iddiasında bulunmak da mümkün değildir. Ancak bu dizideki parçalarla gençlerimizin diğer eserlere de ulaşabileceklerini düşünüyoruz. Onlar yalnız Türkçenin tadını bulmakla kalmayacaklar, dilimize daha pek çok tatlar katacaklardır.

Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLASUN

Türk Dil Kurumu Başkanı

MEKTUPLAR ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Edebî bir tür olarak mektubun çok uzun bir geçmişi vardır. Eski Anadolu'da, M.Ö. 1950 yıllarından kalma Asurlu hanımların mektupları günümüze ulaşmıştır. Eski Yunan'da ve Roma'da ahlâkî, felsefî ve edebî konularda manzum veya daha çok mensur, kime hitap ettiği belli olmayan veya hayalî bir kişiye mektuplar yazılmıştır. Bu mektuplarda çeşitli üslûplar denenmiştir. Bunlar derlenmiş ve bir kısmı günümüze kadar gelmiştir. XVII., XVIII. ve XIX. yüzyılda batılı çeşitli fikir ve sanat adamlarının görüş ve düşüncelerini, anlayışlarını mektuplarından öğreniyoruz. Bu hâliyle mektup, sahibinin sadece ailevî, sosyal, psikolojik durum ve konularına değil, fikir ve sanat olaylarına da ışık tutmaktadır. Ovidius, Cicero, Diderot, Voltaire, Byron, Madame de Sévigné, Chateaubriand vb. bu türün en güzel örneklerini verirler.

İslâm edebiyatlarında mektup, âdeta süslü nesir örnekleri olmuştur. Öte yandan İmam Rabbanî, Gazalî, Mevlânâ, Muhyiddin-i Arabî gibi büyük mütefekkir ve ve-

1 *Namık Kemal'in Mektupları,* 4 c., Haz. Fevziye Abdullah Tansel, 1967-1986

liler için mektup; düşüncelerini anlatmalarının yanında bir eğitim, terbiye vasıtası olarak kullanılmıştır.

Mektubun çok geniş bir kullanım alanı vardır. Eskiden beri devletler arası ilişkilerden, devlet merkeziyle taşranın haberleşmesine ve kişiler arasındaki alış verişe kadar pek çok alanda kullanılmıştır. Sevgililer, anne-baba-çocuklar, dostlar, arkadaşlar arasındaki iletişim yakın zamana kadar mektupla olmuştur. Türkülerimizde yer alan mektubun en hasretle beklenilenleri gurbet, asker mektuplarıdır. Mahremiyet ve hususîlikleri dolayısıyla bunlar çok defa iki kişi arasında kalmıştır.

Doğu Türkistan'da bulunan bazı Uygurca metinler içinde Uygurca mektuplar da vardır. Anadolu sahasında çeşitli mektuplar derlenerek münşeat mecmuaları meydana getirilmiştir. Bunların klişeleşmiş bir yapıları vardır. Seçili nesrin en güzel örnekleridir. Feridun Bey'in derlediği *Münşeat*, bunların en meşhurlarındandır. Bu münşeat mecmualarında edebiyatçıların mektupları da bulunmaktadır. XVI. yüzyıl şairi Fuzûlî'nin Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebî'ye yazdığı *Şikâyetnâme*'si bu türün en tanınmış ve en güzel örneklerindendir. Lâmi Çelebi, Gelibolulu Âli, Râgıp Paşa, münşeat sahibi şair ve yazarlarımızdandır. XIX. yüzyılda Âli, Fuad ve Reşid Paşalar mektup dilinde

---

1 *Abdülhak Hâmid'in Mektupları,* 2 c. (Haz. İnci Enginün), İstanbul 1995.

2 *Ziya Gökalp Külliyatı: II Limni ve Malta Mektupları,* Haz. Fevziye Abdullah Tansel, Ankara 1965

bir sadelik başlatmışlardır. Namık Kemal'in pek çok edebî tenkidi mektup şeklindedir: "İrfan Paşa'ya Mektup", "Mes prisons Muahezenâmesi" Ayrıca onun döneminin pek çok edebî, sosyal, siyasî ve kültürel olaylarına ışık tutan mektupları dört cilt hâlinde yayımlanmıştır.[1] Bu dönemde Muallim Naci'nin Beşir Fuad'la mektuplaşmaları *İntikad* (1886-1887), Ahmet Midhat'la mektuplaşmaları ise *Muhaberat ve Muhaverat* (1895) adı ile neşredilmiştir. Ayrıca Muallim Naci, muhatapları bilinmeyen, belki de olmayan mektuplarını *Mektuplarım* (1886) başlığı ile yayımlamıştır. Bunlarda dönemin kültür ve edebiyat meseleleri tartışılır. Edebiyat meselelerinin tartışıldığı bu türdeki önemli eserlerden biri de Beşir Fuad ile Fazlı Necib'in karşılıklı mektuplarının toplandığı *Mektubat*'tır (1887). Bunlara Abdülhak Hâmid'in *Mektuplar* (1916) (I-II)'ını ekleyelim [1]. Ziya Gökalp'ın ailesine gönderdiği mektupları ise yazarının özel hayatının yanında çeşitli konulardaki görüşlerini yansıtır *(Limni ve Malta Mektupları)* [2].

Güzel Yazılar için derlediğimiz mektupları yazarlarının doğum tarihlerine göre sıraya koyduk. Bu türün Cumhuriyet dönemindeki örneklerinden bir güldeste yaptık. 1920'de ölen, ancak hikâyeleriyle günümüzde de en çok okunan yazarımız olan Ömer Seyfettin'in bir mektubuna yer vermeği uygun gördük.

Mektupların bir kısmı yayımlanmak üzere, bir kısmı da dostlar için, onlara hitaben bazen ikisi arasındaki özel çağrışımlarla yüklü işaret ve kelimelerle yazılmıştır. Bu-

radaki mektuplarda da bu özellikler bulunmaktadır. Bunun için de edebî eserlerdeki dil ve üslûp her zaman mektuplara yansımamaktadır. Görüleceği gibi, bazı mektuplarda Fransızca kelimeler fazlaca kullanılmaktadır. Bazı mektuplarda da kişiler arasındaki olayları çağrıştıran özel işaret ve ifadeler bulunmaktadır. Bunun için biz burada çok gerekli olan bazı açıklamalara yer verdik.

Öte yandan mektup, romanda sık sık başvurulan bir anlatım tekniğidir. Manzum mektuplar geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürür. Fıkralarda, açık mektup tarzı da çok yaygındır. Nurullah Ataç'ın *Keziban'a Mektuplar*'ı ve Haldun Taner'in *Devekuşuna Mektupları* (1960) gibi.

Biz bu güldestede yelpazeyi bu kadar açamazdık. Kendimizi, edebiyatımıza mal olmuş şahsiyetlerin özel mektuplarıyla sınırladık. Hele politik ve siyasî tartışmalara zemin hazırlayan, cevaplarına da mutlaka ihtiyaç gösteren mektuplardan özellikle kaçındık.

Cumhuriyet devrinin edebiyat, sanat ve kültür meselelerinin akis bulduğu ve bu dönemde türünün en önde gelen örneklerinde kabul edilen *Ziya'ya Mektuplar* (1957), *Dost Mektupları* (1972), Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Mektupları* (1974), *Kardeş Mektupları* (1985), *Âi'ye Mektuplar'ı* (1992) gibi eserlerden yola çıktık. Tabiatıyla halka genişledi. Belirlediğimiz çerçevede ulaşabildiğimiz pek çok mektubu buraya aldık. Bu bir güldestedir, örnektir. İstedik ki okuyucu bu halkayı genişletebilsin.

MEKTUPLAR

Halit Ziya **UŞAKLIGİL** (1867-1937)

(Yeşilköy, 24 Kasım 1943)

Güzide Edip Cevdet Kudret Solok

Aziz Meslektaş,

Lutfettiniz bana sınıf arkadaşlarınızı tanıttınız. Bilseniz bunların her biriyle nasıl candan seviştim, kimine acıdım, kiminden üşüdüm, fakat hepsiyle bir müddet beraber, kaynaşarak yaşadım. Siz arkadaşlarınızı bana tanıtırken kendinizi de büsbütün başka bir varlığınızla tanıtmış oldunuz. Bu varlığınızı ne için şimdiye kadar sakladınız? Sizi pek ince bir şair, pek mahir bir sahne muharriri diye bilirken birdenbire bana türlü meziyetlerle, emsalinde pek nadir tesadüf olunan meziyetlerle dolu bir hikâye-nüvis olarak göründünüz. Bu benim için, yalnız benim için değil Türk edebiyatı için büyük bir kazançtır.

Kitabınızda çeşit çeşit insan enmuzecleri yaşıyor. Sanki bunları Birinci Büyük Harbin maişet, sefalet, ıstırap, işkence yılları içine atıyorsunuz. Kitap yalnız bir hikâye değil aynı zamanda karışık bir devrin tarihi... Siz o yıl-

larda pek genç olmalıydınız. Bu müşahede yekûnunu nasıl tahattur edebildiniz? Eğer o devrin doğrudan doğruya tarihini yazsaydınız bu kadar belâgati haiz bir eser vücuda gelmiş olmazdı...

Lisanınız sade, akıcı, sürükleyici, fakat edebî renklerle parlıyor, sonra arasıra beklenmeyen bir yerde siz gençlik hayatınızla, şair simanızla o sade lisanın perdesini yırtarak gülümsüyorsunuz. Ne sevimli bir simanız var...

Zavallı Süleyman'a ne olacak? Korkarım ki bu çocuk bedbaht olacak. Kitabınızın aşağısını sabırsızlıkla bekliyorum. Beni çok üzmeyin... Tebriklerimi, takdirlerimi sunarak gözlerinizden öperim.

(*Cevdet Kudret'e Mektuplar,*
Haz. İhsan Kudret- Handan İnci,
Ankara 1995, s.53)

Ali Ekrem **BOLAYIR** (1867-1937)

23 Eylül 1930

İki gözüm Suud [1],

Sabırsızlıkla beklediğim mektubun geldi. Kitabına yazdığım birkaç satır senin değerinden aşağıdır, o kadar teşekküre değmez. Emin Bey [2] eserinin nesini tetkik edecek? O zat felsefe müderrisi ise de hiç edip değildir; estetik ise felsefeden ziyade edebiyata taalluk eder. Her ne hâl ise. Zaten tetkik filân edeceği yoktur, şöyle bir gözden geçirecek. Rıfkı Melûl [3] hakkında seni gayr-perestîye davet ederim Suud. Biraz da insanlara, kendilerine rağmen de olsa, iyilik etmeği öğren. Kemal'in

İnsanlığın ayrı zevki vardır

dediği böyle şeyler içindi. Evet, Melûl,bil-iltizam kendine verdiği bu "Melûl" isminden de anlaşıldığı gibi, merdüm-

1 Suut Kemal Yetkin
2 Mehmet emin Erişirgil
3 Rıfkı Melûl Meriç

girizdir, bedbindir. Lâkin ben onu temiz vicdanlı bir genç tanırım. İşte bunun için hakkında muhabbetinin sıyanetini istiyorum: Yavaş yavaş damarına gir, usûlüne vakıf ol, hırçınlıklarına tahammül ediver. Hasılı ruhen mariz olan bu bîçare genci hergün daha ziyade düştüğü ummân-ı bedbinîden sahil-i selâmete çekmeye çalış. Vakıa söylediğim kolay bir iş değildir, çok sabır, çok derviş-meşreblik ister; lâkin mizacın gayet nazik, sabûr olmaya müsaittir. Haydi göreyim seni Suud, bir hayatı kurtarmak ne büyük zevktir, düşün de Melûl'e karşı ona göre bir muayyen ve muhyi meslek takip et. Amma sen bütün samimiyetinle uzun müddet uğraştığın hâlde deli asla yola gelmezmiş, o zaman sen de çekilirsin: Gayr-perestînin de elbette bir haddi vardır. Bu mektubumun mahremiyetini ihtara hacet yok. Melûl benim sözümle işe giriştiğini duyunca hiçbir netice alamayacağın muhakkaktır.

Nouvelles Littéraires gönderdiğim makaleyi neşretmedi, mektubuma da cevap vermedi. Lâkin kimbilir heriflerin her biri hangi köydedir. Vacances'lar yeni bitti, Paris'e henüz avdet etmişlerdir. Belki bu günlerde cevap gelir.

Panorama'dan cevap aldım. Mektubunuz bizi çok enterese etti. Türk tarih-i edebiyatından maada Arap tarih-i edebiyatını da yazdırmak istiyoruz, evvel emirde bunun hakkındaki reyinizi yazınız, diyorlar. Ben de geçen gün cevap verdim ve Arap tarih-i edebiyatının Türk tarih-i edebiyatıyla rabıtası yoktur, bu tarih-i edebiyat Farisî tarih-i

edebiyatına merbuttur. Sizin koleksiyonunuz için Arap, Acem, Türk üç büyük şark milletinin tarih-i edebiyatlarını yazdırmak elbette pek iyi olur. Hangisinden tercihan başlayacağınıza kendiniz karar veriniz. Yalnız atiyen Türk tarih-i edebiyatını yazmak için size itimat edip edemeyeceğimi bildiriniz, yollu bir cevap yazdım. Bakalım ne diyecekler. Mektuplarının lisanı daha ziyade ümit verecek mahiyettedir. Muvafık birşey yazarlarsa sana malûmat veririm.

Sen ne yapıyorsun? Ev mi tuttun? Mektepte mi yatıp kalkacaksın? Hâlinden memnun musun? Mektep, talebe nasıl? Bunların hepsinden etraflı malûmat isterim. Baki Huda'ya emanet ol oğlum.

23 Eylül 1930

(*Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e* Mektuplar, Haz. M. Kayahan Özgül İstanbul 1996, s.97-99.)

Abdullah **CEVDET** (1869-1932)

Peyami Safa Bey oğlumuza;

Dün akşam *Edebiyat* gazetesi idaresinde *Türk Yurdu, İctihad ve Sebilü'r-Reşad* mecmuaları hakkındaki mütalâan bende bazı fikirler uyandırdı. Bunları yazıyorum. Senin gibi düşünenler de benim gibi düşünenler de okusunlar.

Evvelâ senin söylediklerini icmâl ve tekrar edeyim: Birer cereyan temsil eden bir *Türk Yurdu,* bir *İctihad,* bir de *Sebilü'r-Reşad* vardı. *Türk Yurdu* hedefine vardı: Türk ümmetlikten çıktı milletliğe girdi. *İctihad* asrîlik istiyordu, bu da oldu. *Sebilü'r-Reşad*'ın müdafaa ettiği zühdilik kal'olundu. *Türk Yurdu*'nun, *İctihad*'ın rolleri hitam bulmuştur.

İşte bunlara benim cevabım: *Türk Yurdu*'nun vazifesinin bitmiş olduğunu zannetmek pek yufka görmektir. Bunun böyle olduğunu teslim etmek için 323 numaralı *İctihad*'ın başındaki "Gazi Paşa Aydın Türk Ocağı'nda" adlı makaleyi okumalısın; fakat senin nesildaşların ve senin neslini takip eden neslin yaptıkları gibi sen de oku-

muyorsun. Hâlbuki, ben *İctihad*'ı oldukça muntazam olarak sana gönderiyordum. Menemen hâdisesini takip ve Türk Ocakları'nın lağvedilmesine takaddüm eden ayların birinde Reisicumhur, Aydın Türk Ocağı'nı ziyaret ediyor, oradaki gençlere: "Efendiler. Tabiî civarınızdaki köyleri ziyaret etmiş, hâllerini, ihtiyaçlarını, dertlerini öğrenmişsinizdir. Bana anlatın ben de öğreneyim, istifade edeyim" diyor. Kimsede ses yok. Gazi tekrar soruyor: "Buraya en yakın köyün mesafesi ne kadardır?" Cevap yok. Tekrar soruyor. İçlerinden biri: "Efendim, yirmi dakika" diyor. O: "Peki, anlatın, bu köyler ne hâldedir? İhtiyaçları, dertleri, şikâyetleri nelerdir? Beni bunlar hakkında aydınlatın" diyor. Sükût, sükût. Nihayet, Aydın Türk Ocağı Reisi, eğilerek, bükülerek: "Efendim, köylere gitmek için araba, otomobil tahsisatımız yok" diyor. Bunun üzerine Gazi Paşa: "Menemen isyancı şeyhlerinin köy köy dolaşmak için tahsisatları var mı?" diyor. Türk gençleri yirmi dakikalık mesafedeki velinimet köyleri ve köylüleri ziyaret etmek için arabaya ve tahsisata ihtiyaç gösterecek kadar "effeminé", idealsiz ve mealsiz iseler, *Türk Yurdu*'nun vazifesi bitmiş midir? Türk gencinin akdem ü akdes vazifesi nurlanmak ve nurlatmak değil midir? Türk genci nurlanmak istiyor mu? Nurlandırmak aşkı duyuyor mu? Buna müspet bir cevap verebilir misin? Yarım milyon nüfuslu koca İstanbul'da Türk gençliğinin kaç kulübü, kaç mütalâa salonu, kaç kütüphanesi var? Seksen bin kadar nüfuslu iken son beş altı sene içinde yarısından biraz fazlası Türkiye'yi terk ve sermayeleri ile be-

raber harice hicret etmiş olan ve elyevm adetleri 35.000'e inen Musevî vatandaşlarımızın müdeaddit ilmî cemiyetleri var. Bene Berith kulübünün binası Musevî gençlerinindir ve burada mükemmel bir kütüphaneleri vardır. Mevsiminde burada muntazam konferanslar veriliyor. Dr. G. Le Bon vefat ettiği ay içinde merhum hakkında bir konferans vermeye beni davet etmeyi, yalnız bu 35.000 nüfuslu Musevî cemaatin gençleri düşündüler. Beni evimden muazzezen alıp Bene Berith'e götürdüler. Konferans salonunda tek bir boş yer yoktu. Salonun dört yüz küsur adam aldığı malûmdur. Ayakta da elli altmış zat vardı. Samilerin yarısından ziyadesi hanımlardı. Büyük itina ve zevk ile dinlediler. Ve ruhanî sürur ve hazlarını canlı ifadelerle izhar ettiler. Union Française'de de aynı konferansı tekrar etmeye davet olundum. Halk evinde verilen aynı konferansımda 30 sami ancak bulundu. Darülfünun konferans salonundaki samilerimin nispeten çokluğu ile müteselli olabildim. Türk genci hem öğrenmek hem öğretmek vazifesini müdrik olmuş mudur? Halka gitmek ve halkı yükseltmek en yüksek gaye olmuş mudur? Gaye deyince hatırıma geldi. Vaktiyle bir erkân-ı harp mirlivamız bana şunu hikâye etmişti: Rumeli "Vilâyat-ı sitte" idaresi varken jandarma umum kumandanı idim. Bulgar çetelerini takip ediyorduk. Bir gün bir Bulgar çetesinin, bir Bulgar köy hocasının evinde gizlendiğini öğrendim. Bir müfreze askerle köyü sardım. Ben yanıma yaverimi ve bir iki nefer aldım. Köy hocasının evine gittim. Kapıyı çaldım. Bir temiz hizmetçi kız açtı. Hocayı sordum. "Buyurun, Das-

calos Efendi şimdi gelir" dedi. Bizi içeri aldı. Bir salona götürdü. Bu geniş salonun her tarafı mükemmel ciltli ve cümlesi Almanca ve yüksek mevzulu kitaplarla dolu kütüphane idi. Bir Bulgar köyünde böyle mükemmel bir kütüphane nasıl bulunuyor diye hayret ettim. Ben köy hocası olarak ihtiyar, beli bükük, ak sakallı, mariz bir adam karşımıza çıkacak sanıyordum. Birkaç dakika sonra simsiyah sakallı, elbisesi sade fakat temiz, beyaz yakalıklı, iri yarı, simsiyah saçı alameriken iki tarafa taranmış, takriben yirmi yedi yaşında bir Bulgar delikanlı çıktı. Az Türkçe de söylüyordu. Fakat kitaplarının Almanca olmasından Almanca bildiğini anladım. Kendisi ile Almanca konuşmaya başladık. Heidelberg Darülfünunu'ndan felsefe doktoru olarak çıkmış olduğunu ve Bulgar gençleri için en yüksek gayenin ikmal-i tahsil eder etmez, bir Bulgar köyünde köy hocası olmak, Bulgar köylülerini aydınlatmak olduğunu söyledi. Bir Türk erkân-ı harp mirlivasının bana anlattığı vakanın hikâyesine bir kelime ilâve etmedim. Türk gencinin yüreği Türk köylüsünün yüreği, Türk köylüsünün derdi için sızlıyor mu? Bugün her yirmi haneli bir Bulgar köyünün mutlaka küçük bir hastahanesi ve mutlaka "praticien" yani her hastalığa bakar bir doktoru vardır. Daha bundan iki buçuk, üç sene evvel Değirmendere'de bir kudurmuş boğa bir köylü Türkün karnını bir boynuz darbesiyle delmiş ve barsaklarını dışarıya dökmüştü. Bu bedbaht köylü, barsakları kucağında, İzmit'e kadar götürülmeye mecburiyet hasıl olmuş ve mahallinde en iptidaî sıhhî temizlik yapacak kimse bulunmaması yü-

zünden, zavallı vatandaş yolda ölmüştü. Bu faciayı mecmuasında yazmış olan Ahmet İhsan Bey, mebus ve galiba Zonguldak mebusudur. Ben *Servet-i Fünun*'dan iktibas ve *İctihad*'a o zaman dercetmiştim. Köylü sıtmadan, trahomdan, frengiden ve en büyük dert olan cehaletten mustariptir. Hükûmet tarafından yapılan yardım ve ihtimam bertaraf, Türk milliyet uyanıklığının Türk gençleri eli ile yaptığı bir hayır var mıdır? Biz okumuş, yazmış kimseler bir yüksek dal, bir çiçek, yaprak ve meyve olabiliriz, fakat bizim köklerimiz köylülerdir. Bizim kökümüz halktır. Kötü, gıdasız ve hasta olan bir ağaç, nasıl gururlanabilir? Toprak, çamur, gübre içindeki köklerini ağaç nasıl düşünmeyebilir? Vaktiyle yazdım ve söyledim. Sofya'da bir değil, on veremle mücadele cemiyeti var. Bulgaristan'da veremle mücadele mevzuunda tam on beş mecmua çıkıyor. Bunları Bulgar gençliği yapıyor ve yaşatıyor. Bizim gençlik yalnız Galatasaray ve Fenerbahçe münasebetiyle ortaya çıkıyorlar. Günlük gazetelerin ilk sahifesini bu oyunların işgal etmesine hayret ve hiddet etmemek, peygamber sabrına malik olmakla mümkündür. Spor olmasın demeyeceğim, fakat birinci sayfada verici safta olacak şeyler pek çoktur. Bu sözümden gençler münfail olacakmış, fakat bunu düşünmek benim vazifemle telif kabul etmez. 349 numaralı *İctihad*'ı okudunsa, görmüşsündür ki ben hoşa gitmeyi değil, işe gitmeyi isterim. Rusya'nın Romanya hududuna yakın köylerinden bir kafile köylü, Rus komünist mezaliminden kurtulmak için yurtlarını terk ederek, canlarını Romanya toprağına atmışlar. Fakat Rus

hudut karakolları bunların üzerine yaylım ateşi açmış, birkaç yüz zavallı köylüyü, çocukları ile, kadınları ile Romanya toprağında yere sermiş. Bunu İstanbul'un günlük gazeteleri yazdı. Okudum. Çok müteessir oldum. Bu isyan ve nefret hissiyatımı bir mektupla *İstiklâl* gazetesine yazdım. Bu gazete Berlin'de Resulzade tarafından neşrediliyor. Bunu gören muharrir gençlerimizden biri bana: "Sizin ilk defa bir makalenizi beğenmedim. Resulzade'ye yazdığınız mektubu. Biz sizi her ileri hareketin ilerisinde bulunur biliriz. Kanaatiniz bu merkezde olsa bile yazmak doğru değil. Niçin gençliğin "sympathie"sini kaybedesiniz? Gençliğin temayülü malûm" demişti. Bunun manasını tefsir ettim. Hulâsa şudur: Gençlikte komünistlik temayülü var, gençlikte müsâafe yok. Yani ictihada ve vicdan hürriyetine hürmet yok. Gençlik maskeli olmayı tavsiye ediyor. Gençliğin ruhunun istikameti ve derekesi bu olursa *Türk Yurdu*'nun vazifesi bitmek şöyle dursun, başlamamış olduğu anlaşılmaz mı? *Türk Yurdu*'nu tesis eden Yusuf Akçora Beyefendi biraderimiz mebus oldu, muallim oldu, kongre reisi oldu. Fakat *Türk Yurdu* tesisinde gaye bunları olmak elbette değildi. *Türk Yurdu*, yurda müreffeh ve muammer Türk ve Türk de mesut ve mamur yurt görmek ve bunların esbabını uzun yıllar çalışarak hazırlamaktı. Aydın Türk Ocağı'nda Gazi Paşa'nın suali ve aldığı cevap işin bir "parodie" mahiyetini geçememiş olduğunu göstermez mi? Yirmi dakikalık bir köye gitmek için araba ve otomobil tahsisatı isteyen Türk gençliği henüz doğmamış veyahut çoktan ihtiyar olmuş değil

midir? Sıhhat-i umumiye işlerinde, maarif-i umumiye işlerinde Türk gencinin şahsî teşebbüsle küçük bir hayat göstermesini istiyoruz. Üç, dört sene evvel Türk Ocağı'nın bir odasında Fahreddin Kerim Bey oğlumuz, hani bir gençler kulübü yapmıştı. Tramvayda genç doktora rastgeldim. Bundan bahsederken hükûmetin yardım etmemesinden şikâyetle söze başladı. O zaman: "Ah, gençlik hükûmetten muavenet almak değil, hükûmete muavenet etmek vaziyet-i ruhiyesinde olmalı" dedim. Londra'da hükûmetin bütçesi ile yaşayan ilk mektepler haricinde gençlerin ihya ve idame ettikleri iptidaî tahsile yalnız Londralılar senede 12 milyon İngiliz lirası verirler. Görüyorsun ki, evlâdım, *Türk Yurdu*'nun vazifesi, tekrar ediyorum, başlamış olmaktan da uzaktır.

Şimdi geçelim *İctihad* mecmuası'na: *"İctihad"* asrîliği istiyordu. İşte şapka giyildi, kadınların peçeleri kaldırıldı, Lâtin harfi kabul olundu, dinin dünya işlerine müdahalesi kaldırıldı. Hilâfet, meşihat ilga olundu" diyorsun. Gücenme, benim hulûs-ı niyetime emin olduğuna güvenerek söylüyorum. Fakat, güceneceğini bilsem de söyleyeceğim: Eğer *İctihad*'ın 25 maddeden teşekkül eden müdebbir fikirlerini yirmi yedi seneden beri faaliyetine mihver olan bu umdeleri okumuş olsa idin *İctihad*'ın vazifesinin bittiğine hükmedemezdin. Fakat bütün gençlik gibi sen de okumuyorsun. Yahut saçları ağarmışların yazılarını okumaya gururunuz mani oluyor. Aziz ve merhum dostum baban İsmail Safa, sana zengin bir muhayyile miras bırakmıştır. Fakat istediğim kadar irade tevettürü ve-

rememiş. Bana bir gün evimde randevu verdin, gelmedin. Ertesi gün sana rastgeldiğim ve seni muahaze ettiğim zaman bir çürük dişini göstererek: "Ben kendi kendime verdiğim sözü tutamıyorum. Her gün dişçiye gitmeyi tasmim ediyorum, fakat bu kararımı haftalardan beri yapamıyorum" demiştin. Bu samimî bir itiraf idi ki, senin alacak hesabına kaydedilmeli. *İctihad*'ın fikirlerini ihtiva eden bir varakayı sana gönderiyorum. Umarım ki, bu bir sayfayı okumak için kendinde sabır, vakit ve himmet bulursun.

Bu umdelerin 1. sini alalım:

Hürriyetlerin en birincisi ve mukaddesi vicdan hürriyetidir: "İtikadını intihap ve itiraf etmekte serbest olmayan kimse ruhunun yarısını kaybeder."

İctihad'ın ilk hedefi olan bu noktaya varılmış mıdır? İctihad hürriyeti var mı? Vicdan hürriyetine hürmet var mı?

2. maddeye geçiyorum: "Şahsî, maşerî, siyasî istiklâllerin anası iktisadî istiklâldir."

İktisadî istiklâlimiz fetholunmuş mudur?

Umdelerimizden 5 numaralısı şudur: "Tek bir adama yapılan bir haksızlık, umum için bir tehdit teşkil eder."

İctihad'ın gayelerinden biri de, bir kimseye yapılan bir haksızlıktan herkesin müteessir ve müteheyyiç olacak ahlâk mertebesine milletinin yükselmiş olduğunu görmektir. Bu gayeye yaklaşıldığına dair bir emare görüyor musunuz? Vatandaşın felâketinden müteessir olmamak umumîdir. "El için yanma nâre, yak çubuğunu bak safana"

darb-ı meselimiz malûmdur. Bir haktan vazgeçmek, başkalarının hakkını da tehlikeye düşürmektir. Binaenaleyh haksız bir muameleye maruz olan bir adam bu hakkı müdafaa ve hakka tecavüz edenle mücadele ederken başkalarının hakkına da tecavüz edilmesine bir mânia tesis etmiş olur. Bunu yapmamanın aharın hakkına kolayca tecavüz edilebilmek yolunu açmak olduğu meydandadır.

Bu umdelerin 6.sı da şudur: "Talim ve terbiye öyle bir istikamet takip etmelidir ki, fertler istinat noktalarını cemaatlerde değil, kendi kendilerinde bulsunlar ve zekâdan ziyade seciye neşvü nema bulsun."

Talim ve terbiye bu istikamete girmiş midir? Ve semeresini böylece vermiş midir? İstinat noktasını kendi azminde, kendi sa'yinde arayan ve hükûmetten istinat ve yardım istemeyerek ayakta durmayı ve yürüyebilmeyi bilen kaç kişiyiz.

17. madde şudur: "Kâmil insan yalnız yaptığı fenalıktan değil, yapabildiği hâlde, yapamadığı iyilikten de mes'uldür."

14. maddesini de zikredeyim: "Bir memleketin hakikî büyüklüğü ne nüfusunun kesafetindedir, ne yer altı zenginliğinde, ne arazisinin genişliğinde, ne hükûmetinin askerî şevketinde: Büyüklük ancak vatandaşlarının içtimaî kıymetindedir."

25 prensipten ancak birkaçını kaydettim. Bu ideallere yaklaşılmak şöyle dursun, bunlara tam bir azimle teveccüh edildiğini görüyor muyuz? Serpuş değiştirmeyi, kadınların yüzü örtülü çıkmaya mecbur tutulmamaları gibi şeyleri

asrîlik hatimesi addetmek bizden uzaktır. Biz serpuştan ziyade serlerin değişmesini istedik. Serpuş tebdiline tarih olarak bir şair:

"Serpuşlar değişti fakat ser değişmedi."

mısraını söylemişti. Başımızda şapka, heykellerin başına takılan şapkalar gibi kaldıktan sonra ne işe yarar? Biz bununla mı mücahedeye hitam verilmek lâzım geldiğine ve asrîliğin fethedilmiş olduğuna hükmedeceğiz? İstanbul'da günde iki yüz kilo dudak boyası sarf olunuyormuş. Bu kadınlık haysiyetinin protesto edeceği bir şey değil midir? Beyaz sakalını sarıya ve siyaha boyayan göz aldatıcı, sahte simalı bazı erkeklerin derekesine düşmek değil midir? Analık ve ev hanımlığı makamı hor görülüyor. Babalık ve ev efendiliği cazip görülmüyor. Böyle devirde ve böyle diyarda halis ve tam bir vatandaşın vazifesi nasıl bitmiş sayılabilir? Burada bir değil, bin *İctihad*'ın mevcudiyet hakkı vardır. Bu dertlerin bazıları senin, bazı romanlarında gösterilmiştir. Mütareke devrinde çıkan bir hikâyeni hâlâ unutmadım. Elbette bu hikâye hayattan alınmıştı.

Senin iki satırlık sözün bana on iki varak dolduran sözler söyletti. Senin gibi düşünen gençler çok olsa gerektir. Onun için bu cevabımın onlar tarafından da okunmasını temin etmek için bu satırların neşrolunması şıkkını kabul et. Baki, evliyâyı ihlâs için havf u hazen yoktur, evlâdım.

İctihad evi, 26 Temmuz 1932

Mehmet Âkif **ERSOY** (1873-1936)

15 Recep 1348 (17 Aralık 1929)

Evlâdım, İki Gözüm Mâhir Bey, [1]

Mektubuna çok sevindim. Var ol, Rabbim seni her iki dünyada aziz etsin. Hem kardeşlerine, hem diğer aşinalara dair malûmat vermişsin. Buna da başkaca memnun oldum. Ben de sana yükte ağır, bahada hafif bir hediye gönderiyorum. Kabul edersen pek hoşuma gider [2].

El-Câmiatü'l-Mısriyye'de (Mısır Darülfununu) Türkçe'de okunurmuş. Bunu, Farisî ile beraber olmak üzere tedris eden Abdülvehhâb Azzâm Bey'le üç, dört aydan

---

1 Mahir İz

2 Aslında yükte hafif, bahada ağır olan bu hediye, Âkif merhumun Hilvan'da çektirip gönderdiği fotoğrafıdır. Arkasında "Mâhir Bey Oğlumuza" ithafıyla:
"Dış yüzüm böyle ağardıkça ağarmakta, fakat,
Sormayın iç yüzümün rengini: Yüzler karası!
Beni kendimden utandırdı, hakîkat, şimdi,
Bana hiç benzemeyen sûretimin manzarası."
kıt'ası yazılmış olan bu resim, *Kubbealtı* mecmûası'nın Ocak 1975 nüshasında neşredilmiştir.

beri muarefe peyda ettik. Adamcağız Türkçe dersini bana vermek istedi. Ben de "pekâlâ" dedim. Bunun üzerine Câmia'ca mesele iki ay kadar uzatıldıktan sonra, iki hafta evvel "Derslere başlayabilirsin" dediler. Şimdilik gidip geliyorum. Dersim, Edebiyat kısmının üçüncü, dördüncü senelerine münhasırdır. Haftada dört saat, yani her sınıf iki ders alıyor. Dördüncü sene talebesi geçen yıl Azzâm Bey'den biraz okumuşlar. Üçüncü sene talebesi benden başladılar. Câmia talebesine Arapça ders takriri bidayette beni düşündürdü. Lâkin "El-hayâü yemnaü'r-rızk" [3] düstûruna tevfik-ı hareket etmek, bakkala, kasaba rezil olmaktansa Dârülfünûn efendilerinin garip-nüvazlıklarına dehâlet eylemek daha makul göründü. Bakalım Mevlâ ne gösterecek?

Hatırımda iken söyleyeyim: Talebenin elinde kitap yok. Benden kitap istiyorlar, "Siz bize yerini, ismini bildirin; biz İstanbul'dan getirtiriz" diyorlar. İstanbul'daki âsârın Türk çocukları için yazılmış olduğunu söyledim. Onlar da, iptidaî çocukları için yazılmış kitapların, şimdilik kendilerine kâfi geleceğini; yazın, benim suret-i mahsûsada Mısırlılar için bir eser yazmamı söylediler. Arapça kendi lisanları olmasına, Farisî'yi de okumakta bulunmalarına nazaran, Türkçenin bunlar için güçlüğü yalnız Türkçe kelimâta inhisar ediyor. Kuzum evlâdım, sen kavâid-i lisan için ayrı, kıraat için de ayrı mı olur, yoksa ikisi bir arada mı olur, mevcut kitaplar içinden birini in-

3 Utanma, çekinme rızka mani olur.

tihap et de, sür'at-i mümküne ile gönder. İki sınıfın mevcudu ancak yirmi efendiye baliğ olduğu için, o kadar nüsha kifâyet eder. Sen kitabı intihap edersin; Eşref Edib ya veresiye, yahut peşin olarak alır gönderir. Yalnız, o biraz ihmalcidir. Sen kendisini daima harekete getirmelisin. Kitaplar buraya gelir gelmez, bedeli takdim edileceğinden emin olabilirsiniz! Biz Mısırlılarca para meselesi, en ehemmiyetsiz mesâildendir malûm a!

Fuad Şemsi, kendisine de söylediğim gibi, sahre-i sammâ kesilmiş! Ne yazsam tınmıyor. Kızayım diyorum, elimden gelmiyor. Ne diyelim, Allah insaf versin. Enişte Efendi hazretlerine arz-ı tazim ederim. Ziya Efendi Hocayı görürseniz, ona da iştiyaklarımı, selâmlarımı lütfen söylersiniz. Servet'e, Abdülmennan'a, Fahir'e [1] çok selâm. Ferid Bey'i [2] bu gece rüyada gördüm. İnşallah rahatsızlığın-dan tamamıyla sıyrılmıştır. Bir daha mülâkatınızda selâmımı unutmaz söylersiniz olmaz mı?

Tercüme bitti amma tebyizi henüz bitmedi. Bakalım o mu benden evvel bitecek, yoksa ben mi ondan evvel biteceğim!

Emin ile Tahir ellerinizi öpüyorlar. Emin, Fahir'e bir çok selâmlar gönderiyor. Geçen kış, onlarla birlikte bir resim aldırmıştık. Altına şu kıt'ayı yazdım:

---

1 Fahir İz
2 Ferit Kam

Ne odunmuş babanız, olmadı bir baltaya sap!
Ona siz çekmeyiniz, sonra ateştir yolunuz.
Meşe hâlinde yaşanmaz, o zamanlar geçti;
Pek de incelmeyiniz, sâde biraz yontulunuz.

Geçen kış Eşref Edib *Safahat*'ı yeniden bastırmış; ciltli olarak bana da göndermişti. Ötesine berisine baktıktan sonra mahzun oldum, şu kıt'ayı söyledim:

"Arkamda kalırsın, beni rahmetle anarsın"
Derdim, sana baktıkça, o bîçâre kitâbım.
Kim derdi ki, sen çök de, senin arkana kalsın;
Uğrunda harâb eylediğim ömr-i harâbım?

Gülme komşuna, gelir başına! Meşhur Yahya Kemal gibi, felek bizi de kıt'acı etti: Dört yılda on iki mısra! Neyse Allah beterinden esirgesin. Kemal-i iştiyâk ile gözlerini öperim iki gözüm evlâdım. Mithat Cemal'i gördüğün yok mu?

Mehmed Âkif

(M.Uğur Derman, "Mehmet Âkif'ten Mektuplar", *Kubbealtı Akademi Mecmuası,* Yıl: 6, nu.1, Ocak 1977, s.43-49)

Evlâdım, İki Gözüm Mâhir'im,

3 Zilhicce 1350 (9 Nisan 1932)

Mektubunu fart-ı iştiyâk ile bekliyordum, nihayet geldi. İnşallah bundan böyle ara sıra hasbıhâl ederiz. Fuad'in defterinde pek dişe dokunacak, yahut seve seve okunacak bir şey olmasa gerek. Zaten kısm-ı azamı vaktiyle yazılmış parçalardan ibaret. Mamafih bastırmak istiyordum; olmadı. Bu yaz iki, üç nazm edilecek mevzuum var. Muvaffak olabilirsem, önümüzdeki kışa "Yedinci Kitap" diye, hepsini bir arada çıkaracağım. Gönlüm harap, zihnim perişan, elim işe varmıyor. Son senelerde haylice okudum; lâkin okuduklarımdan bir istifade ettim mi, bilemem.

Kardeşlerin hakkında malûmat verişinden memnun oldum. Eniştene arz-ı hürmet ederim. Hoca Ziya Bey hakkında, kendisinden malûmat alır, bana da yazarsan, çok büyük lutfetmiş olursun.

Hafız Yusuf, Paşabahçesi'ni bıraktı, Kınalı'ya intikal etti öyle mi? Kuyumculuğu berdevam mı? İnşallah maişet hususunda pek muztar değildir. Hoca Hayret hakkında,

ondan haylice malûmat edinebilirsin sanırım. Bir zamanlar, ona mülâzemet ederdi; hatta rahmetlinin vadisinde mazmunlu, nükteli şiirler söylerdi. (Ve şi'rî Şi'râ) [1] nüktesi için, burada büyük bir edibe sordum. "Şi'râ, Süreyya gibi alemler daima harf-i tarifle kullanılır. Binaenaleyh, böyle bir nükteye lisanın müsaadesi yoktur. (Ve şi'rî eş-Şi'râ) denmek lâzım" mütalâasında bulundu.

Paris'te vefat eden Hoca Kadri Efendi merhum Hayret'inin pek takdir ettiği efâdıldan idi. Abdülhamid zamanında Mısır'a gelerek *Kanûn-ı Esâsî* gazetesini çıkaran, Mısır'dan da Paris'e giden bu zat, neşriyatından dolayı gıyabî idam cezasına mahkûm edilmişti. Hayret merhum diyordu ki: "Param olsa, Bulgaristan'a kadar gider, Kadri Hoca'ya Cerîr'in şu beytini telgrafla çekerdim:

"Zeame'l-Ferezdaku en seyaktülü Merba'an
Ebşir bitûli selâmetin yâ Merba'u"

Ferezdak malûm, Cerîr'in rakibi idi. Merba' ise Cerîr'in raviyesi, yani eş'ârının canlı bir defteri idi. Ferezdak için savrulmuş namütenahi şetâim-i galîzayı okuyup gezen Merba', tabiîdir ki, söverken şairin hoşuna gidemezdi. Onun için "Öldürürüm, tepelerim" gibi tehditlerde bulunmuş olacak ki, Cerîr de: "Ferezdak Merba'ı öldüreceği vehminde bulunmuş. Ey Merba', demek ki sağ salim pek çok zamanlar yaşayacaksın, tebşir ederim" mealindeki sâlifü'z-zikr beyti söylemiş. Ferezdak'ın gayet cebîn bir adam olduğunu da unutmamalı.

---

1 Şiirim Şir'â gibidir.

İlân-ı hürriyeti müteakip, *Beyânü'l-Hak* ismiyle, ulema tarafından bir mecmua-i diniyye çıkarılmaya başlamıştı. Hayret Hoca, ona bir makale göndermiş. Merhumun sinnine, şöhretine hürmeten makaleyi başa geçirmek istemişler; lâkin Abdülhamid'e hücum mahiyetindeki bir yazı ile işe başlamak tuhaf göründüğü için, ortalara doğru bir yere sokuşturmuşlar. Bunu gören Hayret: "Biz nevzâdın başına bir sarık gönderdik; onlar bilememişler de kuşak diye beline sarmışlar!" demiş. İleride aklıma gelirse, yine merhuma ait bazı şeyler yazarım. Kıymetsiz adam değildi; lâkin tevfiksiz idi. Kendisini bir şeye yaratmadı. Nasrettin Hoca'nın merkebi gibi, önüne geleni ısırdı; arkasından geleni tepti. Pek çok adamları incitti. Huysuz mahlûklardan idi, Allah rahmet eylesin.

Fuad Şemsi'ye çok selâm. Eniştenize, biradere kezalik. Teyzeniz, hamdolsun iyicedir. Hassaten selâmlar, dualar ediyor. Hocazade Cevdet Efendi'ye ihtiramlarımı lütfen tebliğ edersiniz. Kemâl-i iştiyâk ile gözlerini öperim evlâdım Mahir'im. Gerçek, Ali Rıza Efendi ceddimizi gördüğün yok mu? Kurban bayramınızı şimdiden tebrik ederim.

Amcan
Mehmet Âkif

(M. Uğur Derman, "Mehmet Âkif'ten Mektuplar",
Kubbealtı Akademi Mecmuası,
Yıl: 6, nu.1, Ocak 1977, s.43-49)

Ziya **GÖKALP** (1876-1924)

Polverista-30 Ekim 1919

Sevgili Zevcem,

Bu hafta 22, 23 Teşrinievvel tarihli iki mektubunu aldım. Üç kızımdan da 22 tarihli birer mektup geldi. Mektuplarınız böyle çok geldikçe, ne kadar sevindiğimi bilmezsin. Mektup yazmakla mektup okumak, burada benim için iki ibadet yerine geçti. En vecitli zamanlarım bu iki ibadetle meşgul olduğum zamanlardır. İki haftadır mektupların çok ümitli, çok meserretli! İşte benim de istediğim, ruhunun daima böyle kuvvetli olması idi. Bütün mektuplarımda hep senden bunu istiyordum. İnsana ruhun bu kuvveti nereden gelir? Allah manevî bir güneştir ki nuru, vecd dediğimiz tatlı duygulardır. Göğün güneşi doğunca nasıl gözler nur içinde kalırsa, gönlümüzün güneşi doğunca da kalbimiz vecitlere, meserretlere gark olur. Biz Allah'ı gözümüzle görmeyiz; fakat, kalbimizde duyduğumuz meserretler onun nurudur. Demek ki gözümüz onu görmüyor, fakat kalbimiz duyuyor. Meserret Allah'ın nuru olduğu gibi, korku, keder, hiddet duyguları da şey-

tanın ateşidir. Kalbimizde bu duygular bulunduğu zaman, ruhumuza şeytan hâkim olmuş demektir. O hâlde, ruhumuzdan şeytanı daima kovmaya çalışmalıyız. Şeytanın vesvese sesleri kulağımızdan kesilince, ruhumuz korkudan, kederden, hiddetten kurtulur. O zaman kalbimiz şeytandan temizlendiği için Allah gelir, kalbimizdeki arşına oturur. Gönlümüzün güneşi doğunca, tabiî onun nuru olan tatlı vecitler de ruhumuza bir yağmur gibi boşanır. Şeytanı ruhumuzdan kovmak, Allah'ı kalbimizde daima hazır bulundurmak: İşte Türkleri metanetli ve cesur yapan bu iki ruhî ameliyedir. Şeytanın yaklaşamadığı bir kalp, korkudan, kederden, meyusluktan, ümitsizlikten âzâdedir. Allah'ın hiç ayrılmadığı bir gönül daima meserretli, daima vecitlidir, her lâhza ümitli, her lâhza metanetlidir. Şeytan, insanın vâhimesidir; fakat, bu vâhime iptida cemiyette doğar, fertteki vâhime, içtimaî vâhimenin bir gölgesidir; fakat, insan kendi şahsiyetine sahip bulunursa, muhit vâhimeden kurtulmaksızın da, kendisi evhamdan kurtulabilir. Şimdi sendeki bu metanet beni çok sevindirdi. Artık eski meraklardan, endişelerden kurtuldun. Demek ki, birçok aylar boş yere üzülmüşsün. Benim nasihatlerimi o zamandan dinlemiş olsaydın, benim gibi daima meserretli ve metanetli kalacaktın. Ne ise, bugünkü metanetli ve meserretli duygularından çok memnunum. Evvelce mektuplarını okudukça, kederlerine iştirak ederek, ben de kederlenirdim. Şimdi ise bilâkis, benim cüz'î bir kederim varsa, mektupların onu izale ediyor. Tıraş takımı, kolalı

gömlek göndermeye hacet yok. Burada daha iyisi ve daha ucuzu var. Gazete ve mecmua gönderiniz. Ben istemeden para göndermeyiniz diye yazmıştım. Dinlememişsiniz. Kırk İngiliz lirası gönderdiğinizi yazıyorsunuz. Ne ise, hiç olmazsa bundan sonra sözümü iyi dinleyiniz. Parayı alınca yazarım. Kışlık kostüm geldi. Seniha'nın, Hürriyet'in, Türkân'ın, Fatma'nın, Şeref'in, Beyhan'ın, Zeki'nin gözlerinden öperim. İhsan Bey'e, Nedim, Zekeriya, Ali Beylere selâm. İkbal'e de selâm. Feyziye ve Hoca Hanımlara selâm. Sevgili zevcem!

Perşembe, 30 Teşrinievvel, 1335

(Ziya Gökalp, *Malta ve Limni Mektupları*
Haz. F. Abdullah Tansel, Ankara 1965, s.70-71)

Sevgili kızlarım,

Polverista-30 Ekim, 1919

Bu hafta Sefarethane vasıtasıyla üç mektubunuzu, posta vasıtasıyla da iki mektubunuzu aldım. Mektupların tarihi 22 Teşrinievveldir. Üç tanesi üçünüzden, ikisi de annenizdendir. Evvelki mektuplarımda kışlık kostümün, kitapların, mecmualarla gazetelerin geldiğini yazmıştım. İki haftadır mecmua ve gazete göndermiyorsunuz. Gazete göndermeyiniz dediğime pişman oldum; çünkü evvelki hafta verdiler. Eşya ile beraber gönderiniz. Bu hafta kırk İngiliz lirası postaya verdiğinizi yazıyorsunuz. Henüz gelmedi; fakat, ben istemeden göndermemeliydiniz. Bahusus Sefarethane vasıtasıyla daha kolay gelirken, postaya vermeye lüzum yoktu. Her ne ise alınca haber veririm. Geçen hafta Zekeriya Bey'in gönderdiği iki kitaptan yalnız birini aldım. Proudhon'un *Sociologie'* si adlı kitabı almadım. Bu hafta gönderildiğini yazdığınız beş kitabı da hâlâ almadım. Zekeriya Bey gitmiştir diye kendisine mektup yazmıyorum. Fuad Bey'e yazdığım mektupları sahibine gönderiniz. İngilizce kitaplarım gelince, yeniden İngilizceye başladım. Üç sene evvel, üç ay kadar ders almıştım. Şimdi

kendi kendime okuyabiliyorum. Kitaplar daha evvel gelseydi, daha evvel başlamış olacaktım; fakat ilk gönderdiğiniz kitaplar eşya ile beraber kayboldu. Siz hangi kitapları okuduğunuzu, ne gibi derslere çalıştığınızı yazmıyorsunuz. Tahsilde muvaffak olmak için en iyi usûl, okumaktan zevk almaktır. Bir derse çalışırken, ondan bir eğlence gibi, bir oyun gibi hoşlanmalı. Bir de talebe hangi ilimden, hangi hünerden çok hoşlanıyorsa bütün meylini ona vermeli. Demek ki en ziyade o derse istidadı var. Bir çocuk için en faydalı şey, kendi istidadını tanımaktır. Hangi hünere istidadı olduğunu bilen ve en çok istidatlı olduğu ilme çalışan talebe muvaffak olur. Hesap, hendese gibi ilimler akla kuvvet verir. Bir de insan, hesap ve hendesedeki meseleleri hâllederken, davaları ispat ederken büyük bir zevk duyar. Çocuklar, bilmece oyununa çok meraklıdır. İşte hesapla hendese, ilmin bilmeceli bir kısmıdır ve ileride okunacak hikmet gibi, kimya gibi ilimlerin de temelidir. O hâlde bu iki derse büyük bir ehemmiyet vermek lâzım. Hesapla hendeseden sonra, edebiyata ve şiire kıymet vermeli: Çünkü bu iki hüner de gayet eğlenceli ve zevklidir. Aynı zamanda zekâya nur, muhayyileye kanat, kalbe de heyecan verir. Derslerin en vecitlisi, edebiyata ve şiire dair olanlardır. Resimle musiki de, şiirle edebiyatın arkadaşıdır. Bunların hepsi ruha güzellik, ahlâka temizlik verir. İnsan en tatlı vecitleri bu hünerlerden alır. Din ve ahlâk dersleri de en vecitli derslerdir; fakat, maatteessüf bizde bu dersler vecitli bir surette okutulamıyor. Çocuklara Allah sevgisi, mefkûre sevgisi iyi verilemiyor. Ço-

cuklar bu duyguları da, edebiyatın ilâhîlerinden, destanlarından almak mecburiyetindedir. Hasılı derslerinize bir oyun gibi, eğlence gibi zevk duyarak, vecit duyarak çalışınız ve en ziyade akla, kalbe kuvvet veren, ruhu vecitlerle dolduran derslere çalışınız. Bu yolda yürürseniz, içi dışı birbirine benzeyen samimî insanlardan olursunuz. Türkân'ın, Fatma'nın, Şeref'in, Beyhan'ın, Zeki'nin gözlerinden öperim. Annenize selâm.

(Ziya Gökalp, *Malta ve Limni Mektupları*,
Haz. F. Abdullah Tansel, Ankara 1965, s.72-73)

Ahmet Refik **ALTINAY** (1881-1937)

Büyükada, 9.11.1935

Sevgili Bay Uluğ [1],

Üzerime aldığım kısma ait yazıların gönderilmesi için Türk Tarih Kurumu'ndan bir mektup aldım, düşündüm: Bu adam ne hâldedir? Hâli vakti nasıldır- diye beni hiçbir arkadaşımın düşünmediğini anladım. O günkü toplanışta, Yıldırım'ın ölümünden Sokullu'nun ölümüne kadar olan kısım bana verildiği zaman, belki bir fırsat bulur da yazarım diye kabul ettim. Fakat o fırsatı bulmama asla imkân olamadı. Aç kalmamak için didinmek ve gazetelere, dergilere, nafaka kabilinden uhdeme verilen *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*'ne yazı yetiştirmek için çırpındım, durdum. Benim vaziyetimi, benim kadar sen de bilirsin. Yusuf Akçura'nın zamanında, evime kadar gelerek vapur biletimi alan, bana yemek yediren, Dolmabahçe Sarayı'nda elime on lira vererek makbuz imzalatan, sensin. Bunlar, benim ruhumda açılmış en derin yaralardır. Otuz beş yıl, elinden

1 Uluğ İğdemir

geldiği ve aklın yettiği kadar bu toprağın gençliğiyle uğraşmış ve gözleri görmeyinceye kadar yazı yazmış bir adamın bu zillete düşürülmesi, eğer o adamın yüreğinde ufak bir sızı peyda etmemişse, onun artık yaşamaya hakkı olmamak lâzımdır. O sizi, içimi kavuruyor ve yaşamaya çalışıyorum. Ve ölünceye kadar da, Türk Tarih Kurumu'nun emirber bir neferi gibi çalışacağım. Fakat şu vaziyetimde, beni af buyursunlar. Ruhen hastayım.

Ay ve yıldız hakkında iki vesika takdim ediyorum. Bunlar şimdiye kadar ay ve yıldıza dair Türkçe yazılan kitaplarda yoktur. Biri, Kıbrıs'ta basılmış bir Yunan parası; öbürü de, Viyana'daki Saint-Stefan kilisesinde bulunan ay ve yıldızdır.

Derin saygılarımı sunar, sağlığını ve çok yüksek mertebelere ermeni dilerim.

Ahmet Refik

(Türk Dili Mektup Özel Sayısı, c.xxx, nu.274,
1 Temmuz 1974, s.230)

Abdülhak Şinasi **HİSAR** (1883-1963)

25 Temmuz 1931

Azizim Cevdet Kudret Bey,

Üç mektubunuza birden cevap yazıyorum. Bunun sebebi size dargın olmam değildir. Bilâkis. Ancak sizi o kadar severim ki ilk mektubumda bana derhal cevap göndermenizi pek musırrane rica etmiştim. Buna rağmen uzun müddet cevap alamayınca ve nihayet gelen ilk mektubunuzda neden bu kadar geciktiğinize dair bir sebep de bulamayınca bari ben geç cevap yazayım da mektup beklemek vaziyetinde kalmayım, dedim. Vakıa mektup yazmadığıma da üzüldümse de galiba yazıp cevap alamamak daha üzüntülü oluyor ki bunu siz de bu defa tecrübe etmişe benziyorsunuz ve bu defa bu dersi kâfi buldum, çünkü sinirleştiğiniz ve başka manalar yahut sebepler aradığınız görülüyor. Emin olun ki size memnuniyetle cevap yazıyorum ve bundan sonra kaç günde mektubunuzu alırsam o kadar gün sonra ben de yazacağım. Halbuki muhabbetimde hiç kusur etmedim.

Şimdi muhtelif sual ve haberlerinize geçiyorum:

Evvelâ Ankara'yı neden bu kadar sevdiğimi anlatmak istiyorum; lâkin bunun için lâ-akal bir makale kadar yazı yazmak niyetindeydim ki bunu yazarsam bastırır ve size de, vaat ediyorum, yollarım. Aksi tesadüf, bugün, bilhassa şimdi, bu muhabbetimden bahsedemeyeceğim, zira sıcaktan bunalıyorum. Ankara'nın sıcağı daha çok dokunuyor ve bu itibarla bu muhabbetim bir tevakkuf ve intizar devresi geçiriyor.

Milliyet'e yazmıyorum, çünkü bir aylık borçları olan yirmi beş lirayı göndermediler. Pek fena bir vaziyetteler. Gazetelerin tahsisatı da kesildi. Nurullah Ataç Bey üç liraya yazmağı kabul etmiş, şimdi ona yazdırıyorlar. Temenni ederim ki bari o parasını alsın, zira bir ay alamazsa ve biri çıkar da bir liraya yazarım derse korkulur ki ona yazdırırlar. *Akşam*'daki H.F. fıkrasını okudum. Maahaza bunu haber verdiğinize cidden teşekkür ederim. Zira görmemiş olabilirdim. Böyle şeylerden haberdar olmalıyız. Bittabi sizin dediğiniz gibi, cevap verecek değilim. Bunları ancak size yazıyorum: Mugalata meydandadır. Ben Halit Raşit için "millî büyük edibimiz" demedim. Bilâkis yazımda kendisinin Türkçe yazmamış olduğunu fakat Fransızca yazan Türk muharrirlerinden biri bulunduğunu söyledim. Ancak bu hatıra ve "portre" makalelerimin umumî serlevhası "Ediplerimize Dair Hatıralar"dır. Bu itibarla fıkra yazmak zaruretinde olan yahut sevdasında olan bir muharrir mal bulmuş mağrıbî gibi bu tezadı ileri sürerek fıkrasını yazıyor. Hatta sonundaki "espri" bile kendisinin değil, bundan birkaç gün evvel yine *Hakimiyet-i*

Milliye'de Faruk Nafiz Bey'in bir fıkrası aşağı yukarı böyle bitiyordu. Binaenaleyh geçelim. Söz aramızda ben daha beter bir adiliğe maruz kalmamış olduğuma şükrederek neyse ucuz kurtulduk diyeceğim geliyor. Zira yazdığınız gibi, bir taraftan kendisinden kaçışımız var; diğer taraftan, ne yaparsam yapayım, Lebon'da oturuyorum, edebiyatı seviyorum, adiliği sevmiyorum, kendisine sû-i tesir etmeye mahkûmum. Yazılarımı da okumuyor ki millî edebiyat, yeni edebiyat hakkındaki fikirlerimin bana atfettiklerinden ibaret olmadığını anlasın. *Milliyet* işine biraz daha canım sıkıldı. Fakat hakke'l-insaf düşünelim: Bu beylere, yazılarımızı neşrediyorlar diye, ilâ-nihâye parasız yardım etmeli, çalışmalı mı? *Hakimiyet-i Milliye*'ye yazmayı tercih etmekte iki sebep var: Biri, burada tashihlerine bakıyorum, tediyat da iyi; diğeri, bu yazılar biter bitmez bir cilt hâlinde toplanır bir "seri"dir. Haftalık musahabeler çok dağınık mevzular üzerine ve cilde elverişli olmayan şeyler oluyordu.

Burada edebiyat havadisi olarak *Hız*'dan bahsetsem bunu bildiğinizi söyleyeceksiniz. *Hep Gençlik*'i çıkarmış, üç nüsha çıkarmış olan gençler galiba birkaç nüsha olsun daha çıkarmak istiyorlar. Yakında, muvaffak olacaklarını umuyorum. İçlerinde bir şair Ahmet Muhip var ki tanıştım. Sizin eserlerinizi sevmesi bir meziyettir. Manzumeleri de hisli ve güzel ve ahenkli galiba. Fakat kendisi çok genç, çok toy ve zekâsı tecrübesizliğini örtemiyor. Yakup Kadri ve rüfekası diyeceğim, çünkü kayınbiraderi Burhan Asaf, sair bir iki muharrir daha var, ve belki Necip

Fazıl da var, *Kadro* diye filvaki bir mecmua çıkarmak istiyorlar. Lâkin bu galiba kısmen edebiyat haricinde sebeplerle çıkacak; naşirleri kısmen ukalâlık etmeyi, yol göstermeği istiyor, "Maksadınızı bir de biz izah edelim de siz bir görün!" der gibi bizi idare ve sevk eden fikirleri teşrih etmek istiyorlar. Diğer taraftan da kendilerindeki tenkit kuvvetini hazır, müheyya hissettirmek arzu ediyorlar. Hulâsa varlıklarını ispat etmek sevdasındalar. Mecmua ne dereceye kadar kılavuz, ne dereceye kadar yol kesici olacağı belli değildir. Bu şerait dahilinde oraya yazabilir miyim onu da bilmem.

Piyesinizin ismi belki fazla orijinal, fakat nazar-ı dikkati calip. Mazi hakkındaki cümleniz çok güzel.

Muhabbetle gözlerinizden öperim azizim.

Abdülhak Şinasi

(Türk Dili Mektup Özel Sayısı, c. xxx, nu.274,
1 Temmuz 1974, s.248-249)

Memduh Şevket **ESENDAL** (1883-1952)

Kabil, 12. VII. 1934

Oğulcuğum,

Dün gelen postadan senin, Emine Gadun'un, Çelen'in mektuplarınızı ve fotoğrafları aldım.

Kaptanın mektebini yüz aklığı ile bitirdiğine nasıl ölçüsüz, tartısız sevindim ise senin ondan on bire ikmalsiz geçmene de öyle ölçüsüz ve tartısız sevindim. Bunlar benim bahtiyarlığımın iki basamağıdır. Senin de yüz aklığı ile okumanı bitirip yaşamaya, çalışmaya başladığını yakında görüp sevineceğim. Ben bahtımın genişliğine inanırım. Benim her istediğim er geç olur.

Çok genç yaşta iken yaşamanın ne olduğunu sezdim. Ölçüden dışarı düşünüp, isteyip de sonra kırgınlığa uğramadım.

Yaşayış bence ne çok iyidir, ne de çok kötü. Ben yeryüzünde bulunmaktan, otlara, sulara, ağaçlara, adamlara bakmaktan hoşlanırım. Kargaların uçtuklarını, bulutların geçtiklerini görmek, adamların budalalıklarını işitmekten içimde bir ferahlık, bir açıklık duyarım. Kendi bu-

dalalıklarımı, zavallılılıklarımı bile severim. Bence günün birinde ölmek hiç doğru bir iş değildir. Güzel güzel yaşayıp dururken kocayıp ölmenin ne tadı var! Ancak, bu böyle olmakla beraber, günün birinde ölmek sırası gelince ondan da çok çekinmem. Çünkü bu kargalar gelecek sene de, yüz yıl sonra da gene böyle uçarlar. İnsanlar da gene bu budalalıkları eder dururlar!

Bu yeryüzünden ayrılışta beni iki şey biraz sıkar: Biri sevdiklerden ayrılmak, ikincisi de bir ikinci varlıkta "ben" olarak bir daha bulunmamak.

Su gibi, elektrik gibi, yahut bunların hepsi içinde değişen, birinden diğerine geçen uykuda bir ruh olmak istemem. Yaratıcı kuvvet insan üzerinde kendi kendini bilen ve gören bir kılığa girmiştir. İnsan ölünce nereye gider? Bugünkü görünüşe bakarsan, doğmadan ileri nerede ise oraya gider. Bu hiç oluştan sıkılırım.

Ancak sözü nereden buraya getirdim? Bunları yazmak istemiyordum.

Kaptanın ve senin imtihanlarınla bu yıl, bu yalnızlık bana hoş geçti. Bakalım Emine Kadın imtihanı nasıl geçirecek. Ben bu kadın efendinin yazıcı olduğunu çok isterim. Biraz tembelcedir. Onun yazıcılığa dokunmaz şiir tarafı azdır gibi görünür, o da iyidir. Yalnız daha yazacak sözleri kıt gibi görünüyor. Karı bana bir şeyler yazmak istiyor ama ne yazacağını bilmiyor. Bunun için yazıcı olabilecek mi ve olursa ne ölçüde yazıcı olacak onu kestiremiyorum.

Bu karının yazıcı olmasını bahtiyar olması için isterim. Bugünkü yaşayışta kadınların bahtiyar olmaları çok güç ve seyrektir. Erkek, kocası olsun, sevgili olsun kadını pek az avutabilir. Evlâtlar bir zaman sonra yuvadan uçar, sevgilerini başka bir yuvaya verirler. Gençlik gider yerine kocalık gelir. Gelsin düzgün, allık, saç boyası, dudak boyası!

Böyle bir gün geldikte yazılmış üç beş yüksek eseri okumakla, kafası dolmakla kadın kendini saydırır. Eğer orijinal yazılar yazabilir ise erkeklere tepeden bakar. Yazı, herkes için dar günlerde bir genişliktir.

Benim bu sözlerimi daha Emine kadının anlayacak günleri gelmedi! Hele biraz daha geçsin bakalım. Gene o zaman söyleriz. Şimdiki hâlde ufak tefek şeyler tercüme etse iyi olur.

Sen Tolstoy'u okuduğunu yazıyorsun. Tolstoy o büyük adamlardan biridir ki onu hayatın daha birkaç devrinde yeniden okuyacaksın ve her okuduğunda ondan yeni şeyler öğreneceksin. O yalnız bir neslin okuyup geçtiği yazıcılardan değildir. Onun vardığı mertebeye Arap-İslâm dilinde "Âlemlere rahmet olmak" mertebesi derler ki oraya yeryüzünde sayılı adamlar çıkabilmişlerdir.

Tolstoy, menfî dinler zümresinden Hristiyanlık felsefesine benzer bir felsefesi olan bir din sahibidir. (Burada söylemek istediğim Hristiyanlık, İsa'nın getirmek istediği eski Hristiyanlıktır ki Suriye'de Roma yumruğu altındaki Yahudiler arasında doğmuş ve Roma'da esirler arasında

genişlemiş; sonra Roma zenginleri arasında yayılınca, Roma'da yerleşmiş olan hukuk sistemine girerek müspet dinlerden olmuştur).

Menfi dinler hükûmet etmeyi, döğüşmeyi, ticaret etmeyi, esir etmeyi istemediklerinden kötülüğe karşı iyilik etmek yolunu tuttuklarından yalnız esir, kötülüğe karşı kötülük edemez insanlar arasında tatbik olunabilmiş ve tatbik olunabildikçe esir edenler için korkunç olmuştur. Esir olmayan adamlar bu menfi dinlere akıl erdiremezler. Bunun için Tolstoy'un ortaya koyduğu felsefeyi de adam kendi üzerinde tatbik edemez. Çokları bunu görüp Tolstoy'un işe yaramaz şeyler söylemiş olduğunu ileri sürmek istiyorlar. Tolstoy'un dini tatbik olunmaz ama onu okumak, onun bakımından işe bakmakla adamın gözü önünden yeni perdeler düşer ve varlık, adama başka boyalara boyanmış görünür.

Tolstoy, 70 yaşında iken yazdığı beş on satırlık bir makalede İsa'dan aldığı sözlerle kendi dinini şöyle hulâsa edip topluyor: "Size yapıldığını istediğiniz şeyleri başkalarına yapınız. Eğer başaramaz iseniz hiç olmazsa size yapıldığını istemediğiniz şeyleri başkalarına yapmayınız."

İlk bakışta çok kısa ve olacak gibi görünen bu sözleri kendi yaşayışına geçirmeye çalış da bak nasıl çetindir ve yaşayışı nasıl kökünden değiştirir. Bu sözleri bizim evin yaşayışına geçirmek için neler yapılması gerektiğini, şöyle serinkanlılıkla, uzaktan bir düşün. Tamam yerleşmiş bir

ahlâkı ve aşağılığı, yukarılığı, yıllardan kalmış töreleri kökünden yıkıp değiştirmek ister: Sonra bir de Tolstoy'un bu kısa sözlerini bütün yeryüzünün hayatına geçirmeğe çalış, bak gör ne kargaşalık oluyor. Ne hükûmetler kalır, ne ordular, ne bugünkü yaşayış, ne de bugünkü aile! Çünkü filân devlet falan devlete balta olacağı gün düşünecek ki "bunu bana yaptıklarını istemem, öyle ise ben de başkalarına yapmamalıyım!" ve vazgeçecek.

Bu düşünce, adama, bugünkü yaşayışın, insan anlayışına göre, nasıl haksız bir yoldan gittiğini gösterir. Bugünkü bütün insanlık, bütün kanunlar ve hükûmetler "kendine yapıldığını istemediğin şeyleri başkasına yapmak" temeli üzerine kurulmuştur. Bunları Tolstoy'u okuyunca, adam, çok açık olarak anlar.

Bu gibi menfi dinlere inananlar yeryüzündeki döğüşmeleri, kötülükleri, kanları, hıyanetleri ve gözyaşlarını, iç ağrılarını, insanlar arasında sürüp giden bu haksızlıklarda buluyor ve bunları insanların alışkanlıklarından kaldırıp insanları rahatlandırmak istiyorlar.

Buna karşı "muktedir ve güçlü ol, elinden geleni yap" diyen müspet dinlere inananlar diyorlar ki: "Eğer bunlar kötülük ise insan bunları tabiatın dışında bir yerden bulup getirmedi ya; bu yaşayışı insana veren tabiattır ve bunda hiçbir kötülük yoktur. Çalış kimse seni incitmesin. Kim kuvvetli, bileği sağlam ise hak onundur" diyorlar ve yürüyorlar ve yeryüzünde de bu sistem inanışlar söküyor.

Ancak buna inananlar da "Hak kuvvetindir" sözünü birbirine açıkça söyleyemiyor ve sorulunca "Hak kuvvetin değildir" diyorlar. Hak kuvvetin olmadığına göre kanunlar yapmaya çalışıyorlar. Bu kanunları yapış, bir yandan hak kuvvetin olduğuna inanmak iken işin bu yanını görmemezlikten gelip "kuvvetli haklı demek değildir" denilmesinden anlaşılıyor ki insanlarda, yaptıklarını hak görmeyen gizli bir düşünce ve onun gizli işkencesi gönül üzüntüsü vardır.

İnsanlar şuurlu yani duyarak ve bilerek yahut şuur altında yani duymayarak ve bilmeyerek çektikleri bu işkence ve üzüntüleri ki Tolstoy ve onun gibi inananlara hak verdirir. Susturmak ve uyutmak için rakı, tütün içiyorlar. Bunlar bugünkü yaşayıştaki vicdan tenkidini öldürmek içindir. İşte *Plaisir Visieux*'de Tolstoy'un tezi budur.

Rēsurrection'a gelince bunda Tolstoy, insanlara: "İnsan tarafından adalet yapılamaz, adalet yapacağız diye bir sürü kötülükler yapmayınız. Bundan vazgeçiniz ve hükûmet etmekten vazgeçiniz" diye bir tez ileri sürüyor ki kendi felsefesinin esaslarından biridir.

Bu kitapları insan bu anlattığım tezler üzerine her okudukça yeni bir görüşle bakmaya başlar.

Ahmet Bey, bu sözler biraz fazlaca uzadı. Başka şeyleri de yazmak isterim. Yalnız bu mektupta yazdıklarımı iyi oku, çünkü din felsefesinde çok ehemmiyeti olan ve çok kimseler tarafından anlaşılmamış bir bahistir; ileride işine yarar.

Yazmak istediğim şeylerden biri Çelen'in askerliğidir. Bu mektubu sen aldığın zaman belki Çelen askere gitmiş olacaktır. Giderken ona bizim evimizin çocuğu imiş gibi çamaşır vermeli, eline de elli lira gibi topluca bir para vermeli. Askerde de kendisini parasız bırakmayacağımızı söylemeli. Çelen fennî kıtalardan birine girmek istiyordu. Bunu buradan temin edebilirim ama nereye verirlerse gitsin, bana adresini bildirsin, çalışacağım. Bunu kendisine anlatırsın. Ben de ayrıca mektup yazıyorum.

Bizim Kaptan artık bu kadar da hırt değildir ya! Elbette mülâzım kaptan şapkası ile bir resmini yollar. Ben kendisini peşin tebrik ettim ama gene bir daha kutlarız.

Bizim şoför Halil'i de işten çıkarmışlardır. Kendisine mümkün olan yardımı etmesini Faide Hanım'dan rica etmiştim, bilmem ne oldu. Ben kendisine mektup yazamadım.

Başka: Selâmlar. Herkese selâmlar ederim. Sizleri çok özledim Ahmet Bey: Çok çok yanaklarından öperim oğlusu.

M. Şevket

(Türk Dili Mektup Özel Sayısı, c. xxx, nu. 274, 1 Temmuz 1974, s.236-239)

Ömer **SEYFETTİN** (1884-1920)

26 Haziran 1329, 1913 Nafliyon *

Sevgili Canip'im,

Geçen hafta bir hikâye gönderdim. Bilmem aldın mı? Çünkü şüphelendikleri ağır zarfları göndermiyorlar. Havalar çok sıcak. Rahat rahat yazılmıyor. Ben gene boş durmuyorum. En lâzımlı bir şeyi yazıyorum.

Gustave Flaubert'in: "Biz bir çöldeyiz, kimse kimseyi anlamıyor" dediğini hatırlarsın. Asıl bu çöl Fransa değil, Türkiye. Türkiye'de kimse kimseyi anlamıyor. Şimdi avam edebiyatı yapmağa çalışan "..." ve arkadaşları evvelce bizi hiç anlamamışlardı. Niçin? His ve fikir meselesi. Hissî ve aklî mantığın birbirine hücumu.. Bütün kafalar hislerle fikirlerin farkına varmıyor; bir mesele karşısında hissimizle mi, yoksa fikrimizle mi netice çıkarıyoruz, bundan kimsenin haberi yok. İşte ben Gustave Le Bon'un mantıka dair yazdığı bahisleri esas edinerek

* Ömer Seyfettin, Balkan Harbi'nde Yanya kalesinde Yunanlılara tutsak düşmüş; bu mektubu oradan, Nafliyon Kasabasından göndermiştir.

küçük bir kitap yazıyorum: "Psikoloji ve Beş Türlü Mantık!" Bu kitapta açık ve yeni lisanımızla mantığın fen karşısında aldığı şekilleri göstereceğim. Sırasıyla hissî mantığı, esrarî mantığı, müşterek mantığı, aklî mantığı anlatacağım. Bizim memleketin vak'alarından misaller getireceğim.

Herhalde bu kitabı çok faydalı görüyorum.

Gönderdiğim hikâyeyi *Halka Doğru*'ya vereceksin. Para... Fena şey değil. Fakat ben on sayfalık bir yazı için küçük ve satılmaz bir mecmuadan üç lira almayı, aynı yazı için *Tanin*'den bir lira almaya değişmem. Düşün, bir yazı *Tanin*'de neşrolunursa ne kadar kişi okuyacak? En aşağı on beş bin kişi... Halbuki Türkiye'de beş bin nüsha satacak mecmua yoktur.

Gönderdiğim hikâyeleri ve makaleleri birer liraya Mehmet Ali Tevfik Bey vasıtasıyla *Tanin*'e satarsan çok memnun olurum.

Hem, Canip'çiğim, biliyor musun, artık askerlikten çıktım, fakat asla memur olmak istemem. Yani hiç bir zaman bilmem ne kalemine başkâtip olmayacağım. Hocalık da mizacıma göre biraz ağır meslek.. Yalnız muharrirlik kalıyor. *Tanin,* hikâyelerime, tercümelerime, makalelerime-ki hepsi en aşağı altı sütun uzunluğundadır-birer lira verirse, haftada iki makale, yani ayda sekiz lira beni rahat rahat yaşatır. Çünkü biliyorsun, ben yalnızım ve yapayalnız bir adam için, namuslu ve muntazam yaşarsa

bu para az değildir. Çalışarak, göz nuru dökerek, tetebbu ederek yazacağım şeyleri, beğenilmeyeni geri verilmek şartıyla, hep *Tanin*'e vermek isterim; vasıtam sensin...

Eğer *Tanin*'le uyuşamazsak... yapacak bir şey kalıyor: Cemiyet'in vilâyetlerdeki gazetelerine başmuharrirlikle gitmek. İzmir'de *Anadolu* vesaire var. Her hâlde "..." den iyi ve açık yazacağımı ümit ediyorum. Bunun için Ziya Bey'i [1] delâletine müracaat lâzım. Sen benim için çalış. Yahut İzmir'deki "..."a yaz, başka muharrir aramasın, ben gideyim. *Anadolu*'nun muharriri varsa yeniden tesis olunacak gazetelerden birisini benim için sen angaje et.

Muharebeden evvel ben Ziya Bey'e yazmış, askerlikten istifa ettirilerek *Diyarbekir* gazetesine muharrir gönderilmekliğimi rica etmiştim. Bu ricamda hâlâ musırrım, sen tekrar et. Ben çalışmamda devam edecek tenha bir köşeye muhtacım. En uzak yerleri İstanbul'a tercih ederim ve mecbur kalmazsam İstanbul'da yaşayıp tembellik ve akamet içinde vakit geçiremem.

Ali Canip Yöntem, *Ömer Seyfettin,*
Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1935, s.230-232

1 Ziya Gökalp

Halide Edib **ADIVAR** (1884-1964)

30 Mart 1931

Sevgili Adnan, [1]

24 tarihli mektubun geldi. Hemen yazıyorum. Ders meselesinin seni memnun etmesi beni de biraz müteheyyiç etti. Her hâlde Columbia'da "most fasinating course" nâmıyla benim kurun nâm ve şânı hasıl oldu. Yalnız geçen ay eşeklik ettim, çok konferans kabul ettim, hem de parasız. Gerçi kütüphanecilere vermek bir nevi kitapların satışını da tezyid etmek oluyor. Sen o İlhan'cığın kitabını al, zarar yok. Snobizm olsun. Ben bugün çıkıp senin kitapları göndereceğim. Şükür dün akşam "Sulh"(a) ait konferansı verdim. Bu ay Seymour kız kolejinde (16 sında) bir konferansım var ki, eskiden angaje idim. Onun haricinde, hariçte konferans kabul etmeyeceğim. Zamanımı ansiklopedi için "Feminizm" makalesi ve derslere hasredeceğim. Fakat ziyafet ve davet, entellektüel ve profesör gruplarını kabul etmek mecburiyetindeyim

1 Adnan Adıvar, Halide Edip Adıvar'ın eşi

Ayet'in [1] inşallah banka işi olur. Gelir gelmez sen beni orada bir deniz kıyısına ucuz bir yere götürmek için şimdiden hazırlan. Beni biraz fazla zayıf ve saçları(mı) beyazlanmış bulacaksın. Fakat sıhhatimde bir şey yok. Zayıflık hasbaya yaraşıyor da, yalnız yatıp dinlenmek, açık havada başbaşa, uzun uzun oturmak ihtiyacı var. Şimdi geçen hafta vekayiini sana bir rapor edeyim:

Elkus [2]'lerde bir ziyafet, zavallı paralitik ve yürekler acısı, fakat beni görmek istemiş. İki uşak kolunda odaya ve sofraya getirdiler. Bizim tarih şubesi "colleague"leri ve bir meşhur ressam ve karısı vardı. Yemekten sonra konsere götürdüler. Evvelsi akşam Seligman'nın kardeşi iyi ve akıllı bir kocakarının evinde Felix Adler, Seligman'lar, Metropoliten Operası primadonnalarından harikulade iki beyaz omuza sahip, güzel bir kadın, Columbia profesörleri vesaire. Adler, buranın entellektüel muhitinde bir nevi küçük peygamber. Sekseninde bir ihtiyar. Küçük vücut, kocaman kafa, kocaman burun, içine gömülmüş iki küçücük göz. Çenesinin altında beş altı kıl, ihtiyar, müstehzi, mutaarrız bir keçiye benziyor. Bununla beraber, nâdiren bu kadar olgun kafalı şayan-ı dikkat bir insan gördüm. Sofrada yanımda idi. Çok iyi, ihtiyar bir karısı var. Hemen her şey konuşuldu. Adler'ler otomobillerinde beni mektebe bıraktılar. İki ihtiyarın bir boynuma atılmadıkları kaldı.

---

1 Ayet (Sayar), H.Edip'ın büyük oğlu
2 Abram I. Elkus, Amerika'nın Türkiye'deki elçilerinden

Her hâlde "ethical culture" "entelekya"sını tamamen zabt etmiş gibi görünüyorum. Bu muhitte bir hayli davet var.

Dün akşam Park Lane Hotel'in Ball Room'unda mâhut Sulh konferansı yedi yüz kişi, bir sürü adam ayakta, ben konferansın şimdiye kadar verdiklerimin en iyisi olduğuna kaniyim. Gerçi, her beş, on dakikada alkışlar oluyordu. Hâzırûnu pek karışık, pek santimantal, haylisini sulu buldum. Acem, Hintli, Fransız, Suriyeli, Rus, bir lord, karışık halk vardı. Tabiî hepsi Bahaî. Bahaîler, ethical culture halkı beni muhitlerine kazanmak için çok gayret ediyorlar. Zekâ nokta-i nazarından ethical culture halkı fâik görünüyor. İşte sana upuzun bir mektup, sevgili. Bugün yine Ferara'nın karısı ile bir öğle yemeği ve yarınki derslere hazırlanmak var. Mektep kaçkını çocuklara hak veriyorum. O kadar bugün tembelliğim var. Eski dünyayı ve seni çok göreceğim geldi. Muhabbetle, hasretle yanaklarından öperim, sevgili Adnan'ım.

Halide

Bir havadis duydum. Bilmem ne kadar doğru. Herhâlde kimseye bahsetme. Bazı profesörler bana Dr. unvanı vermek için teşebbüs etmekte imişler. Bana öyle geliyor ki, Salem Efendi mutlak Felix Adler'e benzer olmalı.

(İ. Enginün, *Halide Edip Adıvar,*
Ankara 1989, s. 258-266)

Yahya Kemal **BEYATLI** (1884-1958)

Varşova, 16 Ağustos 1924

Pek muhterem ve pek muazzez muhibbim efendim [1].

İstanbul'a ait tahassürlerimin başlıcalarından biri sizsiniz. Bazı akşam üstleri, zekâ ve zarafetin son ilticagâhlarından biri olan yazı odanızda geçirdiğim güzel saatleri arıyorum. Bazen karşı karşıya, bazen Faruk Nafiz de beraber olarak, halis rakı, halis meze, halis şevk, halis zarafet, halis kalp, halis vukuf, halis lisan gibi kıymetlerle dolu olan o musahabelerden biri, burada medeniyetin bin türlü külfetlerle vücuda getirmeye çalıştığı neşelerle kıyas edilemez. Siz tabiî yine öyle, maddî sıkıntılara karşı başınız yüksekte:

"Fakir-i padişeh-âsâ gedâ-yı muhteşemem"

diyerek yaşıyorsunuz. Sizin yaşınızda ve sizin başınızda olan dünyevî bazı düşüncelerle, sizin gibi neşeli ve genç kalmak hayatımda dilediğim saadetlerden biridir.

Bir konferans verdiğinizi gazetelerde okumuştum;

1 Ahmet Hamdi Tanpınar

lâkin maatteessüf zaptını görmedim. Yazılarınızın çıktığı *Yeni Ses*'i görmüyorum. Zekânızın feyzinden bu itibarla da mahrumum.

Varşova düz ovada bir şehirdir. Etrafta dağ veya deniz ufku olmayınca insan sıkılıyor. Şehir çok mamur ve medenîdir, yalnız eğlenceli değildir. Hava ekseriya yağmurlu ve kapalıdır. Leh milleti güzel ve asil millettir, sevimlidir, zekidir, yontulmuş bir kütledir. Lehler bizi samimî bir muhabbetle severler. Sokakta bir çocuğa Türkler hakkında fikrini sorsanız, derhal "Türkler Lehistan'ın taksimini tanımamışlardır" cevabını verir. Bu milletin istiklâl terbiyesi bu kadar yüksektir. Dün bir halı sergisindeydim. Birçok şark halıları arasında tarihî olanları da vardı. Aynı sergide Kral Sobiyeski'nin Viyana önünde iğtinam ettiği "otağ-ı asâfî", Kara Mustafa Paşa'nın bir bina kadar geniş ve mutantan çadırı da vardı; 1682 senesinin o feci eylül sabahından beri o kadar itina ile muhafaza edilmiş ki, içine girdiğim zaman kendimi Viyana önünde zannettim. Lehistan bu kadar taksim ve kargaşalık geçirdiği hâlde, bize ait ferman, yazı, mektup, ganaim ne varsa muhafaza etmiş. Bildiğiniz gibi Varşova muahharen payitaht olmuş bir şehirdir. Onun için hayli yeni ve az millîdir. Lehlilerin millî merkezleri Krakowi'dir. Bütün hatıraları, eskilikleri, millîlikleri, darülfünunları oradadır. İnşallah orasını da gidip göreceğim.

Burada ömrüm masa başında geçiyor. Çok okuyor ve çok yazı yazıyorum. Birkaç kitap projem var. Yazmaya

başlamadan önce elimi nesre alıştırdım. Bir ayda bir kitap olabilecek kadar Paris hatıralarımı ve Jön Türklüğü yazdım. Bazen odamda, gece yarılarına doğru, Cemil Bey'in bir taksimini veya peşrevini fonoğrafa koyuyorum, Boğaziçi ve İstanbul havasına giriyorum. Bîmen Efendi'yi hatırlayarak bir şarkı söylemek istedim:

"Mevsim sonu yas bağladı gülşen yanımızda,
Gül goncası açmazsa ne var? Sen yanımızda...
Bülbüller uzaklaşsa da Bîmen yanımızda,
Gül goncası açmazsa ne var? Sen yanımızda!.."

Bu ilk kıt'ayı Bîmen Efendi'ye verirseniz, söyleyiniz ki, Acem Kürdî makamından bestelesin. İkinci kıt'ayı da sonra gönderirim.

Bu ilk mektubumu burada bitiriyorum. Sık sık yazacağım. Ellerinizi samimî hürmetim ve derin iştiyakımla sıkarım.

Yahya Kemal

Adres: Szopena 2A, Varsovie

(Zeynep Kerman, "Yahya Kemal"in Neşredilmemiş Bir Mektubu ve Vasiyeti", *Doğumunun 100. yılında Yahya Kemal Beyatlı, İstanbul 1984, 193-198)*

Palace Hôtel-Karachi
10 Temmuz 1948, Karaçi

Halis Türk oğlu, aziz ve yüksek yaratılışlı muhibbim Nihad Banarlı; [1]

Güzel ve her zaman olduğu gibi, millî hava ile dolu mektubunuzu aldım. Birkaç defa okudum. Teselliye ihtiyacım olduğu dakikalarda tekrar okuyacağım.

Yalnız Boğaziçi'nin iki sahil topraklarında vatanın ruhunu uyandırmaya çalışılmış mısralar, sizin kudretinizde bir anlayan buldukları için ne kadar mesutturlar. Siz bu mısraları bana tekrar ettikçe ben onları başka bir duyuşla okuyorum; onları daha iyi anlıyorum. Bu mısralar ne kadar talihlidirler.

"Yalnız Boğaziçi'nin" dedim. Ah keşki vatanın her tarafının, Anadolu'nun, Rumeli'nin, Adalarımızın birçok köşelerini böyle teganni edebilseydik. Lâkin bilirsiniz ki bu şiir cevheri de pek nadir bir şeydir; okkayla, batmanla bulunmuyor. Kanlıca'nın ihtiyarlarına dair bir mısra bazen

1 Nihad Sami Banarlı

Kanlıca'da bulunuyor. Bütün vatan olabiliyor. Üsküp'ün "Yıldırım Bayezid Han diyarı..." olduğu ancak bu dört kelimeli söyleyişten anlaşılabiliyor. Yalnız Üsküp değil, Yıldırım Bayezid Han da bu dört kelimenin kılıcından parıldarsa parıldayabiliyor.

Galiba şiir eskiden ve yeniden, daima söyleyişten ibaretti.

Halkevi'nde verdiğiniz konferansta gençlerimizin emsalsiz heyecanından bahsetmiştiniz. Bu heyecan sizin ruhunuzun akisleriydi. Şüphesiz başka biri bu tesiri hasıl edemezdi.

Ben eylül ortalarında gelmek için müsaade isteyeceğim. Galiba o zaman görüşeceğiz. Vatana, millete, size, hepinize kavuşacağım.

Orhan Şaik'in ve Adsız'ın hasretle gözlerinden öperim.

Sizi hürmet ve hasretle kucaklarım, aziz muhibbim.

Yahya Kemal Beyatlı

(Yahya Kemal Beyatlı, *Mektuplar Makaleler,*
İstanbul 1990, 110-111)

Mithat Cemal **KUNTAY** (1885-1958)

10.3.1948

Necip Üstat, [1]

Güzel mektubunuza değerli kitaplarınızı katmak suretiyle gösterdiğiniz sevgi tezahürlerine çok teşekkürler ederim. Gaziayıntab'ın bir güzel kaderi de sizsiniz. Size uzun ömürler temenni etmek Gaziayıntab'a hayır dua etmektir: Yurdumuzun bu aziz köşesini, siz ne kadar çok yazarsanız, nesiller o kadar çok tanıyacakır. Ve biliyorsunuz ki tanımak sevmektir.

Gaziayıntab'ın, yahut yanlış, fakat güzel telaffuzuyla Antep'in büyükleri hakkında bir eseriniz olduğunu ya bir yerde okumuş, yahut birinden duymuştum. Lütuflarınız arasında bu kitap yok. İsminin cazibesi bile bendenizde ufuklar ürpertti; ve bu ürperen ufuklar, eski tabirle, "müjgan-ı tahassür" gibi bu lütfunuzu da bekliyor.

Hemşehrileriniz içinde, İstanbul'un en çok tanıdığı

1 Ömer Asım Aksoy

Münif Paşa'ya, mümkün ve vaktiniz olsa da, bir monografi yazsanız, değer. Münif Paşa'yla bendeniz çok genç yaşımda bir defa görüştüm; daha muvafık tabiriyle kendisini bir defa gördüm: Süleymaniye'deki şömineli konağına idadiden çıktığım yıl gitmiştim. Meşhur adamların el yazılarını toplamak hevesine düşmüştüm ve koltuğumda bu defter vardı. Paşa'yı, salonunun şöminesi önünde, dizlerine kadife bir örtü atmış, yaşadığı yılları sırtında taşıyor gibi biraz önüne eğilmiş bulmuştum. Korkunun, saygının incelttiği bir sesle kendisine ricamı söyledim. "Ne yazayım?" dedi. Arzumun şiddeti içinde bir parçacık aklımı büsbütün kaybederek, kendisinin şair olduğunu unuttum ve koca Reşid Paşa'nın;

Bi-muhâbâ reh-i nâ-refteye gitsem de ne var,
Hasmı kahr eylemeğe elde asâdır hâmem.

beytini yazmasını rica ettim. Fakat yaptığım münasebetsizliği derhal anlayarak, söylediğime pişman oldum. Paşa'nın kendi şiirlerinden bir beyit rica etmemeli mi idim? Paşa, hiçbir şey söylemedi, dizinden örtüyü attı, ağır adımlarla salondan çıktı, gitti. Kendi kendime "galiba kovulduk" dedim. Ve ağalardan birinin gelip Paşa hazretlerini fazla rahatsız etmememi söylemesini beklemeden gitmeye hazırlanıyordum ki, Paşa elinde yazı takımıyla döndü. Koştum, elinden yazı takımını aldım. Bir asra yaklaşan yaşına, koltuğunun kolundan sarkan zile ve konağın kapısını açan ağalarına rağmen, Paşa ricamı yerine ge-

tirmek için yazı takımını haremden kendisi almıştı. Sadeliğin bu derecesine şaşmış, kalmıştım. Koltuğa oturdu, dizlerine kadife örtüyü aldı ve yanına koyduğum masanın üstündeki yazı takımının kırmızı mürekkepli hokkasına (siyahına değil) batırdığı kaleminin ucunda bir damla yıldızla (o gün bana bu bir damla sürh mürekkep talihimin yıldızı gibi görünmüştü) biraz düşündü, "size" dedi "tercüme ettiğim bir beyit var, onu yazayım"; ve bu beyti yazdı:

Ele geçmezse eğer sevdiğimiz
Çâre ne, sevmeliyiz eldekini.

O tarihte vuslatsız, ümitsiz, hasılı paylaşılmamış bir aşk da geçiriyordum. Paşa'nın bu beyti bana bir kâhin nasihatı gibi geldi.

Sizi bir alay lâf okumaya mecbur eden bu uzun mektubumu affediniz. Fakat "Antep"i kısa konuşamazdım. Münif Paşa'nın oğlu merhum Celâl Münif Bey'le görüşmüştüm. Onda Paşa'ya ait evrak olması lâzım. Fakat Amerika'ya konsolos giden ve bu memuriyetinde ölen Celâl Münif Bey'in refikasından geçen yıl telefonla aldığım malûmata göre kendisinde Paşa'nın hiçbir şeyi yokmuş. Eşyanın, esvabın bile din mefhumuna karıştığı bir devirde konağında şömine, köşkünün kapısında tahnit edilmiş hayvan bulunduran, Frenkçe öğrenen ve galiba bu yüzden "Gâvur Münif" diye adı çıkan, bir taraftan da heccav Eşref'in güzel, fakat haksız bir kıt'asıyla iftiraya uğ-

rayan Münif Paşa'yı lâyık olduğu sima ile nesillere iade etmek sizin hakkınız, sizin vazifenizdir ve size münhasır bir zevktir. Ömer Aşım Aksoy'dan bunu rica ederken gelecek nesillerin arzusuna tercüman olduğuma kaniim.

Sevgilerimi paylaşmanızı saygılarımla rica ederim.

Mithat Cemal Kuntay

(Türk Dili, Mektup Özel Sayısı, c.xxx, nu. 274,
1 Temmuz 1974, s.265-266)

Hamdullah Suphi **TANRIÖVER** (1886-1974)

Bükreş, 9 Birinciteşrin, 1936

Pek Aziz ve Muhterem Numan Beyefendi, [1]

Zatıâlinizden ufak bir hasbıhal şeklinde bir ricada bulunacağım.

Başta haber vereyim ki bu ricam asla hususî mahiyeti haiz değildir.

Altı senedir Bükreş'teyim. Müslüman ve Hristiyan dört yüz altmış iki bin adedinde olan bir Türk ekalliyetinin her nevi dertlerini öğrenmek için elime geniş bir imkân geçti. Romanya'da olduğu gibi Balkanlar'ın her tarafında hatta daha umumîleştirilerek Türk'ün ekalliyet hâlinde yaşadığı her memlekette bizim halkımız kadar perişan, bakımsız, metrûk bir insan zümresi tasavvur etmek mümkün olmadığını, bu işlere çok yakından vâkıf olan zat-ı devletiniz benim tafsilat vermeme lüzum görmeden icap ettiği kadar takdir etmiş bulunuyorsunuz.

---

1 Numan Memencioğlu
(Hariciye Vekâleti Umumî Kâtibi Büyük Elçi)

Burada devlet ve millet olarak Türkiye'den vaziyeti çok daha müsaadesiz Bulgaristan ve Macaristan gibi memleketler hatıra gelir. Almanya'nın buradaki Almanlar için yaptığını, İtalya'nın burada yerleşmiş İtalyanlar için ibzal ettiği her nevi muzahereti göz önünde tutarak bizimkilerin hâlini bunlarla mukayese etmenin çok fahiş bir hata olacağını herkes gibi ben de biliyorum. Yalnız küçük Bulgaristan ve küçük Macaristan kendi ekalliyetleri için ne yaparlar? Zat-ı devletiniz gibi bilhassa Romanya'yı çok yakından bilen bir devlet adamına burada uzun uzadıya hikâye etmek istemedim. Hatta bu iki küçük memleketin yerli Bulgarlara ve Macarlara temin ettiği her nevi yardımı bizim buradaki ekalliyetimize yapabildiğimiz yardımla mukayese ettiğim vakit içim yanıyor ve utanmıyorum desem günahla dolu bir riyakârlıkla hakikati sizden gizlemiş olurum.

Vaktiyle yirmi sene Türk Ocakları vazifesini görebilmesi için kapı kapı dilencilik ettim. Buraya geldiğimden beri de Türk gazetelerini ıslah etmek, gençlerimizi kör eden, alil bırakan medrese şeklindeki mekteplerimizi bugünün ihtiyaçlarına tekabül edebilecek bir mektep hâline koymak, köylere kitap dağıtmak, aç ve çıplak çocuklara her kış başında ihtiyacın, velev ki yüzde, binde birini karşılasın, ufak bir para yetiştirmek, çocuklarımızı mekteplere göndererek okutmak, köylere maaşlarını hususî surette temin ederek hoca yollamak, muhacereti tanzim etmek, burada batan ticaretimize biraz nefes aldırmak, elçilik kapısına gelen ilme susamış ço-

cuklara tahsillerine devam edebilmeleri için muayyen ve muntazam bir muavenet tahsis etmek gibi maksatlar için gençliğimden beri halk lehine edindiğim dilencilik itiyadıyla burada ve memlekette bana ümit veren bütün kapıları çalıyor ve yukarda saydığım işleri başarmak için uğraşıyorum. Bazan devlet adamlarımızın Türk ekâlliyeti lehine lütfettikleri kararları tatbik ettirmek için maiyetimdeki memurlar nezdinde altı ay uğraşmak lâzım geliyor. Eğer ruhumda bıkmaya istidat olsaydı, çoktan beri artık yaşlanmış bir adam olduğumu düşünerek devletin bana resmen çizdiği vazife hududu içinde kalır, bana niçin yapmadığımı kimsenin sormayacağı birtakım vazifelerin peşinde koşmazdım.

Akşam saatlerinde memleketten gelen gazeteleri birer birer okurum.

Gözlerim hasretle Romanya Türklüğüne ait bir makale hatta birkaç satır arar. Memleket gazetelerinde her şey vardır. Bilhassa sinema artistlerinin hayatına dair bir çok resimler ve sayfa sayfa yazılar, Amerika'ya ait herhangi bir garip hikâye, cinayet vak'aları etrafında neşriyat ve tahkikat benim gözümün aradığı bu Romanya topraklarında milâdın dördüncü, beşinci asrından beri gelip yerleşmiş yüz binlerce Türk'ün bugünkü cemiyeti, bugünkü ıstırapları, bugünkü ihtiyaçları hakkında üç beş kelime. Buna binde bir tesadüf ederim veya etmem. Halbuki çoktan kanaat getirmişim. Anadolu mesafe müdafaalarını kaybetmiş ve dört büyük müstevli devletin en yakından

musaharası altına düşmüştür. Yakın Türk ekalliyetlerini uyandırmak, malıyla, mülküyle kurtarmak ve muhasara edilen son iç kalenin kapısından içeri atmak lâzımdır.

Bundan bir hafta kadar evvel içimdeki hasreti tadil eden ve bana ümit veren, ışık veren bir kitap elime geçti. Buradan senelerden beri gelip geçen yüzlerce Türk muharririnin bir defa yakından tetkik etmeye tenezzül etmediği Romanya ve Balkan Türklüğüne bir genç muharririmiz Yaşar Nabi iki üç makale değil, bir kitap tahsis etmiş. Bu kitap evvelce bir sıra makale hâlinde çıktığı için bence kaybolmuş kardeşleri Türkiye'ye tanıtmak hususunda iki şekilde temin edilmiş bir hizmet teşkil eder, evvelâ makale ve sonra bir kitap. Evvelce okuduğum bu yazıları baştan başa tekrar okudum. Besarabya'dan gelen bazı Hristiyan Türkler bu kitabın kendi köylerinde nasıl okunduğunu ve aralarında nasıl bir tesir uyandırdığını bana anlattılar. Kalemi kadar yüzü de ince, kibar olan bu genç aziz muharrir başkalarının bir damla su vermek istemediği bu zavallı aç ve susuz Romanya Türklüğüne gani ve civanmert bir kalbin akıttığı muhabbetten tas tas sunmuş bulunuyor.

Kitabı okuyup bitirdikten sonra aklıma böyle bir şey geldi. Mademki ben nerede olsam bir çukura düşüp ölünceye kadar talihim ve kaderim Türkler için ümit veren her kapıyı çalar bir yardım dilenmek olacaktır; aziz dostum Numan Beyefendi'ye bir müracaatta bulunayım, bu kitaptan bana Vekâlet namına üç yüz, dört yüz tane gön-

dersin. Zavallı köylerimizin kitap bekleyen mekteplerine birer ikişer dağıtayım, ilim cemiyetlerine Vekâletimiz namına hediye edeyim, Türk gazetecilerine yollayarak hakkında yazılar yazdırayım ve nihayet yeni harfe kavuştuğundan beri kendi dilinde kitap arayan 300.000 kişilik Hristiyan Türk kütlesine kendisi için bir kardeş sesi duyuran bu güzel kitaptan bir miktar göndereyim.

Ricamı burda bitirmek istemiyorum. Acaba Balkanlardaki elçiliklerimizi bu memleketlerde yaşayan Türklükten bu kadar vukufla ve isabetle haberdar edecek bu kitaptan bir miktar göndermekte faide yok mudur?

Pek aziz Numan Beyefendi, mektubumu bitirmeden evvel hatıranıza iki mühim satır tevdi ediyorum. *Universul* gazetesi Transilvanya'da ve Macaristan'da çıkan Macarca gazete ve mecmualar hakkında bir mukayeseli istatistik neşretti. Fakir Macaristan'ın yardımıyla yalnız Transilvanya'da bütün Macaristan'da çıkan gazete ve mecmualardan fazla gazete ve mecmua çıkıyor. Bu Macaristan'a ait bir ufak hüküm. Bulgaristan'a gelince, çok fakir ve çok küçük olan Bulgaristan bütün Dobruca ve Deliorman'da Bulgar ekalliyetinin oturduğu her kasabaya, bu kasabaya hâkim olan bir lise dikti. Köy mekteplerine varıncaya kadar bütün muallimlerin maaşları Bulgar hükûmeti tarafından veriliyor. Kitapları ordan geliyor. Yortularda fakir çocuklara Bulgar hükûmetinin yolladığı muallimin eliyle çorap, papuç, elbise ve çamaşır tevzi ediliyor. Tiyatroları var, konferansçıları köy köy dolaşıyor.

Ben, zavallı Türkiye elçisi, bunların yaptığının onda birini yapamamaktan dolayı çok meyusum.

Bunları size çok hususî bir hasbıhal hâlinde yazdım. Müsait bir cevabınızı alabilirsem çok müteşekkir ve minnettar olacağım.

Sevgiyle, özleyişle ve saygıyla gözlerinizden öperim aziz efendim.

Hamdullah Suphi Tanrıöver

(Yaşar Nabi, *Dost Mektupları,* İstanbul 1972, s.25-29)

Cevat Şakir **KABAAĞAÇLI** (1886-1973)

11 Mayıs 1957

Merhaba Azra! [1]

Bunu mektup sayma. Son günlerde bir dakika rahat bırakmadılar, sağa sola koşup durdum. Şimdi 11 Mayıs Cumartesi gecesi, sana uzun boylu bir mektup yazayım dedim. Kapıda bir otomobil durdu. Güm diye kapısının kapandığını duydum, sonra tak tak bizim kapı. İçeriye bir kadın geldi, adı Gülören. Yarın Amerikan filosu geliyormuş. Onun için buraya tayyareyle uçmuş. Benim kılavuzluğumla filonun bilmem kaç gün gezdirilmesi lâzımmış. Peki dedik. Birkaç günden beri böyle. Şimdi sabahın ikisi sana çarçabuk yazıyorum. İki mektubunu aldım, artık yazına hiç ehemmiyet vermiyorsun. Doktor reçetesi gibi yazıyorsun. Bir kerre okuyorum. Deşifre edemediğim kelimeleri işaret ediyorum. Sonra Champolion'un Mısır hiyeroglif'lerini deşifre edercesine uğraşarak esrarengiz işaretlerin manalarını keşfediyorum. Mamafih yaz da yine böyle yaz. Çünkü tam okunaklı yazarsan mek-

1 Azra Erhat

tubu hemen çarçabuk okuyacağım, tadı da çarçabuk sona erecek. Hâlbuki böyle, sanki uzun yazmışın gibi oluyor. Mana da "armut piş ağzıma düş" gibi olmuyor. Varsın olmasın, anlayış -yani bir kelimenin anlayışı- bir sa'yin mükâfatı oluyor. Bakıyorum bir kelime! Kelime midir yoksa kâğıdın üzerinde ezilmiş ince uzun bacaklı bir örümcek midir, diye derin derin düşünerek işe koyuluyorsun. Ta neden sonra bir de bakıyorsun ki muayyen manada bir kelime imiş yahu! Yaşa be Azra!.. Mektuplarla konuşalım diyorsun. Elbette fakat şunu unutma ki perdeler insanlar arasında olunca bir tarafa atılır. Ne var ki, kalem konuşan insanın dudakları değil, kâğıt da dinleyen insanın kulağı değil. Bu işde kâğıt, ne de olsa ayırıcı bir "membrane"dir, hararet ancak "endosmose" yoluyla bir taraftan öteki tarafa geçer. Hem ben senelerce yazıyı insanlara konuşan, açıklayan bir vasıta saymışım. Öyle bir an olmuş olabilir ki, onu sükût kalesinin içinde saklarım. Birinci mektubunda "Şu dünyada hayat bir an meselesi biliyoruz iyi hoş amma, insan bazı anların sürmesini istiyor, bırakmıyor onları elden" diyorsun. Evet fakat öyle bir an olmuş olabilir ki, o an bütün tazeliği ve rayihasıyla insanın şuuruna geçer, insanın "constitution mentale"i olur. İnsanın "constitution mentale"i ne kadar devam ederse, o an da o kadar devam edeceğini sen bittabi bilirsin. İnsanın insana rastgelişi tesadüfîdir. Yoksa iki insanın biri ötekinden iki yüzyıl önce yahut sonra yaşamış olabilir. On sene önce *Divina Commedia*'yı tercüme edecektim. Bir sabah o kitap elimdeydi. Beyoğlu'nda bir pastahane mi ne vardı, şimdi

yandı. Hah adını hatırladım, "La Niçoise". O kitabı açtım, orada bir telefon numarası vardı, kurşun kalemle yazılmış 80894. O numarayı unuttuğum bir sebep dolayısıyla "La personne" diyeceğim insan bana söylemişti. O numaraya telefon ettim mi etmedim mi bilmiyorum. Fakat "la personne"a ilk orada rastgeldim... Mektubunda *İlyada* ön sözünü hiç okumadım. Senin yazın -bir trenden çıkıp iki dakika sonra atlanılacak başka bir tren arasındaki o iki dakika içinde alelacele yutulan bir sandviç gibi okunmaz a senin ön sözün! Affedersin ama o kadar ucuz değil. Kâğıtlar uzanıp yazdığım minderde, başımı koyduğum noktada sıcak sıcak duruyor. Annemden Bodrum'da aldığım mektupları bile, okumak zevkini çarçabuk harcamamak için birkaç gün cebimde kapalı olarak taşırdım. Yazıların, bir oturuşta rahat rahat okunacakları geniş zaman ister. O zaman gecikecek olursa, onu geciktiren işler baştan savrulur. "İşler başlarının çaresine baksınlar, ben la personne'u okuyacağım" derim o zaman... Sen kritiklere fazla ehemmiyet veriyorsun, insan iki kulağını da kritiklere verirse hapı yutar. Bir kulağını kritiklere, birini de kendi gönlüne çevirirse, yürür amma topal aksak yürür. İki kulağını da kendi gönlüne verirse, yürür değil uçar. Nasıl gönlüne ve telâkkine hoş geliyorsa gönlün öyle açılsın. Bazı kuşlar vardır. Uyurken kanatlarını başlarının altına alırlar ve uyurlar. Sen de öyle yap, başını kanadının altına al da, kendi yüreğini dinle. O ne diyorsa onu yap. Amma beğenmeyeceklermiş, varsın beğenmesinler. Senin hayata karşı vazifen (bu sözü hiç sevmem) kendin ol-

maktır. Yoksa hiç kimse senin ayağının serçe parmağının küçük tırnağını bile yaratamaz. Kendine itimat için ortada bu kadar sebep varken, bu itimatsızlığın anlaşılır şey değil yahu. Kendi yazılarım için sana yazacağım. Zaten bu mektup değil, yazarım gene! Merhaba, gözlerinden çok çok öperim, merhaba Azra.

Cevat Şakir

Yahu Lessing, Sainte-Beuve gibi kritiklerin dâhi dedikleri mâhi, mâhi dedikleri dâhi çıktı, unutma.

(Azra Erhat, *Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı,*
İstanbul 1979, s.36-38)

Ahmet **HAŞİM** (1887-1933)

Niğde, 3.9.1333/1917

Sevgili Refik, [1]

İhtimal sana fazla yazıyorum. Fakat ben bundan memnunum. Bulunduğum noktalardan sana doğru uçurduğum bu mektuplarla pervaz-ı evraktan hasıl olmuş ve bütün mesafeler boyunca mümted, maddî ve manevî bir bağ ile kendimi sana bağlı tutmak istiyorum. Muhaberatımızın bu tevâlisi seni iz'ac ediyor mu?

Geçen mektubumu Niğde'den yazmış ve o mektubu gönderdikten sonra livanın bütün kazalarını teftişe çıkmıştım. Yirmi gün süren ve nice bağ ve bahçe safalarına rağmen ruhumda hiçbir hakikî lezzetin hatırasını bırakmayan bu devrenin hitamında bu ikinci mektubu gene Niğde'den yazıyorum.

Gördüğüm Anadolu hakkında bilmem sana ne yazayım? Evvelâ bu kıta-ı arazide kimler yaşıyor? Görülen

1 Şevket İnce

harabelerin banisi hangi cins mahlûkattır? Bunu, köy ve kasaba diye gördüğümüz renksiz harabe yığınlarına bakıp anlamak asla mümkün olmamıştır. Anadolu köylüsünü tasnif-i mahlûkatta karıncalar nevine ithal etmeli fikrindeyim. Gündüz ağaçsızlıktan dolayı müthiş bir güneş altında yanan ve gece en güzel yıldızlar altında bütün böceklerinin namütenahi sesleriyle uzanıp giden bu araziden herhangi saat geçilmiş olsa yalnız yiyeceğini tedarikle meşgul, "gıda" fikr-i sâbitiyle sersemleşmiş, neşesiz ve yorgun bir insaniyetin mesai-i müşkilesine tesadüf olunur. Sanki, cehennemî bir fırın karşısından yeni ayrılmış gibi yüzleri kıpkırmızı, dudakları çatlak, elleri kuruyup siyahlaşan bütün bu insanlar ya madde-i gıdaiyeyi biçmekle, ya onu taşımakla, ya onu savurmakla veyahut onu metharlarına doğru çekip götürmekle meşgul görünür. Tıpkı karıncalar gibi, tıpkı karıncalar gibi...

Fakat boğazlarının kârına olarak aklın bütün melekâtını ret ve iptal eden bu adamların boğazı da memnun etmekten pek uzak bulundukları, en zenginlerinin evinde geçirilen bir gecenin sabahında, nefis bir yemek diye sofraya getirilen suyla pişmiş menhus bir fasulyanın barsaklarda tevlid ettiği gazat ve ıstırabat ile uyanılıp da anlaşıldığı zaman, bu akılsız kardeşlerin maksatsız hayatına, boşa giden gulâne mesaisine karşı derin bir elem duymamak kabil değildir. Refik; Ankara'da, Almanya imparatorunun Anadolu hastalıklarını tetkik etmek üzere gönderdiği bir heyet-i tıbbiyenin bazı büyük rütbeli erkânıyla görüştüm. Bunlar, bir seneden beri her gelen

hastayı ücretsiz muayene etmek ve mümkün olduğu kadar tetkikatlarını sıhhatli eşhas üzerinde (mektep talebesi gibi) yapmak suretiyle şunu anlamışlardır ki, Anadolu Türklerinin karınları kurtlarla mahmul ve kanları bu kurtların ifraz ettiği tufeyliyat ile meşbû bulunuyor. Cinsi, yakın bir inkıraz ile tehdit eden bu hâlin sebebi neymiş bilir misin? Noksan tagaddi.

Her ne kadar garip görünse de Anadolu Türkleri henüz ekmek imalinden bile bîhaberdirler. Yedikleri mayasız bir yufkadır ki, ne olduğunu yiyenlerin midesine bir sormalı.

Bilâ-istisna vasıta-ı cerleri kağnıdır. Ellerinde esir olan öküzler ve bu neviden hayvanat için en zalim bir muhayyilenin bile icâdından aciz kalabileceği -bununla beraber batî, dar ve maksada gayr-ı salih bu âlet- hiç şüphe yok ki, devr-i hacerî keşfiyat ve âlâtındandır. Kağnı bir araba değil, fakat, hayvana yapışıp onun anâsır-ı hafiyye-i hayatına hortumunu sokan ve bu suretle kanını ve canını çeken bir canavardır. Uzaktan görüldüğü zaman heyet-i umumiyesiyle bir arabadan ziyade azîm ve hevl-engiz bir karafatma hissini veren tarihe âşina bir göz için üzerindeki uzun değneği ve ayakta duran arabacısıyla Dara ve Keyhüsrev devirlerine ait taşlar üstünde menkûş iptidaî arabaları hatırlatan bu kağnıların boyunduruğu altında masum hayvanatın çektiği azabı gördükçe, onu sevkeden âsûde köylünün insanlar gibi bir ruhu olup olmadığından şüphe ettim.

Anadolulların becerikliliği ancak öküz tezeğini istimalde ve onu kabil-i istifade bir hâle sokmak için buldukları çarelerin tenevvüünde görülür. Tezeğin bu adamlar nezdindeki kıymeti şâyân-ı hayrettir. Sürüler meraya çıkarken veyahut akşam şehre girerken kadın ve çocuk, gözleri bir nokta-i ziyaya cezbedilmiş gibi, öküz kıçlarından bir saniye dikkatlerini ayırmayarak ve yüzlerce rakipten geri kalmak korkusuyla seri adımlarla koşarak, öküz g...tünden düşen en ufak b.. parçasını toplamak üzere dirseklerine kadar bulaşık elleri ve hırstan hadekaları fırlamış gözleriyle yere kapanırlar. Bu b....lar toplanır, sepetlere doldurulur, evlere cem ettirilir ve nihayet bir altın hamîresi yoğurur gibi, altın gerdanlıklı genç kadınlar beyaz kollarıyla onu yoğururlar ve muntazam yuvarlaklar hâline koyup kurumak üzere duvarlara yapıştırırlar. Anadolu'nun duvarları bu öküz muzahrefatıyla sıvalıdır. Bütün havalarında o rayiha teneffüs olunur. Yemekleri, sütleri, ekmekleri hep tezek dumanının kokusuyla ele alınmaz bir hâldedir. Eski Mısırlılardan ziyade Anadolular Apis öküzüne hürmet etmeliydi. Öküz, burada hayat-ı umumiyenin zenbereğidir.

Evlerine gelince, onlar da öyle: Duvarlar yontulmamış alelâde taşların, çalı çırpının, leylek yuvasında olduğu gibi, gelişigüzel dizilmesinden hasıl olmuştur. Baca nedir, bilir misin? Dibi kırık bir testi.. Kızılırmak havalisinde, büsbütün hane inşasından da feragat ederek, toprağın mahiyet-i hususiyesinden bilistifade dağları oymakla vücuda getirdikleri mağaralar içinde kuşlar gibi imrar-ı hayat ederler. Nev-

şehir'den yarım saat beride Güvercinlik namında kovuklardan müteşekkil bir köy vardır ki, hakikaten ancak bir güvercinlik olmaya şâyân bir köydür.

Anadolu, külliyen temizlikten mahrumdur. Sakallı Celâl'in dediği gibi en nefis bir icatları olan yoğurt bile pislik mahsulünden başka bir şey değildir. Kaynamış süte kirli bir demir parçası yahut eski bir gümüş para atılsa sütün derhal yoğurda inkılâp edeceğini sen de bilirsin.

Anadolu, hemen serapa firengilidir. Anadoluların güzelliği de bozulmuştur. Bir köy, bir kasaba veya bir şehrin kalabalığına bakılsa, heyet-i umumiyede o kadar topal, topalların o kadar muhtelif envaı, o kadar cüce, kambur, kör ve çolak görülür ki, insan, şekl-i eşyayı bozan muhaddeb bir camla etrafa bakıyorum zanneder. Mamafih güzel oldukları zaman da güzelliklerinin emsalsiz olduğunu itiraf etmeli. Siyah, derin ve titretici gözlerle insana bakan şalvarlı, mevzun Anadolu kadınları; sizleri nasıl unutacağım? Gençleri, insanın bazen en mükemmel bir nümunesini temsil ederler. Fakat, bunlar, nadirattandır, Refik. Anadolulular hakkında sana daha çok yazacak şeyler varsa da mektuba gülünç bir makale süsü vermemek için bu bahsi burada kesiyorum. Anadolu seyahati artık benim için nihayet buluyor demektir. Bundan da mahzun değilim.

İâşe-i umumiye'de ahiren hasıl olan tebeddül -ki şüphesiz bundan haberdarsınız- üzerine bizim vazifemizin yeni teşkilât dairesinde devam edeceği bildirilmiş ise de yakında tezkeremizin elimize verileceğini ve her birimize

gene kıt'alarımızın yolu irade edileceğini muhakkak zannediyorum. Bugün İstanbul'dan, arkadaşlarımın birinden aldığım bir mektupta bu tahavvülün vukuu üzerine hemen Levazım'ın nüfuzlu erkânından birine müracaatla benim için teşebbüs ettiği ve neticenin yakında bildirileceği yazılıyorsa da, hiçbir teklifi kabule kendimde arzu bulmuyorum. Harbin nihayetine kadar bizim koca kumandanın kanadının altından daha emin bir yer yokmuş. Bunu, evvelce anlayamadığıma teessüf ediyorum. Ve bırakılan yere avdette insanı utandıran bir hâl hissetmeseydim hemen çantamı toplayıp Aydın'a gelmekte bir dakika tereddüt etmezdim.

.....

Niğde teftişi hitam bulmuştur. İâşe Heyet-i Teftişiyesine girdiğim günden beri kazandırmış olduğum meblağ iki bin liraya baliğdir. Benim ziyanım ise pek çoktur. Evvelâ sıhhatim bozuldu. Hayli keçi eti yedim. Birçok da beyhude masraflar ettim. Ve rahatımdan da birçok şey kaybettikten sonra yerimden de oldum. Yakında, belki, üç gün sonra İstanbul'a gidiyorum.

(İnci Enginün-Zeynep Kerman,
Ahmet Haşim Bütün Eserleri, VI, İstanbul 1991, s.66-70)

İbrahim Alâettin **GÖVSA** (1889-1949)

Ankara, 21 Mart 1949

Vefakâr dost ve faziletli kardeş, [1]

Mektubunuzu şimdi aldım. O kadar insanca ve içten yazılmış ki onu refikam da, ben de gözyaşlarıyla okuduk ve tekrarladık. Halil Nihad'ı [2] kaybetmek bize önceden tasavvur edemeyeceğimiz kadar ağır bir darbe oldu. Kırk beş senelik arkadaşımdı. Yirmi iki yıldan beri de aynı çatı altında yaşamıştık. Fakat ona bağlanışın sebebi yalnız bu yılların katmeri değil, bilhassa onun bambaşka ve benzeri bulunmaz bir insan oluşudur. Son zamanlarda fazla ıstırap çekmesi ve ölümünün bir facia şeklinde olması bizi hâlâ içinde yaşadığımız bir kâbusa soktu. Bu türlü dostluğun kardeşlikten, babalıktan, hatta analıktan bile kuvvetli bağlar örebileceğini bu acı tecrübe ile öğrendim. Kaybedeli bir ayı geçti ama biz hâlâ onun ölüm buhranı içindeyiz.

---

1 Atina Başkonsolosu Saffet Ürfi Betin

2 Halil Nihad Boztepe

Dört, beş gün evvel onu tekrar gördüm. Rüyada değil. Vefatında istediği gibi geniş ve ağaçlanmaya elverişli bir yer edinememiştik. Yer alınarak yeni lâhit yaptırılması en aşağı üç, dört gün ister dediler. Hazır lâhitlerden birini almaya mecbur olmuştuk. Fakat orayı ağaçlamaya imkân yok. Bunun üzerine kabristanın güzel ve yüksek yerinde 24 kare murabbaı genişliğinde bir yer aldık ve oraya lâhit yaptırdık. Maarif Müsteşarı merhum İhsan Sungu'nun kabri ile mücavir. Hayatta iken sevişirlerdi. Nakil merasimi yapılırken tabutu açtırdım ve sevgili dostun mübarek yüzünü son defa olarak uzun uzun hasretle ve hürmetle seyrettim. Eski kabrinde yirmi beş gün kaldığı hâlde cesette zerre kadar tefessüh hasıl olmaması ve simanın asla bozulmaması benim gibi orada hazır olan sekiz, on kişinin de hayretine sebep oldu. Ruhunun temizliği demek ki naaşına da tesir etmiş, onu kabristanın en iyi yerine ve ağaçlanmaya müsait bir sahaya getirebildiğim için biraz müteselliyim. Etrafının parmaklığı tamamlandıktan sonra en sevdiği ağaçlardan Ankara'da yetişebilen sekiz, on tanesini dikebileceğiz. Başta kavak ve kestane, çam olmak üzere. Bundan sonra kabrine Trabzon'daki Boztepe'nin bir küçük örneğini yaptırmak istiyorum. Henüz sanatkâr bir mimar bulup resmi çizdiremedim. Bir de Süleyman Nazif merhum için yaptığım gibi onun için de bir kitap hazırlamayı düşünüyorum. Elimde birçok malzeme var. Kıymetli dostlarının mektuplarından da örnekler der-

cedeceğim. Hulâsa ona ait hatıralarla avunmaya çalışıyorum. Şu satırların perişanlığı da (gösteriyor ki) anlatırken çok sarsılmış bir hâldeyim. Sizi onu iyi anlayanlardan biri sıfatıyla emin olunuz ki şimdi daha çok seviyorum. Refikam teşekkür ve hürmet eder. Ailece felâketlerden masun kalmanıza dua ederek sizi hasretle, hürmetle ve muhabbetle kucaklarım, kıymetli kardeşim.

İ. Alâettin

Size onun bir resmini gönderiyorum.

(Türk Dili, Mektup Özel Sayısı, c. xxx, nu.274, s.275-276)

Yakup Kadri **KARAOSMANOĞLU** (1889-1974)

Bern, 25 Kasım 1948

Pek Aziz ve Muhterem Halide Hanımefendi [1]

Sonsuz Panayır'ınızı derin alâkayla okudum ve size bu kitap hakkındaki his ve düşüncelerimi söylemek ihtiyacıyla hemen kaleme sarılıyorum. Beni, aramızda hüküm süren çeyrek asırlık bir sükûtu böyle tepeden inercesine bozmaya sevk eden heyecanın ne kadar kuvvetli ve samimî olacağını -bu suretle- kolayca tahmin edeceğinizden eminim. Onun için, size "Aman ne de güzel yazmışsınız, ne canlı tipler yaratmışsınız, elinize aldığınız hayat parçasını ne korkunç bir realizmle tahlil etmişsiniz" filân tarzında sözler söylemek lüzumunu duymuyorum.

Zaten *Sonsuz Panayır* diğer bütün eserleriniz arasında o kadar yalnız, o kadar kendi başına, öyle bambaşka bir eser ki, onu methetmek veya onun aleyhinde bulunmakla sizi ne memnun etmiş ne de kızdırmış olacağıma ihtimal verebiliyorum. *Seviye Talip*'ten, *Handan*'dan, *Ateşten*

1 Halide Edip Adıvar

Gömlek'e kadar -*Zeyno'nun Oğlu* da dahil olmak üzere- bütün o uzun romanesk romanlar "cycle"nin zincirinde bu daha kalın veya daha büyük bir halka değil, bu büsbütün ayrı, büsbütün başka bir hassasiyetin, başka bir muhayyilenin ateşinde eritilip döğülmüş, şekillerini sizin ellerinizden başka ellerden almış, irili ufaklı birtakım canavar örnekleri koleksiyonu. Hatta, bütün kuvvetinizle azizleştirmeye çalıştığınız Ali Bey dahi, o "refoulé" adam, o içinden pazarlıklı ihtiyar bekâr, eski bir tabire göre, o fasık-ı mahrum hâliyle bu koleksiyonun insana en çok şüphe veren parçalarındandır. Hikâyenin sonuna kadar ne yapacağı, neye karar vereceği bir türlü anlaşılmıyor. Fukaranın ve talihsiz kızcağızların imdadına koşarken bile muammalı çehresinde ne bir baba, ne bir büyük kardeş şefkatinden eser görülüyor. Daima ettiği iyiliklerin karşılığını bekler gibi bir tavrı var.

Gerek Ayşe, gerekse Safinaz'la muamelelerinde, onun içindir ki, gizli ve ayıp bir maksat taşıyan kimselere mahsus bir tereddüt, bir aksaklık, hatta bir şaşkınlık seziliyor. (Eğer Safinaz tatlı bir sözle gönlünü çelmesini bilseydi Ali Bey çoktan o kadar korktuğu şeytana uyacak ve onu kocasından ayırtıp kendine alacaktı).

Gene bütün kuvvetinizle sevgiye ve iyiliğe doğru çekmek istediğiniz Ayşe'ye gelince, size şimdiden esefle haber vereyim ki, kendi gibi zeki ve kurnaz ve hassaten daha çok para kazanan bir delikanlıya varmak fırsatını bulunca o zavallı silik Burhan'ı bir eski terlik gibi fırlatıp ata-

cak tıynette bir mahalle kızı olmak vasfını romanın sonuna kadar hiç kaybetmeyen korkunç bir "arriviste" tipidir.

İnsan, eski bir kariiniz sıfatıyla *Sonsuz Panayır*'da Aygır Şaşırtmaç'tan bu sıska kıza kadar bütün o "grotesque" mahlûkların geçit resmini seyrederken daldığı kâbustan sıyrılmak için imdadına eski romanlarınızın, için için ilâhî bir ateşle yanan "sentimantale" kadınlarını, asil yürekli, idealist ve kahraman erkeklerini çağırmak ihtiyacıyla kıvranıyor. Nereye gitti onlar? Belki siz de bilmiyorsunuz. Belki tekrar önünüze çıksalar kim olduklarını siz de hatırlayamayacaksınız. Onları bir başka küreden inmiş etsiz kemiksiz şeffaf birtakım varlıklar zannedeceksiniz. "Bunları ben mi yarattım, hangi hamurdan?" diyeceksiniz.

Bana öyle geliyor ki, pek aziz Halide Hanımefendi, siz bunları da Şaşırtmaların, Safitürk'lerin, Nihad'ların, Sertman'ların ve şimdi kitap elimin altında bulunmadığı için adını hatırlayamadığım, sarhoş, kumarbaz karılarla, şımarık zengin kızlarının hamurundan yoğurmuştunuz. Zira, o romanesk romanlar serisini yazdığınız sıralarda İstanbul şehri gene bunların eşi mahluklarla lebalep dolu idi. İlk Meşrutiyet devrinin, ecnebi kapitalistlerine simsarlık eden ve kışın Nişantaşı'ndaki konaklarda, yazın Göztepe ve Erenköy köşklerinde vur patlasın çal oynasın ömür geçiren politikacıların, hele Birinci Cihan Harbi'nde Viyanalı şantözlerle Peşteli dansözlerin yatağına yüzlük banknotlardan çarşaf seren nice vurguncunun Şaşırtmaç'larla

Safitürk'lerden ne farkı vardı? Bunlara katılmak talihinden mahrum kalmış bedbahtlar tıpkı *Sonsuz Panayır*'daki fukara memurlarla devlet düşkünleri gibi viraneliklerde açlıktan can vermiyor muydu? Ve bu facianın karşısında, Ali Bey cinsinden entellektüeller gene halvetlerine kapanıp lâhavle çekmekten veya Tıngır (bu tuhaf adı da nereden buldunuz?) gibi muharrirler gazete köşelerinde üstü kapalı birtakım hicivler yazmaktan başka ne yapıyordu? Âlem gene ol âlem, devran yine ol devran... Bir değişen varsa o da yalnız sizsiniz, sizin hayatı görüş ve anlatış tarzınızdır. Yani sizin sanatınızdır. O zamanlar, siz insanları oldukları gibi değil, olmalarını istediğiniz gibi görüyor ve öyle ifade ediyordunuz. Onun için çamuru elinize alır almaz- ne sihirdir ne keramet- ona derhal bir billur saflığı, bir billur şeffaflığı veriyordunuz. Şimdi ise çamur yığınlarını, hiç iğrenmeden olduğu gibi önümüze sermeye başladınız. George Sand'lıktan Zola'lığa, romanesk romandan naturalist, hatta surrealist romana bu ani atlayışı, ben son devir edebiyatımızın üzerine dikkat ve tecessüsle eğilinecek en ehemmiyetli bir hâdisesi telâkki ediyorum. Uzun bir edebî kariyerden sonra roman sanatında siz yalnız bir ekolden diğer bir ekole geçmekle kalmadınız, hayat telâkkinizi, insanı görme metodunuzu da baştanbaşa değiştirdiniz. Hatta, daha ileriye gidip diyeceğim ki, son eserinizde hikâye ediş tarzınız, üslûbunuz da tamamıyla değişmiştir.

André Gide'in bir sanatkârdan beklediği ve kendisinin yıllarca yapmaya çalıştığı bir mucizeyi gerçekleştirmek şerefi, edebiyatta Cocteau ve resimde Picasso'dan sonra size

nasip olmuştur. Bu münasebetle, eski bir kalem arkadaşınız sıfatıyla sizi tebrik etmeyi kendime tatlı bir vazife bilirim. Gene bu münasebetle size şunu da haber vermek istiyorum: *Ateşten Gömlek*'ten beri, *Sonsuz Panayır*'ınızla aramızda, ikinci defa olarak bir tevarüt vuku bulmuştur. Zira, ben de beş, altı aydır, hem mevzu, hem de isim itibarıyla *Sonsuz Panayır*'a oldukça eş *Panorama* adlı bir romana çalışmaktayım. Ancak, şu fark ile ki, ben, bizdeki sosyal, ahlâkî entellektüel dramı ne yalnız bir köşeden görüyor, ne de sonunda her şeyi tatlıya bağlamak imkânını bulabiliyorum. Bu suretle *Panorama* baştan nihayete kadar bütün memleket ölçüsünde kapkara bir tablo hâlinde kalıyor. Çünkü, ben, ne Ali Bey gibi (halvetnişîn) hakîmlerin, ne de Burhan soyundan saf-derûn delikanlıların, ne de Bolluk'lu üslûbunda (namuslu tüccarların) bu memleketi -kimbilir kaç zamandır- içinde bocaladığı ve bocalandıkça battığı maddî ve manevî bataklıktan kurtarabileceğine inanamıyorum. Bundan on beş yıl evveline kadar rasyonel bazı inkılâp metotlarıyla -kendimize rağmen- ayağa kalkabileceğimizi umuyordum. Şimdi, bu devrin de geçmiş olduğunu, bu devrin de Tanzimat ve Meşrutiyet hareketleriyle beraber bir daha geriye dönmemek üzere tarihe göçtüğünü veya göçmekte olduğunu görüyorum. Gerçi, mahiyeti müphem bir istikbale doğru yürümekteyiz. Yaşadığımız asrın davalarından hiçbirisiyle alâkası olmayan ve münakaşası on dokuzuncu asrın ortalarına doğru çoktan hitama ermiş bulunan anakronik birtakım "siyasî mezhep" kavgaları ve bunun tabiî

bir neticesi olan kötü cinsten bir demagojik şamata bin bir belâdan arta kalmış ve ömrünün sonuna ermiş küçük bir fikir ve inkılâp ekibinin çıkarmaya yeltendiği nidayı çoktan boğmaya başlamıştır.

Kitabınızın başına peygamberce bir sözünü aldığınız genç İngiliz şairinin bizi dinlemeye davet ettiği uğultuyu, işte, ben bu şekilde işitmekte ve böyle yormaktayım. Bunun arkasından kulağıma daha başka sesler de gelmektedir. Bu da demin bahsettiğim fikir ve inkılâp ekibi birbirini tamamıyla yiyip bitirdikten sonra memleketin terekesine el koymak üzere yaklaşan küçük kasaba eşrafının ayak sesleridir. Bunların ise sayıca iki binlerden ne kadar fazla, kafaca ne kadar daha dar, ruhça ne kadar daha karanlık olduğunu izaha hacet yoktur sanırım.

Doktor Adnan'a en samimî dostluk hislerimizin iblağı ricasıyla ellerinizden öperim, aziz ve muhterem Halide Hanımefendi.

Yakup Kadri

(Bu mektubumu yazım pek okunaksız olduğu için makinada beyaza çekmek ıztırarında kaldım. Affınızı dilerim).

(İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları,*
İstanbul 1991, s.105-106)

Reşat Nuri **GÜNTEKİN** (1889-1956)

Ankara, 2 Kasım 1943

Kardeşim Muhsin, [1]

Sana bu mektubumla beraber bir de defter gönderiyorum. Bu bir piyestir. *Yaprak Dökümü* adındaki on beş senelik bir romanımdan çıkardım. Romanı belki unutmuşsundur. Fakat hatırlarsan da tanımayacaksın. Çünkü piyes hâline geçerken, kendimin bile kolayca tanıyamayacağım kadar, kılık değiştirmiştir.

Bizim inkılâbımız ikidir: İçtimaî müesseselerimizdeki inkılâp, aile hayatımızdaki inkılâp. Yahut istersen eski, kapalı ve muhafazakâr hayattan yeni, hür hayatımıza geçiş de. Birincisinin mucize denecek kadar kolay geçmiş olmasına mukabil, ikincisi güç olmuştur ve hele büyük şehirlerin aile hayatında büyük sarsıntılar yapmıştır ki böyle olması zaruriydi de. Üstelik bu inkılâbın harp sonu adı verilen bütün dünya için karmakarışık devre tesadüf etmesi, vaziyetimizi büsbütün güçleştirmiştir. *Yaprak Dökümü*

1 Muhsin Ertuğrul

ufak tefek serpintileri hâlâ devam eden o fırtınanın masalıdır. Bir yabancının hatta bir düşmanın eseri gibi dikkatle okumanı rica ederim. Sahnede bir şeye benzeyeceğini tahmin edersen ne âlâ. Yoksa bana iade edersin. Bunu eski arkadaşlığımızın bir vazifesi olarak senden beklerim. Eski arkadaşlığımız; hem ne kadar eski. Yirmi beş sene, belki hatta daha fazla. Bir bakıma ne uzak fakat bir bakıma da ne yakın bir zaman, birbirimize ait birçok şeyler biliriz. Fakat benim şimdi bu mektubu yazarken daha dünkü bir vak'a gibi hatırladığım bir tanesi var ki, galiba sana anlatmadım: Seni ilk defa nasıl tanıdığım. Bu aynı zamanda tiyatro muharriri olmaya karar verdiğim günün de tarihi olduğundan benim için çok ehemmiyetlidir. Sana anlatıvereyim:

Çocukluğumda tiyatroya çok düşkündüm. O zamanki İstanbul'un hemen bütün çocukları gibi. Fakat okuyup yazmayı biraz doğrulttuktan, hele roman ve şiir okumaya başladıktan sonra tiyatro bana kaba ve iptidaî görünmüştü. Bahsettiğim tarihte Bursa Sultanisi'nde Fransızca muallimiydim. Yirmi bir buçuk yaşında içi içine sığmayan ve hayatta ne yapacağını henüz kestiremeyen gepgenç bir çocuk... Ara sıra arkadaşlarla tiyatroya giderdik. Ahmet Vefik Paşa'nın vaktiyle Molière oynatmak için yaptırdığı o küçük ve şirin tiyatroya ara sıra tulûat kumpanyaları ve onlardan daha gülünç dram kumpanyaları uğrardı ve biz birkaç muallim arkadaş onlarla alay etmeye giderdik.

Bir yaz gecesi yine o niyetle tiyatronun arka sıralarına dizilmiştik. Sen rahmetli Celâl Sâhir'in tercüme ettiği *Simone*'u oynuyordun. Daha perde açılmadan başlamış tebessümlerimiz acayip bir surette dudaklarımıza yapışıp kaldı. Alay etmeye gidip, kendisiyle alay edilecek vaziyette geri dönmek hoş bir şey değildir. Galip, Behzat, Kemal, Emin ve sonradan kaybolmuş birkaç çehreyle o ne güzel bir gruptu. Ertesi, daha ertesi geceler Courteline'in *"Boubouroche"*unu, *"Fener Bekçileri"*ni ve daha birkaç küçük piyesi ne derin ve temiz bir aşkla oynadığınız bugünkü gibi gözümün önündedir. Netice o oldu ki tiyatro ile alaya gelen yirmi bir buçuk yaşındaki sultanî muallimi kapıdan çıkarken tiyatro muharriri olmaya ve bütün hayatı müddetince ondan başka bir şey olmamaya karar vermiş bulunuyordu.

O gece kendi kendime karşı verdiğim karara ancak sekiz, on sene sadık kalabildim. Kendindeki hakikî kuvvet ve istidâdı ölçmeden, istikbal, yahut kaderin sürprizlerini hesaba katmadan bütün hayat için angaje olmak ancak o yirmi bir buçuk yaşın sevimli bir vergisi, aynı zamanda da bir ihtiyatsızlığıdır.

Hulâsa, sekiz, on senelik bir tecrübeden sonra rotamı başka bir ufka doğru çevirdim. Sahneyi boşlamış olmakla beraber bana onu sevdirmiş olan sanatına büyük hürmetimi, şahsına dostluğumu aynı kuvvetle muhafaza ettiğimi söylemeye bilmem lüzum var mı?

Yirmi bir buçuk yaşın sevgileri ve hayranlıkları, zannederim ki hayatımızın birbirine zıt rüzgârlarla her gün silinip süprülen kubbesinde baki kalanlar yalnız onlar oluyor. Gözlerinden öperim.

(Kemal Yavuz, *Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro ile İlgili Makaleleri,* İstanbul 1976, s.604-606)

Nahid Sırrı **ÖRİK** (1901-1967)

3.6.1930

Sevgili Yaşar, [1]

Beni böyle kurşun kalemiyle ve böyle bir kâğıda yazdığım için affet de şu bahiste pek kuvvetle duyduğum tahassürü tadile çalışayım. Senden nice zamandır mektup almadım. *Milliyet* sahife-i edebiyesinin müdir-i umumîsi iken daha "épistolier" bir zat idiniz. Şimdi yazamayışınız hususî meşgalelerinizin kesretinden münbais olsa gerek. Tenbihim veçhile sana veya size gönderilen *Hep Gençler*'i nasıl buldun? Pek "fameuse" değil, değil mi? Üçüncü nüshada bana verilen ders samimiyet münasebetiyle söyleyeyim ki, bu zatı şahsen de tanımazken sokakta duyduğu bir lâfımı curnal ediyor. Vâ-Nû'nun Nazım Hikmet'in kitabı aleyhinde yazdığı fıkra hayret-âver. Acaba bir plân-ı konserte mucibince ve alâka celp etmek için mi yazılmış?

Necip Fazıl'ı gördüğün var mı? *Muhit* sahibi Ahmet Cevat Bey oğlumuz burada, huzurundan bilistifade Dil

1 Yaşar Nabi Nayır

Heyetinde herkes muharrir ve şair olduğunu tahattur edip birer yazı sundular. Fakir de "Beyazlanan Yapraklar" isminde bir şaheser hikâye sunduk. Hikâyeden hatırıma geldi. Himaye-i Etfal'in *Gürbüz Türk Çocuğu* isminde alıcısı meçhul bir mecmuası vardır. Orada "Onların Sesleri" diye çıkan bir yeni hikâyemi okumanı çok isterdim. Eşhas ve vak'ası annem, babam ve ismine varıncaya kadar benim. Senin bu tarzı nasıl bulduğunu ve bu tarzda sence muvaffak olup olmadığımı bilmek isterdim.

Yakup Kadri Bey için yazdığın sözleri kendisine söyledim. Mütehassis ve müteşekkir oldu. O pek nazik ve gençlere pek hayırhah bir adamdır. İstanbul'a gidiyor. Pek yakında kendisiyle görüş. Zavallı Abdülhak Şinasi Bey sana ve hele Cevdet Kudret'e pasta yedirmekten aciz düşerek Löbon'a uğramaz olmuş diye haberler aldım. Bilmem doğru mudur? *Görüş* mecmuası hâlâ çıkmadı. Valéry'nin *Variétés*'sinin ikinci cildi için Ahmet Hamdi Bey muazzam ve Valéry'nin hayatı için de "événement" teşkil edecek bir makale hazırlıyormuş da nüshanın intişarı bundan gecikiyormuş. Hâdise hakkında fikrin nedir? Ve malûmatın nedir? Peyami Bey'in makalelerinde ulûhiyete erişen velilerin huzuru ve "auguste"lüğü var. *Resimli Hikâye*'ye sen niye yazmıyorsun?

Havadis: "Bebekleriyle Oynamayınca", "Bir Aşk ve Cenk Hikâyesi" ve "Peri Kızıyla İhtiyar Kadının Masalı" adlı yazılarımı bir kitap hâlinde çıkaracağım. Bu sonuncuları da bir kere daha tebyiz edip matbaaya ve-

receğim. Ancak bilmem ki mevsim çok fena mı? Ve bu üç hikâye için hikâye ve masal yahut ilk hikâyenin yani "Bebekleriyle"nin isminden hangisi daha münasip? Fikrinizi bildirin.

Her posta saatinde elim ayağım titreyerek Kenan'dan mektup veya posta havalesi bekliyorsam da henüz...

Ağla gözlerim ağla, ne gelen var ne giden. Vasfi Mahir Bey'den bir mektup almayla mesrur olduksa da henüz C.K. (Cevdet Kudret) Bey'den bir iltifatname alamadık. Sabri Esat'ın hoşuma giden iki küçük şiiri senin tavassutunla *Muhit*'e girdi. Bunların ikincisinde nasıl olmayışını nasıl tefsir edeceğimi şaşırdım.

Zatıâlinizden yakında bir miktar *Kahramanlar* daha isteneceği agleb-i ihtimaldir. Değerlerinin bedeli ile iki adet A bedeli posta ile takdim edilmişti. Tabiî aldım.

Cevabını uzatma gözlerinden öpüyorum. Yani çabuk gönder.

Nahid Sırrı

(Türk Dili, Mektup Özel Sayısı, c. xxx, nu.274,
1 Temmuz 1974, s.285-286)

Aşık **VEYSEL** (1894-1973)

Sivralan, 31.1.1966

Selâmün aleyküm Bay Özcan Başkan!

Günaydın, yeni yılın sana ve bütün Türk milletine hayırlı, uğurlu olsun. Aziz dostum göndermiş olduğun 965 Aralık ayının 8'inde yazmış olduğun kıymetli mektup 966 Ocak ayının 29'unda elime geldi. Onun için mektubuna Ocak ayının 31'inde cevap yazıyorum.

Aziz dostum yazıyorsunuz ki plâktan para aldım, bunu nereye gönderem diyorsunuz? Şarkışla Ziraat Bankası'na gönderin. Çünkü bana gelen paralar her zaman için oraya gelir. Hiçbir şeyim zay olmadan istediğim zaman gider alırım. Şimdi onu bertaraf edelim; nasılsınız iyi misiniz, iyi olmanızı Ulu Tanrı'dan dilerim. Eğer benden soracak olursan sihatimden memnun değilim. Bacaklarımda romatizma, tansiyon düşüklüğü var, onun için bir tarafa çıkmadım, belki de daha çıkamayacağım. Şu şiiri de size yazıyorum.

Şu geniş dünyaya sığmayan gönül,
Şimdi bir odaya kapandı kaldı.
Bir dakka bir yerde duramaz iken,
Oturduğu yerden kalkamaz oldu.

Hani o gençlikte çağlayan gönül,
Kahî gülüp kahî ağlayan gönül,
Güzeller köşkünde yaylayan gönül,
Gönül yaşar amma, ümitler öldü.

Elveda gençlikte geçen günüme,
Ezrail el atıyor canıma,
Yanarım gençlikte, o zamanıma,
Acı tatlı günler hep hayal oldu.

Nerde gençlikteki geçen çağlarım,
Sustu bülbül, gazel döker bağlarım,
Her gün hatırlarım her gün ağlarım,
VEYSEL ağlamanın zamanı geldi.

Sebahattin Bey'e ve diğer bizi tanıyan eşe dosta saygı, selâmlarımı söylersiniz. Yalnız sizden bir ricam Sebahattin Bey'in açık adresini bildirirseniz memnun olurum. Ve birde Sebahattin Bey'in bir mahkemesi vardı ne oldu? Ayrıca Halet Çambel Hanım'a da sevgi, saygılarımı söyleyin.

Ne ise başınızı ağrıttım, sonsuz saygı ve sevgi selâmlarımı gönderir işlerinizde başarılar dilerim. Cenab-ı Hakk'a emanet olun.

(Türk Dili, Mektup Özel Sayısı, c. xxx, nu. 274, Temmuz 1974, s. 291)

Yusuf Ziya **ORTAÇ** (1895-1967)

25 Kasım 1963

Aziz'ciğim, [1]

Orucu yine ben bozuyorum. Sana, vaktime yazık, mektup yazacağımıza yazı yazalım demiştim.. Doğruydu söylediğim. Ama her doğru mutlaka yapılamıyor ki... İşte yine mektup yazıyorum.

Dün bizim Kadri'ye rastlamış, Uykusuz'a selâm yollamışsın. Gülümseyerek sordum: Bana yok mu? Yok, dedi!

Bre Aziz, selâmı tarifeye mi soktun?... Bari bilelim de pek canımız çekerse, hediyesini verip bir selâm alalım!

Görüyorum ki senin birkaç özel vasfın var, her insan gibi... Bir, çocuk tarafın... İki, askerlik tarafın.. Üç, gizli tarafın...

Çocuk tarafın, biraz da sanatçı tarafındır. Küsüyorsun çarçabuk ve sanıyorsun ki, yalnız küsme hakkı sende var. Yalnız küsmekte sen haklısındır.. Seviyorsun çocuk gibi.

1 Aziz Nesin

Kızıyorsun, çocuk gibi. Darılıyorsun, çocuk gibi... Bir şey bitti mi herşey bitiyor. Bir şey koptu mu herşey kopuyor!

Asker tarafın müthiş!. Bunca yıllık sivil hayat, bunca yıllık sanat hayatı, basın hayatı, gönül ve kafa hayatı, içinden "askerî itaat" alışkanlığını sökememiş... "Hazır ol!" dedin mi, hazır olacağız... "Boyun eğ!" dedin mi boyun eğeceğiz!... Bir kerecik de "Aziz, hazır değilim!", bir kerecik de "Aziz, boynum ağrıyor" demeye hakkımız yok... Aziz'im, dostum, kardeşim, fenası bu!... Mutlaka biraz esneklik vermelisin kendine.. Hatta arasıra haksızlığı bile hoş görmelisin... Mutlaka benim dediğim olacak diye dayatmak güzel değil, tatlı değil, medenî değil!...

İnsan bir şeye karar verirken terazinin iki kefesine de bütün hatıraları, dostlukları bir yana, öfkeleri, isyanları bir yana koyarak tartmalı... Bu adam, uzun yılların tatlı, acı günlerinde bana karşı nasıldı? Bundan sonra da nasıl olabilir? diye düşünmeli... Başkalarıyla mukayese etmeli... Kendi haksızlıklarını, kendi çektirdiği acıları da unutmamalı!...

Bir yaş büyüklüğü selâhiyetiyle söyleyeyim: Kendisi unutmamalı ve karşısındakine unutturmaya çalışmalı...

Müthiş ve senin çapında sahici bir sanatçıya hiç yakışmayan hoyrat bir gururun var... Ayıp be Aziz!...

Senin gücün, senin değerin, senin sanat çapın yirmi beş liralık zamlarla ölçülmez... Nasıl tenezzül ediyorsun buna?...

Senin her beğenilen yazınla, sanki altında imzam varmış gibi ben seviniyor, ben övünüyorum!...

Şu "Seyyar Köfteciler" nasıl bir sükse yaptı, nasıl aydın insanlar, sahici okurlar dilinde dolaşıyor, bilemezsin! Kimi görsem:

–Senin Aziz! diye beni tebrik ediyorlar. Âdeta biraz da ben, sen oluyorum.

Haksız değil bu... O güzelim hikâye, *Akbaba*'dan başka nerde çıksa, hatta *Akbaba*'nın dört misli satılan *Akşam* gazetesinde çıksa, bu sükseyi yapamazdı... Çünkü, senin okuyucun bizde... Sahici okuyucu, *Akşam*'ın değil, *Akbaba*'nın okuyucusu...

Nasıl çerden çöpten küsüşlerle semtimize uğramaz hale gelirsin Aziz?... Yine tekrar edeyim: Ayıp be!...

Eğer bu ayıbın, az veya çok, bana da ait kısmı varsa, işte ben bu mektubumla o ayıptan kurtuluyorum.

Gizli tarafına gelince... Bu, en iyi tarafın... Gönül tarafın, vefa tarafın... Sana yakın herkes, bana: "Aziz seni çok sever" diyor.

Muhakkak seviyorsun.. Ama bu sevgiden biraz rahatsız mısın Aziz?... Nerden seviyorum şu herifi mi, diyorsun?...

Sakın bu sevginden şikâyet etme Aziz... Ben, vallahi sevilecek adamım... Benim göğsümdeki kalp, bütün Babıâli'ye yeter!

Mutlaka bekliyorum seni... Daha fazla dayanamam.

Ortaç

(Türk Dili, Mektup Özel Sayısı, c. xxx, nu. 274, 1 Temmuz 1974, s.292-293)

Eşref **ÜREN** (1897-1984)

Ankara, 30 Mart 1964

Sayın, aziz kardeşim Rasim Bey, [1]

Mektubuma evvelâ Melâhat'in ve benim selâmlarımızla başlıyacağım Köktürk'lere. Sağlık ve rahatlıkla bir müddet daha Paris'te ikametinizi uzatabilirseniz bilseniz ne denli sevineceğiz. Bu kâfir kente kolay kolay gidilemiyor ki insan öyle kolay ayrılabilsin. İnşallah hiç olmazsa ekime kadar kalmakla bir yılı sağlayabilseniz. Bizler 9 ayda sıfırı tükettik vekil-i umurumuzun sayelerinde. Dediğiniz gibi Müşerref Hanım kardeşimiz de dışarıda peyzaj çalışma imkânını bulabilirlerse çok iyi olur. Biz orada iken havalar ancak haziranda çalışma iznini vermişti dışarıda. Paris'in her mevsimde manzarası resimliktir ya. Rouen Katedrali'ne ait sorunuza gelince: Vaktiyle parasız kalmış (öğrenci iken) *Petit Larousse*'u satmıştım, bir daha da yenisini nedense alamadım, kitaplara dünyanın parasını verdiğim hâlde. Ma-

1 Rasim Köktürk

mafih bunda, elimde rahmetli Şemsettin Sami Bey'in *Kamus-ı Fransevî*'nin bulunuşu da bir sebep olarak gösterilebilir. Merhum öyle bir yazmış ki her ihtiyaca karşılık veriyordu. Bizde yalnız lügatler ölü müesseselerdir maalesef. *Larousse* yazarının ölümünden sonra bile yenileşerek yaşamakta. Kolejin kütüphanesinde 6 ciltliğinden tutun küçüklerin de değişik yıllarda basılmışları var. 6 ciltlikte Rouen kelimesine bakındım, bulamadım lügatte. Fakat Claude et Paul Augé'nin 1956 ve 1958 baskıları, *Petit Larousse*'un, Jeanne d'Arc'ın Rouen katedrali'nin önünde yakıldığını teyit ediyor, orada yakmışlar. Yine Paul Augé'nin 1955'de ele aldığı *Encyclopédie Larousse Méthodique* var iki ciltlik. Fen, edebiyat, mimarî, resim, heykel vesaire. Her bölüm konuları alfabe sırası gözetilerek ele alınmış! Çok güzel röprodüksiyonlar da var içinde. Pek iyi bakamadım, bir Dufy vardı enfes! Pougny'ye gelince: Montmartre'ın o sayısız ve isimsiz ressamlarından zaman onu ayırıvermiş. Bonnard, Vuillard gibi devler, bir zaman gölgelemişler, sonra lâyık olduğu yeri Musée d'Art Moderne'de almış o küçücük resimler ile. Hasan'ın (Kaptan) dediğine göre iki üç yıl önce güzel bir sergisini düzenlemişler, Almanlar da röprodüksiyonlarını basmışlar... Paris'teki sergimize gelince: Ben de sizinle aynı fikirdeyim. Bu sergi için Türkiye'ye gelen yazar, münekkidin etrafını İstanbul, Ankara'da sözde yenicilerimiz öyle bir sarmışlar ki, demeyin gitsin. O adamı da bize benzetmişler. Biz Paris'te idik, oradaki seçimi de alaturkalaştırmışlar. Paris'te de katılma isteği gös-

termedik. Müşerref Hanım'ın hakkımızdaki duygularına çok, pek çok teşekkürler. Muhakkak ki Bayan Köktürk, büyük bir üslûpçu, ama siz de yabana atılabilir misiniz? Kalp kalbe karşıdır derler, ben size Mobi ve Güzel'den bahis açarken siz de o mübarek yaratıklardan söz ediyorsunuz o candan, içten yazılmış mektubunuzda. Güzel de bizim gibi kursağına bir iki lokma girince kendine geldi, güzelleşti. Güzel, Allah nazardan saklasın, bir parça sokağa düşkün, ne de olsa alışkanlık! Yalnız ilkbaharın gelişi ile bir parça evciment oldu. Her hâlde Mobi'cikten haber alıyorsunuzdur. Ankara'da birden havalar ısındı, leylaklar, badem ve kayısılar tomurcukta. Seine kenarı ile Luxembourg bahçesini ihmal etmeyiniz. Hoş, Paris'in dört mevsimde de her yanı birbirinden güzeldir o da başka. Paul Augé'nin riyasetinde çıkan *Encyclopédie Larousse Méthodique*'in baskısı 1955 tarihli. Renkli resimlere tekrar baktım çok bol. Türk edebiyatı Sultan Veled, Ahmet Fakîh, Yunus Emre, Süleyman Çelebi ile Divan edebiyatını Nedîm, Fuzûlî, Bâkî, Nef'i'ler ile Namık Kemal, Şinâsî, Abdülhak Hamit'leri ihmal etmeyerek Mustafa Nihat, Cevdet Kudret'e kadar gelip dayanıyor. Yeni kuşakları belki daha yeni baskılara almıştır. Melâhat ve ben selâm, sevgi ve saygılarımızı sağlık dilekleri ile sunarız, değerli Köktürk'gillere.

Eşref Üren

(Müşerref Köktürk, *Paletten Kaleme,*
Ankara 1989, s.328-329)

Faruk Nafiz **ÇAMLIBEL** (1898-1967)

Ankara, 19 Şubat 1923

Üstâd-ı muhteremim efendim;

Cevabnâme-i ekremîlerinizi aldım. Anın mukabele-i şükrânını yazmadan size alalacele şu satırları yazıyorum. Zira mektubumla beraber postaya tevdi ettiğim Ankara'da münteşir *Öğüt* gazetesinde muarızlarınızdan ve muarızlarımdan birine ait bir makale var, etrafı çizilmiştir, dikkatle okuyunuz ve mümkünse *İleri*'ye dercettiriniz. Mezkûr makalenin yazılmasında benim hiç dahlim olmamıştır. *Öğüt* sermuharriri Sadri gayet cevval, zeki ve genç bir edibdir. Bütün Ankara muhiti gibi İmamzade'nin vesairenin yazılarını, mektubunuzdaki tâbir-i lâyıkı-vechile, hamiyet-füruşluğunu hazmedemez. Bu makale, zannederim ki, muarızların en ziyade kendilerine tarafdar zannettikleri bir muhitten şiddetli bir sille tesiri yapacaktır. *İleri* idarehanesine de aynı gazeteden bir nüsha gönderdim, Suphi Nuri Bey bilmem almış mıdır?

Zât-ı üstâdânenizin ve Cenab Şehabeddin ellerinden

kemâl-i hürmetle takbil eder ve postaya yetişmesi için mektubumu kısa kesmek mecburiyetinde bulunduğumu arzeylerim, benim cihan-kıymet üstadım efendim.

Muhterem üstadım efendim,

Mukaddema gönderdiğim karta mukabil lutfettiğiniz mektubu aldım. Belki bugün yarın, ikinci mektubuma inayet buyuracağınız cevabın gelmesi muhtemel olduğundan şu satırları mahza ıyd-ı said-i fıtr münasebetiyle ve ellerinizi tekrar öpmeğe vesile olur ümidiyle karalıyorum. Buradaki hayat hakkında ikinci mektubumda kâfi izahat verdiğim için itnaba düşmekten ihtiraz etmekteyim. İlhamıma küşayiş geldi. Yakında herhalde beni teveccühlerinizden mahrum etmeyecek bazı âsârımı tak etmeyeceğimi sual buyuruyorsunuz. İnşallah iki ay sonra buradan hareketle Ankara tarîkini takip ederek maskat-ı re'sime döneceğim. Bu hesapla nihayet iki buçuk ay sonra bizzat ellerinizden öpmek şerefini ihraz edeceğim demektir. Kayseri hakkındaki tahassüsâtıma gelince, bu öyle bir şehir ki, sükkânı baştan başa sahib-i sermaye olmakla beraber, ticaret mefhumunu yanlış anlamış. Şüphesiz ben bunlara ticaret ve iktisadın ne olduğunu öğretmek için gelmedim. Binaenaleyh gördüğüm hürmet ve muhabbetten dolayı ne memnun, ne de müteessifim. Haftada yedi, sekiz saatten ibaret derslerimi verdikten ve matbaada gazetenizin başmakalelerini yazdıktan sonra manzum piyesimle meşgul oluyor ve onu üstadlarımın nazar-ı dik-

katine müstahak bir şekle getirmeğe çalışıyorum. Ondan sonra bağ gezintileri, küçük seyahatler, ziyafetler ve istirahat. Ve yine bilirim ki, burada istirâhat-ı mutlaka içindeyim. Bununla beraber, dimağımın birer penceresinden de Ankara ve İstanbul'u tedkik ediyor, bütün gazete ve mecmuaları okuyorum. Bu münasebetle Celal Nuri Bey'le aranızda geçen hadiseye vâkıfım. Pek aziz üstadım, eğer gücenmeyeceğinize ve benden teveccühünüzü istirdad etmeyeceğinize emin olsam, bu hadisenin günahını sizin nâmınıza kaydetmek lâzım geldiğini söyleyeceğim. Çünkü Celâl Nuri Bey sizin şüphe kabul etmez bir samimiyetle dostunuzdur. Aynı zamanda *İleri* ve *Tevhid* arasında vâki olan münakaşada Velid Bey lüzumundan fazla şahsiyatla uğraşmış ve cumhuriyet gürizlik yapmıştır. Celâl Nuri Bey, Anadolu'nun her tarafında eserleriyle metin ve mevki yapmış olduğu halde, maatteessüf muhiti tarafından tamamiyle anlaşılamamış bir liyakattir. Onu, sizin gibi candan sevdiği dostları da rencide ederse, bilmem ki insan âlemde hangi samimiyete, hangi teveccühe ve hangi mevkie güvenebilir? Mamafih bence iki üstadı yekdiğerine karşı muğber edecek bir vaka olmamıştır. Bilhassa Celâl Nuri Bey'den aldığım son mektup da bunu ima ediyor. Fakat ne yapalım ki, buyurduğunuz gibi, bu sefer naz o tarafa teveccüh etmektedir.

Mahmut Kemal Beyefendi'nin tahririne himmet ettikleri tezkiretü'şşuarâ'ya nâmının dahil olması benim için pek büyük şereftir. Bundan dolayı gerek zât-ı âlinize ve

gerek sâhib-i esere teşekkürler ederim. Fakat emrettiğiniz tercüme-i hal ile eser intihabı keyfiyetini İstanbul'a avdetime tâlik edersem acaba vakit zâyi olur mu? Bu hususlaki irşâdâtınıza intizarn ellerinizden kemâl-i hürmetle öper, size sıhhat, saadet ve muvaffakiyet temenni ederim, pek büyük ve pek muhterem üstadım efendim.

11 Mayıs 923
Faruk Nafiz Ankara
(Türk Kültürü, S.254, yıl XXII)

(Zeynep Kerman, F.N. Çamlıbel'den Süleyman Nazif'e,
Türk Kültürü, nu. 264, Haziran 1984, s.360-361)

17.12.1930

Benim Yegâne Üstadım, [1]

Bu mektubumu, büyük bir hicapla, af dileyerek yazıyorum. Bana her satırı bir ders olan mektuplarınıza hemen cevap vermek en büyük arzum ve vazifem iken niçin geç kaldığımı söyleyeceğim: Benim fikirlerim olan fikirlerinizi neşretmek için bir mecmua, daha doğrusu haftalık bir gazete çıkaracağımı evvelki mektubumda yazmıştım. İsmini siz verdiniz: *Eserler.* Fakat burada bulunanlar bu ismin güzelliğini ve inceliğini pek az insanın anlayabileceğini öne sürdüler. Başka bir ad aradık ve *Ergenekon* dedik. İstedik ki muhtelif cereyanlar ortasında millî kaldığımızı ifade eden bir ad taşıyalım... Biraz sonra Yeni Türkiye'nin Ergenekon'dan çıktığını düşündük ve gazetenin ismini *Yurtaçine*'ye tahvil ettik. Sabık Adliye Vekili Mahmud Esad Bey -size bilhassa selâmlarını ve hürmetlerini söylemeyi benden rica ettiler- bu gazete rivayetini işitmiş, bana: "Beraber çıkaralım, ismini de *Kurultay* yapalım. Büyük on iki sahifeden ibaret olsun ve ilimle, sanatla beraber siyasetten de bahsetsin!" dedi. *Kurultay*'ın imtiyazı için müşterek müracaatta bulunduk. O

1 Yahya Kemal Beyatlı

sırada Mahmud Esad Bey'in İstanbul'daki *Halk Dostu* gazetesi intişar etmeye başlamıştı, sabık vekil İstanbul'a gitti ve ... gazetesinde şiddetli neşriyata başladı. Bu vaziyet beni biraz düşündürdüğü için yine *Ergenekon*'a dönmeğe ve yalnız ilim ve sanat gençliğiyle çalışmağa karar verdim. Bununla beraber Mahmud Esad Bey'in avdetini de bekliyorum.

İşte bütün bu müselsel vak'alar, beni, sizden hiç olmazsa bir mektubumla daha istifade etmeme mani oldu. Bunun için en fazla müteessir olması icap eden biri varsa o da benim. Fakat edebiyata gözlerimi açtığım zaman hayran olarak gördüğüm üstadımın fikirlerini aynı hayranlık hisleriyle neşr ve terviç etmek için koyulmaya mecbur olduğum bir mesai, her hâlde, en kuvvetli mazeretimdir. Bu hayranlığımı ben, dokuz senelik meslek hayatımda, talebeme de duyduğum gibi duyurdum. Talebem olmayanlara da ya *Ergenekon*'la yahut *Kurultay*'la duyuracağım. Ankara'da edebiyatçı gençlerin teşkil ettiği ve beni reisliğine geçirdiği bir dernek vardır ki her hareketiyle bana gösterdikleri hürmetin sizin talebeniz olmaktan ileri geldiğini anlatıyorlar... Siz âlemde sönmeyen bir çerağ uyandıran sanatkâr olduğunuz için o ateşi de, o ateşi yakanı da korumak gelecek nesillerin borcudur ve bunu kendileri de anlamıştır.

Hâkimiyet-i Milliye'nin muntazaman geldiğini zannederim. İstanbul'da *Milliyet*'e de yazıldı. Maarif Vekâleti neşriyatı İstanbul'da, Devlet Matbaası'nda bulunduğu için

orada bir mutemediniz varsa kendisine kitapların verilmesi için matbaa müdiriyetine yazılan emirnameyi teslim edelim. Ta ki beni gene ihmal ile itham etmeyin. Vâlâ Nureddin, Madrit'te sizinle görüşmüş. Bunu *Akşam*'da okuyan Darülfünun'da talebemden bir hanım bana yazdığı mektupta diyor ki: "Bu mülâkat Vâlâ Nureddin'in yegâne kıymetidir..." Hüküm biraz müfritçe, ama sebebini biraz da sizin irtifâınızda aramalıdır.

Ellerinizden öper, afivkâr mektubunuzu bekler ve daimî muvaffakiyet ve saadet dilerim, yegâne üstadım efendim.

Yeni senenizi de bu münasebetle tebrik etmekteyim.

Nurullah **ATAÇ** (1898-1957)

Ankara, 26.5.1947

Azizim Yaşar Bey, [1]

Melih Cevdet'e yazdığınız mektubu okudum. Size cevap vermeyişimi bir "adem-i tenezzül" olarak karşılamanız tuhafıma gitti: Sebebi, mukavelemize uymadığım için utandığımdan size mektup yazamamıştım. Şüphesiz siz haklısınız, benden yalnız şiir üzerine bir kitap istemiştiniz, bense size bir yığın mevzular üzerine bir kitap verdim.

Yalnız müsaadenizle yine de kendimi müdafaa edeyim.

1. Yalnız şiir üzerine, şairler üzerine bir kitap yazamayacağımı anladım, çünkü şimdiye kadar çıkan yazılarım birçok gazetelere yayılmıştır. Ben onları nasıl toplayayım? Toplayabilsem bile hepsini yeniden yazmak icap edecek. Dil değişti, benim düşüncelerim değişti, birçok şeyler değişti. Siz, elinizden gelirse o gazetelerden top-

1 Yaşar Nabi Nayır

layıverin.

2. Size gönderdiğim kitap bence fena değildir, hiç olmazsa şiir üzerine yazabileceğim bir kitap kadar iyidir. O kitaptaki yazılar *Günlerin Getirdiği* adlı kitabımda çıkamayanlar değildir, çoğu o kitap "Akba" kitap evine verildikten sonra yazılmıştır. İçinde "Okumak", "Çocuk Edebiyatı", "Suut Kemal Yetkin'le Münakaşa", "Abdülbaki'ye Mektup", "Cahit Tanyol'a Mektup" gibi çok sevdiğim yazılar vardır. Melih Cevdet'e yazdığınız mektupta size gönderdiğim kitaptaki o yazıların aktüaliteleri geçtiğini söylüyorsunuz. Bu fikrinize iştirak etmiyorum. Benim yazılarım arasında aktüel denebilecekler pek azdır. Gerçi aktüel bir mesele üzerine yazdığım olur, ama söylediklerim yalnız o gün bir değeri olacak sözler değildir. Ya hiçbir değeri yoktur, yahut varsa o değer çabuk çabuk kaybolmaz. İşte "Sanat ile Ahlâk", "Suut Kemal ile Münakaşa", "Abdülbaki'ye Mektup".

3. Kitabın adını da beğenmemişsiniz. Benim hoşuma gitti, ama belki siz haklısınız, adını değiştirmek kabildir. Meselâ ben, kitabın içinde türlü mevzulara dokunulduğu için "Ebem Kuşağı" demeyi de düşündüm.

Bu sebeplerle bu kitabımı basmanız kabil olursa çok sevinirim; ancak mutlaka basmalısınız diyemem. Mukavelemiz, sizin de dediğiniz gibi, böyle bir kitap için değildi. Beni mahkemeye vermeye dahi hakkınız vardır, ama

öyle bir iş yapacağınızı sanmam, sırf şaka olarak söylüyorum.

Benden Fuzûlî, Bâkî, Nefî gibi şairlerimizden seçmeler yapmamı istiyormuşsunuz, o işi ben de düşünüyorum, isterseniz yaparım.

Her şairden, izahlarıyla birlikte on formalık şiirler seçersem olur mu?

Gözlerinizden öperim, kardeşim.

Nurullah Ataç

(Yaşar Nabi Nayır, *Dost Mektupları*,
İstanbul 1972, s.63-64)

Ahmet Hamdi **TANPINAR** (1901-1962)

Antibes, 23 Eylül 1959

Aziz Kaplan, [1]

On gündür Antibes'deyim. Cenup ışığı. Deniz uğultusu. Bazen lodos yahut keşişleme, kabaran rüzgâr, yukarı tarafların meşesi yerine -Trianon'da harika bir meşe görmüştüm- çınar ve çam, bizimkilerden çok açık yeşil bir servi, çilekli dedikleri siyah üzüm asmaları, sardunyalar. Bu asmalardan bir tanesi bizim otelin bahçe kapısında durmadan beni tahrik ediyor, hep hırsızlık yapıyorum ve yakalanıyorum. Şüphesiz şimal ve Normandiya kadar zengin bir tabiat değil. Fakat cenup. Meselâ şu deniz uysal bir deniz, ama son derecede edepsiz. Beş gündür etrafı gürültüye boğdu. Geceleri onun huzursuzluğunu, tabiatı Sinop'ta veya Antalya'da imişim gibi penceremde hissetmenin lezzeti başka şey. Belki yaş, belki yalnızlığım beni hep çocukluğuma götürdüğü için Boğaz'dan bahsetmiyorum, halbuki bu akşamki manzara Boğaziçi veya

1 Mehmet Kaplan

İstanbul'du; körfez, yarım aydan dökülen ışıkla, birkaç fenerin aksiyle ve bilhassa sükûnetiyle büyük ve mavi bir mücevher olmuştu. Lunik I devrinde aydan bahsetmek küstahlığı!

Ne yapayım ki ay var. Bizi istedikleri kadar milyar hesabına, ışık senesine ve saniye sür'atlerine boğsunlar, sakin bir körfezin sularında veya bir ormanın üstünde ay yine eski aydır. Büyük masallar insanoğlunun kafasında ve kanındadır. Hiç kimse bir şeyin peyzajını sade bilgisiyle yıkamaz. Onu duymamak için, daha başka şartlar lâzım. Şiirin ebedîliği de buradan. Antibes dar bir ayakkabıya çok benziyor. Bir ucunda Vauban'ın o klâsik, etrafı ağaçlı, yerine çok iyi oturmuş, bizim Yirmi Sekiz Çelebi'yi kıskandıran kalelerinden biri -Vauban Kübizmin babalarından biri olsa gerek- öbür tarafı epeyce uzun bir dalgakıranla biten bir körfez, dalgakıranın ötesinde Juan-les-Pins, Juan le Golfe'un sahilleri uzanıyor ve hemen arkalarından da Cannes'ın Antibes'den çok geniş limanı geliyor. Ben bu iki şehrin komşuluğunu çok kolay bir mısrada birleştirdim.

Cannes la frivole et Antibes tumulteuse!

Şehrin kendisi bir yığın tepenin üstünde. Asıl kale tarafı, Grimaldi şatosunun etrafında toplanıyor. Birkaç asırlık aristokrat ve zengin evleri, bazen ancak iki kişinin yanyana geçebileceği sokaklarda, kendiliğinden bir *Romeo-Juliet* dekoru yapıyorlar. Bazen de bir duvardan öbürüne

üstten köprüyle taşıyor. Ve siz kemerin altından geçerken ister istemez on yedinci asra veya daha evveline geçiyorsunuz. Şehrin yeni kısmı sağ tarafa yapılmış ve bir de soldaki berzahın üstünden öbür tarafa geçmiş. Eğer sağ elinin baş parmağı biraz uzunsa Antibes'in, iki parmak arasını epeyce açarak ve biraz meyilli tutarak maketini yapabilirsin. (Baş parmağın son boğumu Vauban'ın kalesi olur.) Mamafih bu zahmete girme.

Otomobilli dostların fedakârlığı sayesinde etrafı epeyce gezdim. Nice yolunda, hemen hemen şehrin yanı başında Fernand Léger'nin meşhur müzesi var. Vallauris'de yani biraz ötede küçük bir on üçüncü asır chapel'inde Picasso'nun "Harp ve Sulh"ü Roman tezyinatın yerini almış. Birincisini sevmediğimi bilirsin. Bir idenin emrinde sanat olmuyor. Léger popüler sanat yapmak istemiş, bir yığın renkli bumbar şişirmiş. İdeoloji tabiî benimsedi. Şimdi bir Virgile peyzajının bir nevi mabedi var demektir. Fakat sanat.. Daha iyisi bir Fransız gibi "tant pis" diyelim. Mösyö P. şüphesiz daha başka türlü. O asrın kralı, Paris'te bir kral gibi beklendiği günleri ve bir kral gibi bütün bir saray halkıyla dolaştığını birkaç defa gördüm. Vallauris'de meşhur çinilerini ve tabaklarını yapmıştı. Fakat "Harp ve Sulh" güzel değil. Fazla Picasso. Sanat tekniktir ama, teknik de âdeta biyolojik bütün bir nizamın etrafında namuslu oyundur. Tabiî Picasso deseni var. Picasso negri bulunduğu gibi. Fakat üstat kendi adının bankasına fazla yatırıyor. Ne harbi harp, ne sulhü sulh olmuş... Mamafih,

keşki harplerimiz onun tasavvuru gibi olsa idi! Burada Cagnes'a yakın bir yerde, bir de Matisse'in meşhur chapel'i var. İki defa gittim, yazık ki göremedim. Günler rastlamadı. Bu Cagnes ile biraz ötesindeki Saint-Paul, Antibes havalisinin iki incisi. Sert iki tepe üstünde hemen hemen kurun-ı vustadaki hudutları ve mimarîsiyle kalmış iki küçük kubbe. Her ikisi de uzaktan her türlü derinlikten mahrum profilleriyle görülüyorlar. Sanki iki büyük opera dekoru. Fakat içine girince üç beş adımlık yollardan genişliyorlar. Yollar sadece tesadüften ibaret ve ufuk daima komşunun duvarı, yahut korkuluk duvarının altındaki uçurum veya kemerli merdiven sokak. Hulâsa rüyaların o hareketli tesadüfüyle insan hayatının muayyeniyeti el ele vermiş. Çiçek vazoları, şarabî Marsilya kiremidi, hasır, nefis tahta işleri, belki de tâ Fenikelilerden kalma nizamıyla dar cepheli evler, sarmaşıklı duvarlar, büyük kandil fenerler. Bu evlerden birinde kırk, elli milyon edebilecek hediye tablolar arasında şair André Verdet'yi ziyaret ettik. Bize son kitabını verdi: *Picasso ve Keçisi.* Meşhur keçinin yüzlerce diyebileceğim fotoğrafı, bazı izahat ve iki kendi şiiri. Bu kitap için iki desen almış, satarsa bir buçuk milyon frangı var. Bu kadar varidatlı keçiye az rastlanır. Picasso'nun kazandıklarından maada etraf da mütemadiyen kazanıyor. Zavallı bizim tiftik keçileri. Kendi kendime meşhur mısraı bozarak mırıldanıyorum:

Bazen keçilerin de olurmuş hayırlısı...

Fakat ev çok hoştu. Karanlıkta bir odadan öbürüne

gitmek imkânı olmayan bir şey. Şirin, güzel bir "cassecou". Hülâsa beton sokakları ve fantastik evleriyle Saint-Paul, bir çeşit harp gemisi gibi zamanın ortasında duruyor. Cagnes daha başka türlü. Orada Grimaldi şatosu kasabanın ehramını şirin bir meydanla bitiriyor. Bu şatoda ben gelmeden üç gün evvel büyük bir maskeli balo verilmiş. Cagnes'ın şöhreti ikinci harple başlıyor. Paris'ten kaçan zenginler burada yok pahasına evleri almışlar. Dışlarını bozmadan -bizim bilmediğimiz şeylerden biri- düzeltmişler. Şimdi bütün bir kozmopolis orada yaşıyor. Her milletten hürriyeti içkide, eğlencede ve sanatkârane hayatta bulan, bazısı da hakikaten sanatkâr insanlar. Karışık muaşakalar, dedikodu kıyamet. İki saatin içinde beş zina, üç sevicilik hikâyesi dinledik. Şatonun bir tarafında küçük bir sergi var. Resim sergisi. Cezayirli musikişinas yahut muganni Mevcuhî'nin resimleri en iyisi idi. Bir de dünyanın en zevkli kadın ayakkabıcısının ayakkabıları. Bize şehrin hikâyesini anlatan, bu adamın beyaz Rus karısı idi. Meydandaki "auberge"de Brigitte Bardot oturuyormuş. Fakat görünmedi. Gebe ve üstelik bir kalp krizi yahut asap krizi geçirmiş.

Bütün bu şeyleri, bilhassa Saint-Paul'ü, Vallauris'i açan modern sanat. Juan-les-Pins falan da öyle. Paris'te sergisini gördüğüm ve çok sevdiğim Soutine de buralarda bir yerde oturuyormuş. Yazık ki kitaplarım yanımda değil. Ve bizim otelci kadın da çok cahil.

İki defa Cannes'a, bir defa Nice'e gittim. Son Cannes

gezintimde Sabahattin Eyüboğlu beraberdi. Yazık ki yemek bizi şişirdi ve gazinoya şansımızı denemeye gitmedik. Belki bir gece birkaç bin frank Monaco'da kaybederim, yahut kazanırım. Mesele büyük ruleti görmek meselesi. Bilirsin büyük üstadımız Dostoyevski müthiş bir ruletçi idi. Karısının etekliğine, kendi saat, pardösü ve yeleğine kadar Baden-Baden'de rulette kaybederdi. Modern sanatkârlar meşhur hikâyede olduğu gibi, kurdun başından ders aldıkları için böyle maceralara girmiyorlar. Onlar sadece para kazanıyorlar ve etraflarına kazandırıyorlar. Azizim şimdi mürekkebi doldurmaya aşağıya indim, aşçı sarmısaklı bir yemek yapıyordu, birdenbire acıktım. Halbuki saat daha on buçuk.

Antibes'de Grimaldi şatosunu müze yapmışlar. Bir yığın Picasso resim ve seramiği var. Seramikleri Vallauris'te yapıyordu. Ve bittabi çok güzel şeyler. Hatta harika şeyler. Picasso'nun bütün çizgi ve renk ustalığı, medeniyetlerin sesiyle konuşma sırrı, o büyüye kadar giden inanma ve masalını yaratma ihtiyacı, hepsi bu sergilerde en "magistral" şekilde konuşuyor. Gariptir, müzeyi ilk gezdiğim gün iki beyaz güvercin, kendisinin modellik ettiği şekilde, belki de kumru, göğüslerini germişler, acaip, seksüel, komik ve mağrur bir kabile oyununu oynuyorlarmış gibi müzenin avlusunda geziniyorlardı. Bu kadar tatlı ve tabiatla sanat eseri arasında şey az gördüm.

Müzede bir de Germaine Richier adında bir kadın heykeltıraşın heykelleri var. İçlerinde birkaçı, üslûbunu

bozarak bulunanlardan olmasına rağmen çok güzel. Bilhassa büyükçe bir yarasa ile birkaç baş. Zühtü nonfiguratif'e kaçmasaydı. Fakat modern, sanatkârları avlıyor ve kız kaçırır gibi kaçırıyor. Serginin üst kısmında bilhassa kırk, elli Hartung var. Bu ressamı çok sevmiştim. Bu sefer onun hakkında düşündüklerimi kontrol etmek imkânını buldum. Bu kadar basit şeylerle bu kadar muazzam hisleri telkin etmesine yine şaşırdım. Hartung'da Unamuno'nun bahsettiği "Sentiment tragique de la vie" var. Tabiî İspanyol filozofunun anlattığı şekilde, dinî kaynaklarına sıkıca bağlı değil. Belki yokluğu, belki insan yalnızlığıyla onu veriyor. Ve hakikaten bunu duyuyor ve duyuruyor. Macerasını bilirsin. Faşizmden kaçarak Fransa'ya gelmiş. Fransız ordusunda döğüşmüş, bir bacağını kaybetmiş. Kimbilir belki de kendi bacağını kendisi kestiğini sanıyor. Üç gün evvel bu müzede, İtalya'da bir film toplantısından gelen Sabahattin, birkaç kişiye bizim üniversitenin yaptığı kısa metreleri gösterdi. Bütün Antibes münevverleri, mirasyedi kadınlar, şöhretsiz ressamlar *Surnâme*'nin renklerine hayran oldular. Şimdi Paris'te ve bugün gösteriyor.

Daha ne yazayım? Münakaşa edilecek, anlatılacak birçok şey var. Bilhassa Türkoloji kitabı ve kendi çalışmalarım. Fakat onları gelecek mektuba bırakalım.

Bugünlerde Aragon'un *La Sainte Semaine* adlı, Napoléon'un Elbe dönüşüne ait kitabını okuyorum. Hazret benim pek hoşuma gitmez ama, bu sefer güzel ve kuvvetli.

Belli ki o da kendi *Harp ve Sulh*'ünü yazmak istemiş ve garip şekilde muvaffak olmuş. Bilhassa ressam Géricault'yu seçmesi ve ona ait bazı sahifeler çok güzel. Fakat daha bitirmedim. Öbür mektubumda bahsederim. Bu kitabın asıl hoşuma giden tarafı 62 sinde yazılmasında. Yaşlıların sanatı beni çok meşgul ediyor. Neden? Tahmin edersin. Hoşça kal, gözlerinden öperim. Gelecek ayın onunda Paris'te olacağım Allah izin verirse. Mektubunu orada beklerim. Adres eski adres.

A.H. Tanpınar

(Tanpınar'ın Mektupları, Haz. Zeynep Kerman),
2.b. İstanbul 1992, s. 213-217.
Paris, 20 Mart 1960

Adalet, [1]

Bahar Paris'te infilâk etti, bomba gibi. Dün Bulvar Sebastopol'da yolumu kaybettim. Birdenbire etrafım çiçek kesildi. Meğer hale gelmiştim. Yarabbim, ne çiçek mahşeriydi. Sanki bütün Divan edebiyatı, reyhanları, sünbülleri, menekşe ve lâleleri, şakayıkları, ortancalarıyla orada idiler. Güya isim saydım; en aşağı adını bilmediğim otuz çiçek daha vardı. Kaldırımlar, yollar o akşam saatinde eski katedrallerin camlarına benziyordu. Her yerde rengin ve ışığın kasidesi. Sabahlar, sıhhatim pahasına peşinde koştuğum sisler içinde. Yollar süzgün bakışlar gibi... bir noktada eriyorlar. Bir eksiğim var: Deniz ve dostlar. Sisin boşluğunda tek bir balıkçı kayığı veya vapur teknesi görememek. Primitif bir tabloda, kimin. Saint-Pierre vardı; kayığında yaldızlar içinde tek başına... İşte ona hasretim. Cocteau'nun *Orphé'nin Vasiyetnamesi*'ni gördüm. Birinci cinsten değil, ama yine iyi tarafından Cocteau. Sinemadan başka bir şey. Cocteau kendi masalında yaşıyor. Bir de Bartok'un *Mavi Sakal*'ı var; Opéra-Comique'de. Çok merak ettim. Bartok'un gittikçe şöhreti artıyor. Hemen

1 Adalet Cimcoz

hemen klâsikler arasına girdi. Bugünün şöhreti olmaktan çıktı gibi bir şey, demek istiyorum. Biz kadrini bilmedik tabiî. Arıya misk vermişler hikâyesi.

Hüsamettin'den [1] mektubu aldım. Sonbahara kalması iyi oldu. Hiç olmazsa tashih hataları olmaz. Birkaç şiir de bitmek üzere. Belki "Raks" ve "Eşik" manzumelerini de adam ederim. Yazık ki çalışma ile sadece olmuyor. Kızışma ve muhafaza etme, aynı ruh hâli içinde kalma da lâzım. Bir de inanmak lâzım. Bu ise etraftan gelebilir. Ben hatta asrımda yalnızım. Haklı olmak, haklı olduğunu bilmek bir insanı, bir ordu içinde bile kuvvetli yapabilir. Fakat bir "époque"a karşı... çok güç bu. Bu intikal devrinde şiire, benim inandığım tarzda inanmak ve onu yapmak! Hep kendimi toparlamak ihtiyacındayım. Bazen de olduğu yerde -hep kendimi- bırakıp, başka tarafa geçmek! Bir kafayı boşaltmak makinesi icat etseler ne olur? Alkol yapamıyor bunu. Bilâkis her şeyi karıştırıyor, birbiri üstüne yığıyor. Niçin bu işleri böyle aldım? Niçin kendimi bir yarış atı sandım? Ben ki tembellikten hoşlanırım ve insan için en büyük saadeti kaygısız yaşamakta bulurum.

Bu işin asıl felâketi, bu beş, altı formada bütün bir ömrün bulunmasından ve yirmi beş yaşımda yazdığımı bugünkü gözüm ve anlayışımla görmekten geliyor. Bir müzisizmin her şeyin yerine geçtiği ve Türkçe bulunan bir kafiyenin bir zafer addedildiği devirlerde yazılmış şeyler. Şimdi şiirden sadece musikiyi istemiyorum. Ne de derunî

1 Hüsamettin Bozok

ve şahsî herhangi bir hâdiseyi karşılamış olmasını. Daha ötede birtakım şeyler istiyorum. Bir ömrün bütün olması imkânı yok. Onu ismimiz, resmî tercüme-i hâller, dostlarda kalan ve yaşayan hayallerimiz bütün yapar. Hakikatte insan ömrü parça parça. Sanatta bu şahsiyet bütününü, öbürlerini unutturan eserler yapıyor. Meğer ki insan Baudelaire veya Valéry olsun. Yani hem kendilerini bir lâhzada bulmuş olsunlar, bir lâhza, bir devirde, erken yaşta, hem de bunu devam ettirebilsin. Verlaine bile bütün değil. Halbuki çok büyük şair.

Binaenaleyh müthiş bir yıkılış içindeyim. Kendi harabemde oturuyorum. Bu, çalışamıyorum demek değildir. Ah bu hürriyet senesi on sene evvel olmalıydı ve on sene evvel ben birkaç sene dersten, zil sesinden uzak kalmalıydım. Belki bir şeyler yaptım; fakat tam istediğimi değil. Benim istediğim insanın ötesiydi, yoksa satıhtan toplama empresiyonlar, şark sanatlarının tek hususiyeti, her türlü acemiliği mazur gösteren ve hatta tatlı kılan bir ekspresiyonizm değildi. Musiki bu derinliği mükemmelleştirmek, ona şekil vermek için lâzımdı. Şiirin ne olduğunu biliyorum ve yapamadım. Dostlar halk şiirini, Karacaoğlan'ı filân seviyorlar. Bana bunlar çocuk ağzıyla konuşan Nasreddin Hoca, bakir oldukları için kendilerini genç ve taze zanneden ihtiyar kızlar gibi geliyorlar. Satıhtan toplanmış, herkesin malı şeyler. Ufak onarmalar, göz süzmeler, kedi yavrusu da yapar onu. Sanat ayrı bir şey. Hele şiir büsbütün ayrı. Şiir, dili, piyano filân gibi şahsî bir âlet hâline getirmek sanatıdır. Meselâ Be-

ethoven'de olduğu gibi. Sonat, yahut kuartet, solo. Tek başına ve bütün etrafını beraberce yaratarak ve seni bütün korkularınla, rüyalarınla vererek ve tavla zarı gibi her mümkün hâdisenin tesadüfünü ortadan kaldıracak bir şekil ile kendisini vermek. Bütün mesele vision denen şeyde. Ve ona verilen şekilde. Çünkü güzel mısra kâfi değil. İnsan her gün birkaç tane güzel mısra yapabilir. Fakat böylesi otuz güzel mısradan bir şiir yazamaz.

Güzel mısra inci avcılığı gibi bir şeydir. Şiir inci avcılığı ve eskilerin dediği gibi mücevher hokkası değildir. Bir taazzuvdur. Biz hep dilde kaldık. Dilde oynadık. Bütün dikkatimizi dile verdik. Beğenmedik, süsledik, attık, değiştirdik ve şimdi arzumuz yerine geldi. Dilsiz kaldık. Mektepte öğretilen bir dille yani... Sentetik millet buna derler işte. Bak, nereden başladım, nereye geldim? Türkiye'de cemiyeti itham etmeden konuşmak kabil değil. Bu sadece cemiyetin kabahati olmasa gerek. Hepimiz nefsimize karşı müdafaa hâlinde yaşıyoruz ve hepimiz bizden üstün bir mücrim arıyoruz.

Kitap hikâyesi işte bu... Fakat sanat ve şiir garip şeyler. İnsan tesadüfle de kalabilir. Üç, beş manzumenin tesadüfü, gizli bir zenbereğin oynaması, seni iç hayatının öyle bir yerine getirir ki, eser çıkar. Onun için çalışmaktan hiç vazgeçmedim. Ve çalışıyorum da. Şimdi itiraf edeyim, günde hiç olmazsa iki saat bitmemiş mısraları kopye ederim, nasıl bitireceğimi düşünürüm ve ararım. Bavul dolusu böyle müsvedde vardır evimde. Burada da böyle. Ölmediğime göre daha ümit var demektir.

(...) Fakat bir şey söyleyeyim mi? Oradaki hayatımız hakikaten güzel. Hani bir Fransız kadını gelmiş de şaşırmıştı. Paris'te böyle eğlenmenin ihtimali yok! demişti. Şimdi anlıyorum bunu... Nerde Avrupa'da böyle bir âlem? Romantikler zamanında biraz varmış. Biz altmışta devam ettiriyoruz bu işi. Tabiî şahsımdan bahsediyorum, iştirak edebildiğim nispette.

Hakikatte Osmanlı devam ediyor. Mektubunu okurken *Vâsıf Divanı*'nı okuyorum yahut Şânizâde'den bir tercüme-i hâl zannettim. O kadar eski İstanbul, o kadar bizdik. Ah içimizde hakikî roman dehasıyla doğmuş biri çıksa da bunları yazsa. Türkiye'nin romanı bu işte. Hiç kimse yaşına ve talihine razı olmuyor. Her yerde olabilir, diyeceksin, olabilir ama, arkasından birisi çıkar, cemiyete, hayata, büyük realitelere bağlar.

Taci'nin gözlerinden öperim. Kitap kendisine hediyedir. Kabul ettiği için mesudum. Yalnız Teo'ya [1] soruver: *Ulysse*'i iade edecek mi? O kitapsız olamam. İade etmek niyetinde değilse, memnuniyetle kendime yenisini alırım. Yazdığın kitabı hâlâ alıp gönderemedim. İstanbul'a göndermek için *Express*'leri saklamıştım. Bir türlü elim değmedi. Sabahattin, Mehmet Ali [2] isterler mi? Böyle şeyler yalnızlıkta çok güç oluyor.

Ben bugünlerde hep diskle meşgulüm. Fakat hiç memnun değilim. Kemal Türkömer daha ilk gece fark et-

1 Teoman Aktürel
2 Mehmet Ali Cimcoz

mişti. Apareyin sesinde bir acaiplik var. Bir türlü düzeltemedim. Cırtlak çıkıyor. Disklere gelince, ucuz et almaya kalktım galiba. Rahat dinleyemedim. Bazısını da dinlemeden aldım, çoğu kötü çıktı. Galiba Paris'te kötü diskler piyasası var ve ben içine düştüm. Bazılarını başında makine almıyor, bazılarında da müthiş gürültü, yahut çıtırtı oluyor. Yavaş yavaş, bir iki senede olacak şeyi iki ayda yapmanın neticesi. Meselâ Beethoven kuartetlerim çok kötü. Hâlbuki son dördünü çok severdim. On bin Frank yandı. Böylece de Debussy'lerimden biri kazaya uğradı. Sterio plâklar iyi çekilmiyor. Pek azı iyi, iki üç Mozart'tan, Beethoven'in piyano konçertolarından memnunum. Galiba musıkiyi değil, Mozart'ı, Beethoven'i (bilhassa Beethoven) ve Debussy'yi seviyorum (bazılarını). Olmazsa apareyi değiştireceğim. Diskleri de yeniden alacağım. Valéry'nin bir mısraında "daima yeniden başlamak" vardır ki, şiirde güzel şey, tam yerinde. Çünkü deniz için söyler, fakat hayatta bundan kötü talih ancak büyük felâketlerde olur. Hacet yok. Camus'nün *Le Mythe de Sisyphe* hikâyesi işte. Ben hep yeniden başlamaya mecburum. Ben ki dikkati ilâhlaştırmışımdır, her şeyi ondan beklerim, dikkatsizim ve çabuk yoruluyorum. Gençliğimi bilmesem ihtiyarladım, derdim. Fakat o da var, yok değil.

Görüyorsun Paris baharıyla başladım, ihtiyarlıkta bitti. Hiçbir şeyden memnun değilim. Hiçbir şeyimi beğenmiyorum.

B. ile D.yi bir ay evvel gördüm. Yemek yedik beraber. B. çok iyi ve çok ahmak, yahut hiçbir entellektüel tarafı

yok. Hazin bir şey. Halbuki çok sevimli. Şahsiyeti ile kabul ettiriyor, sevdiriyor. Dostlara selâm. Kâğıt peçeteyi dönüşte çerçeveleteceğim ve saklayacağım. Kemal Bey'e makineden bahsetmeyin, üzülür. Belki iğnededir kabahat, bir iğnem var. Hepinizi hasretle, sevgiyle candan kucaklarım. Senin esansı aldım. Fakat gönderecek yolcu yok. Mektup beklerim. Tekrar sevgiler, selâmlar aziz Adalet.

A.H. Tanpınar

(*Tanpınar'ın Mektupları*, Haz. Zeynep Kerman, 2.b., İstanbul 1992, s.152-155)

Paris, (Temmuz 1953)

Kaplan, [1]

Güzel mektubuna maalesef geç cevap veriyorum. Seni taziyet ederim kardeşim, evet başın sağ olsun. İtiraf edeyim ki mektubunu yüz defa okudum. Hayatının büyük merhalelerinden birini geçtiğin hâlde, o kadar mustarip ve bedbin olmanı anlamıyorum. Yoksa kıymetler altüst mü oldu? Dünya mı değişti? Sen şimdi yeni bir safha geçirdin. Büyük bir şey değil ama bir şey. Sevinmeli ve rahat etmelisin. Darılma, ben insanda, metafizik endişeden ve huzursuzluktan gayrısını kolay kolay affetmiyorum. Ne oluyorsun be kardeşim? İyi kötü bir vatanımız var. Dışarıya karşı hür ve müstakiliz. Memlekete kendi çevremizde hizmet etmek imkânlarına sahibiz. Ayrıca da o korkunç ifriti, büyük azaplar ve serzenişler, nefse karşı dargınlıklar mebdeini, hiç olmazsa avutacak bir mevkiimiz var. Yani içimizdeki korkunç münekkitten, o amansız muhasipten lüzumundan fazla korkmamıza lüzum yok. Yaşımız -senin

1 Mehmet Kaplan

için bahsediyorum- çok emniyetle geleceğe bakacak bir yaş! O hâlde ne diye bedbin olalım ve lüzumsuz yere hayatımızı zehirleyelim?

Bana öyle geliyor ki, biraz kulaklarını okşamak lâzım, hatta istersen çekmek! Evvelâ ihtiraslarının hududunu tayin edemiyorsun, sonra da tarihî realiteyi hiçe sayıyorsun. Ben senin profesörlüğünü hayatımda tattığım sevinçlerin büyüklerinden biri addediyorum, sen bana Millet Partisi için mersiye okuyorsun.

İnsan cemiyetle mahduttur. Ve bizim cemiyetimizin determinizmlerini, hatta fatalité'sini sen de biliyorsun. Valéry, bir insan ne yapabilir diye sorar. Doğrusunu istersen hiç, yani cemiyetin kendisine verdiği imkânlar kadar birtakım şeyler. Cemiyetin ve hayatın. Yani mevkiine göre şartlarının! Hiçbir kâşif yoktur ki keşfini sona erdirmiş olsun. Bazıları tohum saçar. Bazıları tarlayı sürer. Bazıları ekinleri biçer, tohumu ıslah eder, filân falan... Hayat, biz "individu"lerin değil, zamanın devamıdır. Zorladık mı, ya cemiyetimize veya bütün insanlığa zarar veririz. Napoléon, Enver Paşa, determinizmi zorlayan iki kişidir. Zamanımızda bunun daha parlak misalleri vardır. Fakat bu cinslerin de hakikatte muvaffakiyetsiz ve mağlup olan zahirî muvaffakiyetleri, yine bazı şartları mübalâğa ile kullanmalarından gelmiştir. Hakikaten Valéry'nin hakkı vardır. Tek bir insan. Birkaç kişi hiçbir şey yapamaz. Yahut da aksiyonun sarhoşluğunu sonuna kadar tadarlar. Kendilerine ait olmayan bir geleceği beyhude ve hatta

zarurî olarak harcarlar. En cömert düşüncenin altında en hasis (ben) dövünmesi mevcuttur bu gibilerinde. Namık Kemal, Âli Paşa bu davanın en güzel misalidir. Birisi "ben irademle imparatorluğu kurtaracağım" diyordu. İkincisi, "ben zaruretlere tâbi olacağım!" diyordu. Birincisi öbürünü yıktı. Âli Paşa'ya hâlâ tarihimizdeki büyük yerini veremiyoruz. Ben, Kaplan'cığım, ben veremedim bu mevkii! Fakat bu zaferi Namık Kemal ne pahasına kazandı? Kendi ömründen bahsetmiyorum, bu hususta az çok cömert adamdı, fakat Abdülhamid istibdadını hazırlamak pahasına. Hatta Sultan Aziz devrini makul haddinden fazla dejenere etmek pahasına.

Yahya Kemal'in rakı için güzel bir cümlesi vardır: "Geceyi aydınlatır, fakat sabahı yakar!" Millet Partisine ne üzülüyorsun? Kapanacaktı. Açılması hata idi. Türkiye'nin şartları bunu kaldırmazdı. Ve lüzum da yoktu. Bir cemiyet hayatında hatalar olur, fakat adım başında dönülmez. Türkiye yapıcılık devrindedir, devlet otoritesine ve Avrupalı kafaya muhtaçtır. Ve münevver, maziyle bir yerde köprüleri atmıştır. Bunlar realitedir. Türk ihtilâli, medeniyet ihtilâli olalı İbrahim Paşa da, sonra da Üçüncü Selim de mağlup olmasaydı, elbetteki ne imparatorluk kaybolur, ne de Türkiye bugünkü mazisinden soyunmuş, mukadderatını elinde tutanlarla büyük kalabalığın arasındaki zihniyet farkında, bocalayan bir memleket olurdu. Fakat olmuş! Ve niçin olmuş? Olması zarurî olduğu için olmuş. Şimdi bir realite var: Maalesef mazi bir sistem! Sen ve ben, onun zihniyetini değil, haklarını ve şiirini, bugünkü hayata

manevî destek olabilecek taraflarını ayıklayabiliyoruz. Ve diyoruz ki, şu hâllerde kalmak şartıyla maziyi bugünle birleştirelim, devamı kuralım! Bir inkârda yaşamayalım. Fakat büyük kitle böyle mi? O bizim kendisine teklif ettiğimiz münferit unsurlardan birisiyle karşılaştı mı bütünü istiyor. Asıl manası ve şümulünü kavramadığı hiddetler, "revendication"lar içinde bütün hayata sahip oluyor. Lâf anlatamazsın ki! Hollandalılar suya rıhtım ve bent yapıyorlar. Çünkü biliyorlar ki, tabiat unsuru tebeşirle çizilmiş hududu dinlemez. "Elan"ı kırmak lâzımdır; yoksa gidebileceği yere kadar bu kudret gider. Biz 1950'de ateşle oynadık. Bence, 27 senenin yalanına Adnan Bey [1] kadar inanan kimse yoktur. Çünkü o diyordu ki, halk bir noktada kalıyor, çünkü inkılâplar kâfi derecede zafer kazanmış, hayata hâkim olmuştur. Olmamış, görüyoruz! Evvelâ atın (...) oynadık, azınca. Evet, bütün mesele burada. Mümtaz [2] ne derse desin, iktisadî vaziyet, çalışma vaziyeti değişinceye, yeni bir zaman temposu cemiyete mal oluncaya kadar, idare eden zümre ile kitle birbirinden ayrı kalacak ve zecrî hadlere müracaat edilecektir. Fransa'da bile zorlukları, hayata getirdiği müşküller ve manasızlıkları görülen, elle tutulan bir sistem Türkiye'de mi bir lâhzada muzaffer olacak? Buna imkân var mı? Belçika ve Hollânda'nın yapamadığını, yalnız Fransa, İtalya veya aktüel zaruretlerle Almanya'nın ancak yapabildiği bir şeyi biz mi yapacaktık? Biz ki etrafımız düşmanla çevrili. Top-

1 Adnan Menderes
2 Mümtaz Turhan

rağımızın her karışı için birkaç iddia, tasarruf iddiası birden var. Biz ki en münevverimiz bile garbın kapısından ancak şöyle bir bakmış!

Biz ki içimizde zıtların uçurumunu taşıyoruz. Elbette yapamazdık. Nitekim olmadı. Nasıl olur da dünyanın en meşru hakkı olan, dilinde dua etmeyi bile kendimize yakıştıramıyoruz. Asıl vârisin veliaht namzetliği hemen hemen dünya efkârınca resmen tasdik edilmiş Fransa hanedanı, altı milyon partizanın her teklifini, hakikaten makul, aslıyla beraber yürüyen şartlar koşarak reddediyor. Ve seksen senedir bunu yapıyor, düşün bir kere! Napoléon hanedanı psikanalizle, otomobil satmakla meşgul. Biz ise, ancak bir halife ile tamamlanacak bir sistemin müdafaasını yapan bir partiye, birtakım ideolojilere nasıl müsaade edebiliriz? Türkiye'yi on Osmanlı padişahı yapmıştır. Fakat yirmi dördü yıkmıştır. Mendil kadar bir vatanda enva-i zaruretler içinde, başta cehaletimiz, oturuyoruz. Her an varlık mücadelesindeyiz, hem de en çetin cinsinden! Şimdi bir de sistem mücadelesine çıkalım. Olur mu bu?

(*Tanpınar'ın Mektupları,* Haz. Zeynep Kerman,
2.b. İstanbul 1992, s. 196-198.

İstanbul, 31 Aralık 1958

Aziz Kaplan,

Sana yirmi gün evvel yazdığım bir mektubu, belki de konuşmamızı kesmemek, masamın üstünde seni uzun zaman bulmak için, bir türlü gönderememiştim. Şimdi ikisini beraber alacaksın. Paris hulyâsı, ki hâlâ pek tahakkuk etmiş sayılmazsa dahi bizim ürtikere kâfi deva olmadı. Bir kere sıhhî, içtimaî veya siyasî (ilmî dememek için), cehlî bir vaziyet teessüs etmesin, kolay kolay baş edilmiyor. Vakıa had devri geçti ve ben On Beşinci Louis devrindeki o kart züppeler gibi pudralı sokağa çıkıyorum artık. Çünkü, ... hastalığından yüzüm bembeyazdı. Kaşınma da nadir anlarda ve pek hafif. Hatta perhiz ve ilâca devam edilirse hiç yok gibi. Yalnız perhiz çok güç ve ben zayıfladım. Ayrıca éosinophilie diye bir madde çıktı kanımda. Hatta yüzde yirmi beş, yüzde yırmi sekiz görüldü. Küstahlık, edepsizlik. Yahut da doğuştan böyleyim, o zaman iş değişir. Hulâsa her laboratuvarda biraz kanım var. Beyaz gömlekli, gözlüklü, son derece dikkatli doktorlar, milimetrekarelerinde benim éosinophilie'mi sa-

yıyorlar. İstersen bir övünme vesilesi olabilir. Ama sıkıcı bir şey tabiî... Eninde sonunda sebebini öğrenemezsem beni rahatsız edecek.

Erzurum hikâyesi biraz mühimce, yani vahimce. Ayda bir imtihan, her hafta kompozisyon çekilir iş değil. Daha doğrusu bu kadarla kalırsa çekilir, ama... Şimdi daha festival devrindesiniz. Asıl realite, gün bitip ağaçta neşe sönünce ve halkta heyecan tükenince, siz küçük bir Anadolu şehriyle başbaşa kalınca başlayacak.

Beni düşündüren diğer bir mesele de, Erzurum'un talebe şehri olup olamayacağı meselesidir. Çünkü hakikaten tam Amerikalı gibi, yani gemici terbiyesiyle zengin bir memleket olarak ve bol para sarfederek mücerret bir üniversite yapılsa bile, yine şehrin yardımı lâzımdır. Ankara'da biz bunu Gazi Terbiye Enstitüsü'nde tecrübe ettik. Taassuba gelince... Ona katlanmak lâzım tabiî. Çünkü büyük bir realite. Evvelâ taassup var, sonra da kültür ve anlaşma yok. Biz milletler için söylenen bir istiareyi sevki talihle tahakkuk ettirmiş bedbaht bir milletiz: Baş ve gövde diye hakikaten birbirine yabancı iki kısımdan ibaretiz. Baş, ne kadar baştır, gövde ne derece sağlamdır, onu sorma. Fakat bu ayrılık var ve ondan mustaribiz.

Mamafih o adamcağızı, terbiyeli olursa, bir noktada mazur görebilirsin. Mevlânâ dinî sistemi içinde. O hâlde bu sistemin direği olandan bahis ister. Yahut zıttıdır, o hâlde aksülâmel yapar. Erzurum uzun müddet Şiî va-

kıasına karşı koyan merkezlerden biridir. Mesele, şairi şair, mutasavvıfı mutasavvıf, tarihi tarih olarak alıp almamakta. Halbuki bunlara henüz kitle soğukkanlılıkla, dışardan bakamıyor. Kaldı ki, din bizim anladığımız manada kültür değil. Ayrı bir şey. Onun yerini tutan fazla bir şey. Mamafih bunlara ehemmiyet vermemeli. Ben mutaassıp insanla karşılaşınca, benim gibi düşünmek imkânından mahrum bir mahlûkla karşılaştığıma inanırım ve kaçarım. O değilse, çocuğu adam olur. Fakat asıl sizin oradaki hayatınızı bu cinsten adamlar ne hâle sokar, diye düşünüyorum. Bana kalırsa Atatürk sistemi hepsinden iyidir. Meselâ rakı için ve sizi sarhoş görmeye alıştırın. Atatürk, Allah rahmet etsin, hakikaten, can alacak yerlere vurmasını bilirdi. Çünkü itiyatlar çok defa asıl bel kemiğimiz oluyor, onlara hücum edince, onlar şaşırınca, eski ayakta duramıyor. O büyük terbiyeci idi. Hürriyetinizi feda etmeye alışmayın, demek istiyorum. Derhal isteri başlar. Bu Mevlânâ üzerinde de fazla durduk gibi geliyor. Çok korkarım, günün birinde sünnî-şiî kavgası yine uyanacak. Nitekim İzmir civarında bazı tahtacılara karşı aksülâmel başlamış, dediler. Hülâsa biz henüz Comte'un tasnifinde dinî devreden çıkmış değiliz. Ben bu meselelerde kendime göre bir hâl çaresine vardığım için o kadar şaşırmıyorum. Bizi ancak çalışma şeklimiz değiştirebilir. Türkiye sa-

1) Berna Moran, Tatyana Moran

nayileşecek ve aklîleşecek. Yeni köy, yeni ev, yeni iş şekli, yeni insan.

İyi giyin ve dikkatli yaşa. Berna ve Tatyana [1] da öyle yapsınlar. Erzurum'un havasını çok iyi bilirim. İhtiyarı bol memleketler tehlikelidir. Aman kendinize dikkat edin. Oraya gidenlere bir hâl oldu. Meteor gibi gelip kayboluyorlar. Berna'yı göremediğimi söylemiştim. Tatyana'yı da öyle bir kere gördüm. Hatta niçin geldiğini bile doğru dürüst öğrenemedim. Kafesoğlu'nu[1] hiç göremedim. Benim için Kars teklifi, yahut Erzurum bahara doğru iyi olur. Şimdi hem yazı masamdan ayrılamam, hem de pek soğuk. Onu ileride görüşürüz.

Bugünlerde yazılar ve bilhassa şiirler beni pek tazyik etmeye başladı. Biriki gece evde kaldım. Bütün bitmemiş şiirlerimi ortaya attım. Yarabbim ne kadar çok bitmemiş eser var. Tek mısralar, yarım kıt'alar, ébauche'lar. Kopuk ve yarım bir yığın dünya. Hepsini tanıyorum, yahut tanımadan biliyorum. Fakat benden başkasına ne söyleyebilirler. Ufak bir müzikalite ve bir dil tecrübesi. Küçük bir benzetme veya yanyana getirme. Geçen gecem bu eksik şiirlerle hakikî bir "orgie" oldu. Ve bittabi bütün bayramlar gibi -rahmetli Valéry'nin dediği şekilde- sabaha hiçbir şey kalmadı. Pek de öyle değil. Çünkü bir iki manzumenin istikbali taayyün etti. Hakikaten bu şiir çalışması

---

2 İbrahim

gayet garip. Bir bakıyorsun önün duvar. Tek mısrada her şey bitmiş. Bir kafiye buluyorsun, uzakta bir çoban ışığı yanmış gibi -sen yazın bunları göreceksin- müphem bir çeşit muayyenlik kazanıyor. Hendesedekine yakın bir şekil taayyün ediyor. Aradaki boşluğu dolduruyorsun, beyit oluyor. O beyit sana başka bir mısra veriyor, yahut müphem bir imaj. Tekrar kafiyelerin basamağı ve bu tekrar tekrar devam ediyor. Yazık ki çok müşkülpesent olmuşum. Mesut şekilde müşkülpesent ve bedbaht şekilde kısır. Ve hayatım icabı, dersler filân sebatsız, sebatsız diyorum, çünkü bu hafta bir taraftan romana devam ederken, bir taraftan da geceleri hep şiirle meşgulüm. Bilirsin ki şiir kadın gibi meşgul olunmak istiyor. Uğraşırsan oluyor. Bildiğin bir "Çin Heykeli" manzumem vardı. Hatta sinirlenerek Behçet Kemal'e[1] radyoda okusun diye vermiştim. Geçen akşam o bana musallat oldu. Tekrar sevdim ve meşgul oldum. Tekrar benim oldu. Birkaç saat içinde havası, hatta "ambition"u değişti. Çünkü Kaplan, sanat eserlerinin -biraz da bizim dikkatimize bağlı- bir kaderleri ve ambition'ları var. Psikolojik arıza, şaka, teessürî hâl, tesadüf olarak, hatta hiç hayatî bağ olmadığı için ihmale lâyık gibi doğuyorlar. Bırakırsan öyle kalıyorlar. Bırakmaz, üstüne birkaç saat eğilirsen iş değişiyor. Çinli kadın heykeli de biraz üzerinde başka şekilde durunca de-

1 Behçet Kemal Çağlar

ğişti. Lâalettayin yahut nesirde verdiğimin başka şekli bir Paris tesadüfü olmaktan çıktı. Şimdi onu başka plânda bitirmem lâzım. Hülâsa başıma iş açtım.

Benim Erzurum'da birkaç dostum vardı. Hakikatte Erzurumlu iki dostum, iki kardeşim vardır. Cevad'la[1] kardeşi Sıtkı. Sıtkı'yı bul. Şimdi galiba mütekaid. Bütün bir zevk ve medeniyettir bu Sıtkı dediğim adam. Eskiden daha hovarda, bir evli için mümkün olacak kadar hovarda yaşardı. Şimdi işittiğime göre biraz dindar olmuş. Bakma, eski kurttur ve çok iyi konuşur. Bütün Millî Mücadele'yi, o taraflardaki safhalarıyla ve Harb-i Umumî'yi dinlemek istediğine emin olduğum iç tarafıyla yaşayan -etinde ve kanında- ve iki defa galiba idam tehlikesi geçiren bir adam, bir evliya.

O sana başka türlü bir Erzurum açabilir.

Saat dokuz. İtibarî de olsa üç saat sonra yeni sene başlayacak. Nasıl eski makineyi içimde bütün kuvvetiyle duyuyorum. Yeni sene... Dünyanın en gülünç ve itibarî hesabı. Martta, yani resmî sene daha makuldü. Hiç olmazsa, güneş hesaplarına uyar. Fakat rituel ve hurafevî bizde yaşıyor. Birkaç yere davetliyim, ne yapacağıma, nereye gideceğime karar veremedim. Önümde Quene Anne İskoç viskisi var. Unesco kanalıyla gelmiş. Galiba açıp bir kadeh içeceğim ve kararımı vereceğim.

1 Cevat Dursunoğlu

Mademki yeni senedir ve mademki inanalım, inanmayalım, makine bizde işliyor, her zaman yapmamız lâzım gelen şeyi bu sefer daha ciddî ve daha şümullü yapalım. Bütün sevdiklerimize güzel ve iyi yıllar, muvaffakiyetler temenni edelim ve bilhassa bu meyanda hizmet aşkıyla Erzurum'a kadar gitmiş ve orada kendilerini "nefy ü hicre mahkûm etmiş" ilim kolonisine de Hak'tan yardım talep edelim. Gözlerinden çok çok öperim aziz Kaplan. Senin, talebelerinin ve arkadaşlarının yeni senesi mübarek olsun. (Haberin yok, ben birkaç yudum içtim). Tatyana ve Berna'ya da çok selâmlar, temenniler ve hasretlerimi söyle.

Madem ki bu işi yaptım, hem de bir Shakespeare mukallidi ağzıyla, fakat çok samimî bir kalple, şimdi mektubunun bir noktasını da cevaplandırayım. Ben senin orada olmandan memnunum, yalnızlığını duyuyorum, yaşım, çalışma şeklim ve işlerim yüzünden birtakım şeyler senin üzerinde idi ve sen de bunları çok iyi yapıyordun ve yapacaksın da. Bununla beraber Erzurum'da olman sana faydalı olacak. Tabiî bir zaman okuyamayacaksın, fakat yavaş yavaş işler durulur, okumaya başlarsın. Fakat hiçbir zaman İstanbul'daki gibi çalışamazsın. Amerikan sistemi, araştırmayı ayırmış, başka şekillerde temin eden ve sadece -muayyen ölçülerde- insan yetiştirmeye çalışan bir sistemdir. İstanbul, yani biz daha ziyade, benzetmek gibi olmasın, Sorbonne'un ve Avrupa'nın sistemindeyiz. Ve sen

de ancak bu şekilde faydalı olursun. Bunu niçin yazıyorum. Ha, canın sıkılınca bırak gel! diye. Hiç yarıda bıraktığın kitap olmadı mı? Ben çoğunu kafamdan bitiriyorum.

Tekrar iyi, en halis temennilerle gözlerinden öperim Kaplan'cığım, sıhhatine!

A.H. Tanpınar

(*Tanpınar'ın Mektupları,* Haz. Zeynep Kerman, 2.b. İstanbul 1992, s. 202-206)

Ahmet Kutsi **TECER** (1901-1967)

Antalya, 20 Eylül 1958

Kardeşim, [1] neymiş senin bu Antalya? İki gündür buradayım, beni allak bullak etti. Akdeniz işte, bütün hâliyle Akdeniz. Su, hava, ışık, bitki. İnsanların yumuşak huyu, her şey o. Serviler, palmiyeler, portakal, limon... Herşey Akdeniz'in diliyle konuşuyor. Burdur'dan buraya gelirken Kepez denilen bir mevkiden şehir ve deniz göründü. Oradan itibaren yolu asfaltlamışlar. Şehir az çok imar görmüş. Ama buraya ne yapılsa az.

Dün Manavgat şelâlesini, Side harabelerini ve Aspendos'u gezdim. Doğru dürüst bir müzeleri yok ya, şehirde ve Side kazı yerinde enfes parçalar var. Biz, Halil Bedi Yönetken'le, özel bir araba ile, İstanbul'dan yola düzüldük, buraya kadar geldik. Balıkesir, Edremit, Bergama, Soma, Bodrum, Muğla, Burdur... ve nihayet Antalya. Ne mi yapıyoruz? Halk oyunlarımızı, ama şimdiye kadar bilmediklerimizi yahut bilinenlerin yeni şekillerini arıyoruz. İşimiz çenk ü çegane. Ama çok yerde hayal kırılığına uğradık. Yerli kültürümüz en güzel taraflarıyla çöküyor. Henüz bir Folklor Enstitüsü olsun kuramadık. Kurulsa ne olacak? Hiç olmazsa, ilmî bakımdan bu kaybolan şeylerin tespitine çalışılır. Görsen, kıyafet bakımından öyle sefil bir derekeye düşmüşüz ki, insanın içi cız ediyor.

1 Bedrettin Tuncel

Seninle birlikte yaptığımız seyahatler ne hoştu, ne güzeldi. Bu da, genel olarak, güzel geçti diyebilirim. "Geçti" diyorum, çünkü yarın dönüş yolu başlıyor. Hiç durmadan İstanbul'a doğru akacağız. Üç hafta oluyor evden ayrılalı, üç hafta daha da gezebilirim. Ne var ki iş mevsimi geldi çattı. İmtihanlar olmasa daha kalabilirim. Bu kadar da az değil. Niyetimiz, bizim halk oyunları tesisi adına gelecek yazın bir festival hazırlamak. Bunların faydası oluyor, gelenekler dikkati çekiyor. Sanat kaynakları keşfediliyor.

Şimdi Tophane denilen bir mevkide bir parkta oturuyoruz. Kaç gündür seyrine doyamadığım o güzelim dağlar karşımızda. Âdeta tanrısal bir opera dekoru... Günün her saatinde başka başka hâlleri var. Eski liman altımızda. Tekneler uyukluyor. Eylülün bu çağında hâlâ ağustos böcekleri konserlerine devam ediyor. Kale içi denilen eski mahalleler, ağaçlar, serviler arasında eski bir kabartma gibi duruyor. Eski sur parçaları, eski duvarlar... ve masmavi bir deniz. Masmavi, uzun ve durgun...

Kardeşim Bedri, arkadaşlar yanıbaşımda, sabırsızlanıyor. 15 kilometre mesafede bir tahtacı köyüne gidilecek, orada kadın-erkek müşterek oyun görülecek.

Antalya'da sen ve Hamdi,[1] daima beraberimdesiniz. Sana ve bütün ev halkına muhabbetlerimi sunuyorum. Annenin ellerinden öperim.

Ahmet Kutsi Tecer

(Türk Dili, Mektup Özel Sayısı, c. xxx, nu. 274, 1 Temmuz 1974, s.305-306)

1 Ahmet Hamdi Tanpınar

Necmettin Halil **ONAN** (1902-1968)

Ankara, 2 Kasım 1958

Kardeşim Hamdi, [1]

İki gündür Yahya Kemal'in ölümünün derin hüznü içindeyim. Uzun zamandır yavaş yavaş çöken, zerre zerre eriyen bu aziz varlığın yok olacağı acısına gerçi ben de hazırlanmıştım. Fakat o muhteşem sesin ebediyen dinmiş olduğunu düşünmek bana tarifi imkânsız gönül bezginliği veriyor. Onun hakkında duyup düşündüklerimi toplayıp yazmam için biraz vakit geçmesi lâzım. Yalnız bugünlerde yapılması lâzım gelen bir vazifem var. Bana üstadın bir vasiyeti olmuştu; onu senin vasıtanla matbuata intikal ettirmek istiyorum:

1937 veya 1938 senelerinde idi. İzmir'de güzel bir yaz akşamı Yahya Kemal'le Kordon'daki Şehir Gazinosu'nda idik. Söz galiba "Rindlerin Ölümü" manzumesi dolayısıyla o mecraya dökülmüştü. Ve bana öldüğü zaman, taştan, sade bir mezar yapılmasını, taşının üstüne de yalnızca bu manzumenin ikinci kıtasıyla adının, doğum

1 Ahmet Hamdi Tanpınar

ve ölüm tarihlerinin yazılmasını istediğini "vasiyet" kelimesini de kullanarak söylemişti.

Merhumun mezarının da İstanbul şehri adına yaptırılacağını umuyorum. Onun için, böyle bir teşebbüste vaktiyle bana yapmış olduğu vasiyetin bilinmesini istiyorum. Bugünlerde İstanbul'da olmadığım için buna sen delâlet eder misin?

Senin de başın sağ olsun. Gözlerinden öperim kardeşim.

Necmettin Halil Onan

Üstadın mezar taşında yalnızca şu aşağıdaki satırlar bulunacak demektir; yalnız kelimesini "servi" olarak mı, yoksa "selvi" diye mi yazdığını tahkik et.

Ölüm âsude bahar ülkesidir bir rinde,
Rûhu her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter;
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter.

Yahya Kemal Beyatlı

2 Aralık 1884-1 Kasım 1958

(Zeynep Kerman, "Yahya Kemal'in Neşredilmemiş Bir Mektubu ve Vasiyeti", *Doğumunun 100. Yılında Yahya Kemal Beyatlı,* İstanbul 1984, s.198)

Semiha **AYVERDİ** (1905-1992)

11.1.1977

Muhterem Feyziye Hanımefendi, [1]

Suallerinize cevap vermeden evvel, benim de sizden izahını istediğim bir müşkülüm var: Hocalık hayatınız boyunca, kendiniz gibi tarafsız bir ilim anlayışı ile mücehhez, seviyeli talebeler yetiştirebildiniz mi? Evet... derseniz mesut olacağım. Zira samimî olduğu kadar objektif de olan tespit, müşahede ve bilginizin hayranıyım. İnşallah yolunuzda yürüyebilecek peykleriniz de olmuştur. Zira tarih boyunca Türk harsı, bugünkü ölçüde muvaffak olmuş bir suikaste uğramamıştır. Enkaz hâline getirilmiş tarihimizi ve kültür hayatımızı ayağa kaldırabilmek için elele vermiş maddî, manevî bir gücün tez elden sefer açması gerek.

Ne ise... kolayına sonu gelmeyecek bu bahsi bırakarak sadede gelelim:

Muhterem efendim, herhangi bir kimseye hata isnat etmek beni dilhûn eder. Buyurduğunuz sahifeye baktım.

1 Fevziye Abdullah Tansel

Dip notta "göz" kelimesine verilen mana, izahtan vâreste, fahiş bir hatadır. Şu var ki en basitinden, "göz ehli"nin delâlet ettiği manayı bilmem lâzım. Onun için bu dip notu yazmış olmaklığımı pek kabul edemiyorum. Ama bu husta kimseyi de suçlamaya hakkım yok. Zira tahmin buyurduğunuz gibi, tashihlerle meşgul olmadım. Maalesef olmak da âdetim değildir.

Burada, suçumu teyiden şunu da itiraf etmek isterim: Bir kitap yazılıp bittikten sonra, artık onun tertip, baskı, tashih gibi teknik işleriyle meşgul olmamaklığım, yalnız vaktimin kifâyetsizliğinden değil, bu işin bana tamamıyla ters, angarya, nâhoş ve sevimsiz geldiğindendir. Onun için de işte tertip hatalarının arkası kesilmiyor.

Dahası var: Bir kitap yazıldıktan hele neşredilip ortaya çıktıktan sonra onunla hemen tamamıyla alâkam kesilir, elime almak bile bana garip bir utanç verir ve mecbur kalmadıkça da açıp bir satır dahi okumak istemem.

Cenab-ı Hak her kulunu bir kâr ile vazifelendirmiş bulunduğuna göre, bana da bu iş düşmüş. Onun için de ortaya çıkan eserlerin doğuş ve oluşlarına vasıta kılınmakdan öte bir sunum olmadığına kani bulunmaklığım, onları bir emanetçi duygusuyla kendime mal edip benimsememi muhal kılmaktadır.

Ama şu da var ki kitap, makale, hikâye, nesir her ne ise yazıldığı sırada bazen aşk derecesinde heyecan duyarım. Tamamlanınca da artık onlar müstakil hüviyetlerini kazanıp benden çıkar, reşit olmuş çocuklar gibi, kendi dünyalarının içine karışıp giderler.

Hikâyeler hakkındaki sualinize gelince, çok iyi bilir ve takdir edersiniz ki hayal ile hakikat daima elele, dizdizedir. Hangisinin nerede başladığını, hangisinin nerede bittiğini, kalemi tutan el dahi pek bilemez.

Mamafih adı geçen hikâyelerin temel ve çatı malzemeleri gerçek; örülüş ve dokunuşlarına ise hayal ipliği katılmıştır.

Ancak, altıncı neşir yılına basan *Kubbealtı Mecmuası*'ndaki birkaç makale müstesna, diğer yazılar, çizgisi çizgisine hakikî hatıraların hikâye edilişidir.

İbrahim Efendi Konağı isimli kitap ise, hem Osmanlı İmparatorluğunun son saltanat yıllarını hem de ailemizin bir koluna ayna tutan gerçek bir dramdır.

İbrahim Efendi annemin amcası, Şevkiye ve Şükriye Hanımlar ise amcazadeleridir. Semt, mekân, ailenin hayat tarz ve üslûbu, cemiyet münasebetleri, şahıslar, isimler otantiktir. Yalnız, rolleri meş'ûm üç kişiyi teşhir etmemek için adlarını değiştirmek suretiyle Asaf'ı Asım; Nâim'i Zâim; Reşad'ı da Fuat yaptım.

Daha geri plânda ve büyük annemin çocukluğuna sahne olan büyük babası Mısır vekili Hacı Süleyman Ağa'nın çevresini anlatan kısım da, gene aile büyüklerinden dinlediğim gibidir. Meselâ, Sadrazam Hüsrev Paşa ile Mısır Vekili Hacı Süleyman Ağa -yani büyük annemin büyük babası- yalı komşusudurlar. Paşa, dirayetli, uyanık, akıllı ve çok da güzel bir kadın olan Mısır Vekili'nin zevcesi Zekiye Hanım'ı müsaade isteyerek ziyaret etmek ister ve; "Zekiye Hanım'dan soracağım müşküllerim

var!" diyerek bazı bazı Hacı Süleyman Ağa'nın yalısına geçip bu akıllı kadınla karşılıklı konuşurlarmış.

Netice olarak demek istediğim şu ki, bu kitapta hayal mahsûlü denecek hemen hiçbir çizgi yoktur. Aile bağlarımız yüzünden büyük amcamız İbrahim Efendi'nin konağı ile bizim evin arasındaki münasebet çok sıkı idi. En küçük yaşımdan itibaren çocukluk hafızam, muhitimden devamlı olarak fotoğraf çekmiş olacak ki sonradan bunlar idrakimde developpe olarak kâğıda döküldü ve ortaya *İbrahim Efendi Konağı* isimli kitap çıktı.

Sorarsanız, *Boğaziçinde Tarih* nedir? Keza *İstanbul Geceleri* nedir? Hatta *Yusufcuk*'da nedir?

Mesih Paşa İmamı bir roman mıdır? Bu kitap altı yaşında bir çocuk olarak babasını cepheye uğurlayan küçük Samiha'nın günü gününe yaşadığı Balkan faciasını mekân olarak hayal zemini üstüne oturtmuş bulunduğu canlı ve gerçek tablolardır.

Yolcu Nereye Gidiyorsun'daki tiplerin de hemen hepsi beraber yaşadığım, tanıdığım, gördüğüm sevilen veya sevilmedikleri hâlde, Allah'ın bir ismine mazhar oldukları düşünülerek dil uzatılamayan celâl sıfatıyla vazifeli dalâlet sahibi kimselerdir.

Muhterem Hanımefendi, bilmem sizi tatmin edecek cevabı verebildim mi?

Bu arada, Kültür Bakanlığı'nca neşredilmiş olan *Millî Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız* ve *Abide Şahsiyetler* isimli iki kitabı da takdim etmiş bulunuyorum.

Bilvesile, hürmetler ve teşekkürler efendim!

Sait Faik **ABASIYANIK** (1906-1954)

İstanbul, 4.1.1936

Çok Aziz Kardeşim.[1]

Size bu mektubumla beraber bir hikâye de gönderiyorum. Bu hikâyenin macerası biraz garip. İhsan Aygün Bey denilen bir zat, benden bin rica ile bir hikâye istemişti. Ben de kendisine "Stelyanos Hrisopulos Gemisi" diye bir hikâye vermiştim. *Yücel* mecmuasına konacaktı. Geçen hafta İhsan Aygün Bey'den öğrendim ki, mecmua sahipleri yazımı kozmopolit bulmuşlar. Halbuki yazım, siz de takdir edeceksiniz ki, çok "humain" bir yazıdır. Ve hatta mahallî renkli bir yazıdır. Bir adanın sakinleri Rum olmakla Türk olmamaları ve isimleri Hrisopulos olmakla insan yerine konmamaları lâzım gelmeyeceğini benden âlâ takdir edersiniz. Hâlâ ilân etmelerine ve yazımı koymamalarına karşı ben de kendilerine bir mektup yazarak, bir küçük adanın balıkçılarını ve beni rahat bırakmalarını teklif ettim. Yazımı neşretmemelerini bilhassa rica ettim. Demek ki yazım mecmua sahiplerinin yahut mecmuanın

1 Yaşar Nabi Nayır

karakteriyle imtizaç edemiyor ki iki aydan beri verildiği hâlde neşredilmiyor. *Varlık*'ın bu seferki nüshasına bu yazıyı behemehal koymanızı ve *Yücel* mecmuasının bu suretle bir emrivaki karşısında kalıp yazımı neşretmemesini istiyorum. Bana bunu yapınız. Bilhassa rica ederim.

Bu yazının bu nüshada çıkması benim için bir iz-zetinefis meselesi olduğu kadar çok şiddetli bir arzudur da... Çünkü bu hikâye ithafiyesiz olmakla beraber yaşayan birisine ithaf edilmişti. Ve derhal ona gönderilmesi lâzımdır. Bunu benden esirgemeyeceğinizi ve bu nüshaya bu yazımı muhakkak yetiştireceğinizi bana vaad ediniz, çok rica ederim. Baki muhabbet ve selâm kardeşim...

Kitap çıkarmaktan şimdilik sarfınazar ettim.

Sait Faik

Yakında "Gothar Cambazhanesi" ismindeki hikâyemi de temize çekip göndereceğim. André Gide'den yapmış olduğum tercüme hoşa gitti ise birkaç tane daha tercüme edeyim.

(Yaşar Nabi, *Dost Mektupları,* İstanbul 1972, s. 89-90)

Sabri Esat **SİYAVUŞGİL** (1907-1968)

27.12.1928

Şekerim, [1]

Gazeteleri her cuma muntazaman alıyorum. Binlerce teşekkür. Her gazeteyi aynı alâka ile okuduğum için tenkit etmeye hâl ve mecal bulamadım. Fakat ne olursa olsun bugün biraz sana daha ciddî olarak yapılan işlerden bahsetmek isterim. Şimdiye kadar çıkan üç nüshada kendimce kıymetli bulduğum üç yazı var. Biri senin *Meşale* edebiyatı hakkındaki makalen ki cidden özlü ve çalışılmıştı. İkincisi Ziya Osman'ın "Minareler" şiiri, üçüncüsü "Uçurtmalar" nesri. Cevdet'in üç şiiri ile iki makalesini okudum. Şiirlerinden bir mana istihraç etmek müyesser olmadı. Kafam, bu gâvur memleketine geldim geleli kalınlaştı galiba. İşte son şiiri, güzelliğini anlayamadığımı evvelâ ahmaklığıma hamlettikten sonra, bu şiirde hiç bir mana bulunmadığını iddia edeceğim. Hazret vaktiyle *Yedi Meşale*'de daha orijinal olarak yazdığı şeyleri şimdi daha zevksiz bir tarzda tekrarlıyor gibi geliyor bana. Onun *Yedi*

1 Yaşar Nabi Nayır

Meşale'deki 6+5 lik şiiri bu şiirinden kat kat daha güzeldir hiç olmazsa. "Ölünce aynı yere tıkılsınlar ki, demiş" gibi çok sakat mısraları ihtiva etmiyordu. Eğer hazretin yazdığı şiirler hep bu örnek ise -bilmem belki güzel ve orijinal şeyler- fakat çok dalgalı ve bana çok kof gibi geliyor.

Sonra hazretin bende bir kusur ve kabahat gibi bulduğu "mademki, nasıl" gibi sözlerle başlayan cümle turnürlerini kullanması bilmem ki iddiasında ne kadar az sabit-kadem olduğunu göstermez mi?

Daha henüz hazretin *Birinci Perde*'sini almadım. Pek merak ediyorum. Şunu bana göndermenin bir çaresini kuzum bul. Bakayım ve neticeyi sana yazarım.

Sonra birinci makalesinde aşağı yukarı bize atıyordu. Fakat şiir nazariyesi tamamıyla yanlış bir nazariye...

Zaten bu nazariye sembolistlerin nazariyesi idi. Onlar heyecanı tarif etmek değil, aynı heyecanı karilerin kalplerinde doğurmak gayesiyle yazıyorlardı. Bu bapta gayet güzel bir şaheser okudum. Ribot'nun *Psychologie des Sentiments*'ında "Abstraction des Emotions" bahsinde Ribot diyor ki: "Heyecanı karide doğurmak o heyecanı tamamıyla anlatabilmek için birçok elemanlara ihtiyaç vardır. Bu elemanlar tamamıyla entellektüel nevidendir, perception v.s. Eğer şiir bütün bunlardan tecerrüt ederse ortada yalnız kuru kelimeler kalır. Bu kelimeler belki "abstraction des idées" yapabilirler, fakat hiçbir zaman "abstraction des émotions" yapmaya muktedir değildirler. Meselâ birçok Fransız şairinin yalnız ilk harflerini ma-

jiskül ile yazmakla iktifa ettikleri Solitude, Spleen, Volupté, karie hiçbir şey ifade etmez. Eğer şair de bu sırada hissettiği heyecanı, kariin kalbinde doğurmak istiyorsa, bu heyecanı tevlid eden elemanları ortaya koymak mecburiyetindedir. Bu elemanlar tamamıyla karakteristik olmalı. Meselâ bize bir manastırdan bahsedilse derhal hatırımıza tuhaf bir sıkıntı gelir. Çünkü bir manastırda, loş koridorlar, tek tük yanan kandiller, dualar, org sesleri gibi bizi fevkalâde eğlendirmeyen şeyler görürüz. Bu elemanların ayrı ayrı bizde doğurdukları heyecanı sıkıntı veyahut diğer bir şekilde izah ediyoruz. Aynı şeyi kariin "conscience"ında doğurmak istersek yapacağımız şey bu elemanların en karakteristik olanlarını orijinal bir şekilde ortaya koymaktır." Görüyorsun! Tamamıyla mücerret bir sembolizm, gayesinden ne kadar uzaklaşıyor. Bunu bir makale hâlinde yazmak isterdim. Fakat iki şey var ki bana mani oluyor. Bir, vaktim yok, iki, Cevdet'i kızdırmak ve *Yedi Meşale* gençleri arasında bir anlaşamamazlığın mevcudiyetini âleme ilân etmek istemem. Hulusi'nin[1] hikâyelerine gelince üslûp güzel fakat sıkıcı. Mevzu dersen pek fazla romantik. Neden daha modern mevzular bulmak istemiyor? Nihayet bence şimdilik edebî janrımız hakkında herhangi bir makaleye taraftar değilim. Bunları hiç kimse bilmez. Çünkü *"on est en perpétuelle transformation"* [2]. Bırakalım onları şimdilik hele biraz daha yaşlanalım. Hele bize hücum edenler olsun o zaman belki

1 Kenan Hulusi Koray
2 Devamlı değişme hâlindeyiz.

bir şeyler yapılabilir. Sana çok rica ederim, muhakkak Sabahattin'in [1] Francis Jammes tercümesini bas. Yahut ikisinden birini muhakkak bas. Hem en yakın bir tarihte. Bu noktada tekrar sana rica ediyorum. Çünkü *"J'y tiens"* [2].

Benden makale, nesir filân istiyorsun. Ne gezer birader. Kafamda bir sürü şeyler var. Otursam ve niyet etsem yazarım. Yazarım ama bende ne niyet ne de vakit var. Adam sen de deyip geçiyorum. Şiire gelince size epeyce gönderdim. Bu yakınlarda bir tek şiir yazabildim: "Basık Şehir". Basık ve küçük bir şehrin bende bıraktığı intiba... Yahu *Hayat*'ta bizim şiirler çıkmaya başladı mı? 1 Kânunuevvel sayısında "Ben" adlı bir şiirim var. Gönderdiğiniz mecmuaya teşekkür ederim. Acaba 15 Kânunuevvel ile 1 Kânunusani nüshalarında bir şeyler yok mu? Herifler bizim parayı vermiyorlar. Ne yapmalı bilmem ki? "Ben"i nasıl buldun? Neyse artık yazacak bir şey kalmadı. Herkese selâm. *Birinci Perde*'nin gönderilmesini tekrar tekrar rica ediyorum.

Gözlerinden öperim kardeşim.

Sabri Esat

(Yaşar Nabi, *Dost Mektupları,* İstanbul 1972, s.196)

---

1 Sabahattin Eyüboğlu
2 Buna önem veriyorum.

Le 29 Août 30

Aziz Yaşar,[1]

Gönderdiğin mecmuaları seyahatte aldım. Ve zannedersem sana bir kartla teşekkür etmeyi unutmadım. Dijon'un bunaltıcı sıcaklarından biraz kurtulmak ve iki seneden beri görmediğim denizin ılık sularına bacaklarımı daldırmak maksadıyla ta Bahr-i Muhit-i Atlas kenarına kadar gittim. Hakikaten Biarritz'te ilk defa gördüğüm Bahr-i Muhit üzerimde anlatamayacağım bir tesir bıraktı. Geniş upuzun bir kumsal... Öyle bir kumsal ki, içinde bulunan her çakıl ayrı bir renkte... Kademe, kademe, kademe incedir. Met ve cezir arasında sıkışıp kalan saha birkaç yüz metre uzunlukta. Sonra Bahr-i Muhit hiç de Akdeniz gibi sakin değil. Dalgalar hafif de olsa birbirini kovalayarak kumsaldakileri serinletir. Biarritz ismini ilk defa işittiğim vakit, burasını âdeta bir sahil ve küçük bir şehir zannetmiştim. Halbuki ne kadar yanılmışım. Bütün Amerikalı, İngiliz, Alman zenginlerinin tatil aylarını geçirmek

1 Yaşar Nabi Nayır

için toplandıkları bu şehir bütün asrî konforu ihtiva ediyor. Sahil büyük şemsiyelere benzeyen rengârenk çadırlar, lâstikten içi şişirilmiş kuğu kuşları, atlar, çakıl taşlarının renkleri kadar mütenevvi mayolar. Hayat burada azamî canlılığını yaşıyor. Sıcağın deniz ve kumsal üzerinde teskin edici, uyutucu ağırlığıyla sahilden taşan bu canlılık hoşa giden bir tezat değil mi?

Sonra dağları gördük. Deliler gibi damlarından sürü başlarını çıkaran ince uçlu yüksek ve şımarık dağlar değil. Halkıyla bağdaş kuran veziriazamlar gibi vakur ve pür heybet dağlar! Pirene dağları... Tepelerinde tıpkı yine o veziriazamların saçlarının olduğu gibi siyahların arasına dağılmış beyazları hürmetle seyrettik. Kar, bu azametli yükseklikleri terk etmekten utanıyormuş gibi beyaz elinin izlerini bırakmış. Ay, ağustos... Güneş, şemsiyeleri bile delip geçen ateş oklarını yağdırıyor. Fakat Pireneler'de kar, güneşin altında daha katılaşan, daha sıkılaşan, bir kelime ile bozlaşan bir beyazlıkla parıldar. Karların bu ebediyeti yaşatan tabiat zirvelerinin eteklerini süsleyen ağaç ve çiçeklerinden fışkırttığı havaî fişekler gibi her sahayı beyaz sis sürüleriyle süsler. Bütün dağlar gibi şelâlelerle şerha şerha yarılmıştır. Uçuruma bakan kenarı kısa bir duvarla çevrilmiş yolun üstünde uçan otomobillerin önüne her zikzakta geçen şelâleler sanki başımızın üstüne serin bir duş gibi akıyormuş hissini verir. Tekerleklerin hırıltısı, korna, yamaçtaki kayaların üstünde bu tuhaf sürati seyreden keçileri ürkütmez bile. Onlar efsanevî çobanlar gibi melûl gözlerle bu renkli akışı seyrederler. Geride kalan bir

kayanın üstündeki keçi silueti iki büklüm "Tur-ı Sinâ"ya çıkan ihtiyar Musa gibi mütevekkil ve mağrurdur. Dik yarın dibinde çocukların tahtalardan yaptıkları oyuncaklar kadar küçük bir köy ancak on santimetre bir uzunlukta zannedeceğiniz çan kulesini kibirle taşıyan "Lilliput" (Lilliput-Gülliver'in çıktığı cüceler şehri) şiirlerini andırır. Adamlar kurşun askerlerden daha küçük. Otomobiller kibrit kutusu cesametindedir. Bacasından beyaz dumanlar püsküren bir fabrika, kaldırım üstünde pipo içen bir mahalle çocuğu gibi ehemmiyetsiz gelir. Hele iki dağın tam ortasında açılmış derin bir yolda ilerlemek, kendi benliğinizin o dağlara karıştığını ve dağlarla bir vücut teşkil ettiğini içinden duymak insana baş dönmesi verir.

İşte yirmi gün devam eden seyahatimden aklıma hemen geliveren intibalar.

Muhit'leri okudum. Edebiyat hususunda mecmua çok geri. Zannediyorum ki başka edebiyat mecmuası da yok. Hepsi hepsi bu... Şiir ne âlemde? Arkadaşlar ne yapıyorlar. Kuzum bana mufassalca bir mektup yaz da bileyim.

Gözlerinden çok, çok öperim aziz Yaşar.

Sabri Esat

(Türk Dili, Mektup Özel Sayısı, c. xxx, nu. 274, Temmuz 1974, s. 322-323)

Bureau D'études Sur Les Engrais

27.11.30

Kardeşim Yaşar, [1]

Vallah bende kabahat yok. Çünkü anneme çoktan imtihan için çalıştığımı yazmıştım. Düşün ki günde on üç saat bir sa'y, beni az çok mektup yazmamaklığa mecbur etti. Ne ise şimdi gelecek hazirana kadar epeyce vaktim var.

Yazılarım hakkında yazdıklarına tamamıyla hak veriyorum. Demek biraz ilim yapmak, biraz metodik çalışmak bizlere memnu.. Vaktiyle bir *Hayat* mecmuası vardı. Orada hakikî ilimden daha başka bir tarzda ilim yapılıyordu. Yani bizde âlimin biraz da sözleri anlaşılamayan bir adam olduğu düsturu *Hayat* mecmuasının da düsturu olmuştu. Halbuki bunun ikisi ortası pekâlâ bulunabilir. İlim "spécialiste" değil fakat avama da doğrudan doğruya hitap eder ve anlaşılır. Fransızlar işte bu sırra vâkıf adamlar vesselâm... Güzel ve alâka-bahş mevzular

1 Yaşar Nabi Nayır

diyorum. Sana *Les Nouvelles Littéraires*'i tavsiye ederim. Orada pek güzel ve yukarıda bahsettiğim vasfı haiz makaleler bulabilirsin. Meselâ Lefèbre'in "Une heure avec..." seri makaleleri var ki, hakikaten alâka-bahş. Geçen nüshanın birinde Remarque ile bir mülâkatı intişar etti. Tavsiye ederim. Hah, meşhur *Garpte Sükûnet Hükümfermadır* muharririnin son eserinden sana biraz bahsedeyim. *Après* adını taşıyan bu eser *Matin* yevmî gazetesinde 5 kânunuevvelden itibaren tefrika edilecek. Bu roman *Après* isminden de anlaşılacağı veçhile eski muhariplerin harpten sonraki halet-iruhiyelerini tasvir edici psikolojik bir roman. Eğer herkesten evvel bir davranışla bu romanı tercüme eder ve yevmî gazetelerden birine kabul ettirirsen müthiş, "muvaffakiyet" kazanırsın. Bu muvaffakiyet maddî ve manevîdir. Haydi seni göreyim Yaşar. Geçen mektupta da yazdığım gibi geçen perşembe günü darülfünunda Türk ailesinin tekâmülü ve taaddüd-i zevcat hakkında bir konferans verdim. Üç çeyrek saat süren bu konferansım alâka ile dinlendi. Bizim profesör nihayetinde bazı noktayı kritik ettikten sonra iki defa bana teşekkür etti. Görüyorsun ya tam bir vatandaş olabilmek gayesiyle vakit ve fırsat buldukça memleketi Fransızlara tanıtmak ve bu suretle memleketim hakkında meşru propaganda yapmaktan çekinmiyorum. İkinci bir fırsat daha var. O da Dijon'un en büyük gazetesi *Progrès de la Côte d'Or* (kırk bin satış) müdürü ile anlaştım. Gazetesinde haftada bir defa olmak üzere Türk hikâyelerini tercüme edeceğim.

Tercüme etmek istediğim hikâyeler bilhassa Türk psikolojisi ve *moeurs*'lerinden bahseden hikâyeler olacak. Fakat elde hiç bir şey yok. Aklıma Refik Halit'in *Memleket Hikâyeleri,* Ömer Seyfettin, F. Celâlettin'in bazı hikâyeleri geldi. Sende bu eserler var mı? Başka hikâyeler acaba bu kategoriye dahil olurlar mı? Kuzum sende bu hikâye kitapları varsa gönder. Derhal birkaç tanesini tercüme ettikten sonra iade ederim. Bu suretle bana "rendre un grand service" yapmış olursun. Haydi bakalım bu sefer de hayır deme Yaşar'cığım.

Tiyatro eserlerine gelince sana bir mektubumda Henri Bernchtein'ın *Melos*'unu tavsiye etmiştim. Yevmî gazetelerden anladığıma göre tercüme edilmiş ve oynanmış. Nasıl buldun? Şimdi Fransız piyesleri ekseriyetle vodvil ve "comédie légère" nevinden... Bütün bulvar tiyatroları bu gibi eserlerle dolu. Meselâ *Le Prof. D'Anglais,* şu *Yeşil Şapkalı Kadınlar, Grand Guignol du Paris*'e.. Bazen tam Muhsin'in istediği neviden facialar oynanıyor. Fakat bunları bulmak gayrı kabil... Çünkü matbu değiller... Burada en ziyade revaçta bulunan eserler, harp hikâyeleri.. Bilhassa Alman harp hikâyelerinin tercümelerinden sonra bir sürü taklit eserler.

Şimdi bilhassa Almanya'daki Fransız düşmanlığı arttığı için Fransızlar, halkı teyakkuza davet ediyorlar. Kitapçı dükkânlarının önünde bir sürü eserler, duvarlarda bir sürü afişler...

Sözlü filmlere gelince bunların en başında yine... "A l'Ouest"... gelir. Fakat Fransız mamulâtı filmler âdeta tiyatro piyeslerinin filme inkılâbı nevinden bayağı şeyler. Bazı müstesnaları var, fakat pek nadir. Bundan başka bura havadislerinden "Il n'ya rien à signaler..."

Muhit'in teşrin-i sani nüshasını aldım. Bakalım bu ay da gönderecekler mi? Şiir şevki kalmadı. Daha doğrusu geçen günlerin birinde *Muhit*'e "Halsizlik", "Ve İstirahat"i göndermiştim. Bakalım ne olacak. Fakat doğrusunu söylemek icap ederse *Muhit*'te neşredilen şiirler "pas grand' chose..." Bizim Cevdet [1] artık yazmıyor mu? İmtihanın sonu ne oldu. Ziya'dan[2] henüz mektup almadım. Hâlbuki kendisine seninle birlikte yazmıştım. Yine dalgada hazret galiba.

Başka bir havadisim yok Yaşar'cığım. Sana tekrar ricamı hatırlatır ve gözlerinden öperim. Mektuplarını eksik etme.

Sabri Esat

(Türk Dili, Mektup Özel Sayısı, c. xxx, nu. 274, Temmuz 1974, s. 323-325)

---

1 Cevdet Kudret Solok
2 Ziya Osman Saba

Sabahattin **ALİ** (1907-1948)

İki gözüm Yaşar, [1]

Askere geldim geleli bizi unuttun. Adres bıraktığım hâlde mecmua göndermiyorsun, ara sıra yazı ile yoklar, ekmeğimizi hak ederiz. Yeni adresim şudur:

Pangaltı, Bilezikçi Sokak, 131/2.

30 Eylül perşembe günü akşam saat sekize çeyrek kala bir kerime cariyeniz dünyaya geldi. Karının ve senin ellerinden öpüyor. Gelelim *Varlık* ceridesine. Son sayılarda, görebildiğim bazı yazılar hakikaten güzel. Burhan Belge'nin, senin makalelerin ve bilhassa edebî tercümeler (George Sand'dan, Bunin'den, London'dan) hakikaten okunmaya değer. Mecmua Türkiye'de benzerini aratacak bir edebî organ olmakta berdevam. Sen yalnız mayıs başından itibaren bana bir takım koleksiyon ayır, askerden gelince alırım. Gönderdiklerini de toplarım.

Bizim şu genç şairlerin yani Orhan Veli ile Oktay Rifat'ın başlarına gelene pek müteessir oldum. Zavallı çocukların genç yaşta cinnet getirecekleri, hiç tahmin edilemezdi. Acaba onların şiirlerini neşre delâlet ettiğim için bu hazin akibetten ben de mesul muyum? diye vicdanen pek muazzep oluyorum. Bilhassa edebî cinnet, mu-

1 Yaşar Nabi Nayır

saplarını sadece akraba ve tanıdık muhitlerinde değil, nispeten geniş ve daha merhametsiz bir kalabalık muvacehesinde de gülünç edegeldiğinden merhamet ve esef duygularım bu nisbette şiddetli oluyor. Bu patolojik âsârın mütehassısı bir kalem (meselâ Abdülhak Şinasi Bey) tarafından yapılacak (ruhî, edebî, tıbbî) bir tahlilini bütün kariler beklemekte ve o şiirleri zaten sırf böyle bir etüdün mukaddemesi telâkki etmektedirler. Nahit Sırrı Bey [1] müvesvis ve vehham bir zattır. Bu delikanlıların anî bir buhran neticesinde kendisine saldırıvermelerinden korkmuyor mu? Neyse, şimdilik bu kadar: Teessürlerim samimî ve hakikîdir. Gözlerimi kapadıkça muhayyelemde canlanan bu müstait gençlerin üç, dört ayı bulmayan bir zamanda katettikleri bu asırlık mesafe başımı döndürüyor.

Ben ve karım sana ve karına selâmlar ederiz. Mektubunu bekler, gözlerinden öperim.

Sabahattin Ali

Orhan Veli ile Oktay Rifat'ın arkadaşı bir de Mehmet Ali Sel var ki şahsen tanımıyorum. Yalnız sari olduğu anlaşılan bu yeni cinnete o da musap görünüyor. Tanıdıklarına ve akraba, taallûkatına geçmiş olsun. Sinir ve akıl doktoru Şükrü Hâzım bu hususta bir şey neşretti mi? Etti ise çıktığı yeri lutfen bildir.

Bedrettin de selâm ediyor. O da aynı teessür ve merak içindedir.

S.Ali

(Yaşar Nabi, *Dost Mektupları,* İstanbul 1972, s.196)

1 Nahit Sırrı Örik

Sabahattin **EYÜBOĞLU** (1908-1973)

Necati kardeş, [1]

Mektubunu, piyesini aldım. Hem seni özlediğim için, hem de piyesin bam telime dokunduğu için heyecanlandım.

Piyesi şimdi bitirdim; şu sırada Bedri okuyor. Benim beklediğim bir yola girmiş olduğun için belki fazla titizlik göstereceğim; ama sen yine bildiğini yap. Sana piyesin değerli taraflarından, dilinin tadından filân bahsetmeyi lüzumsuz buluyorum. Bunları piyesin oynandıktan sonra söyleriz.

Bence aza kanaat etmediğin için, üç ayrı konuyu (kısır gelin, bebek ve suya giden gelin) bir araya getirdiğin için piyes derinleşecek yerde dağılmış. Kısırlık dramı başlar başlamaz bitiyor. Dış olaylar piyesi sarıyor. Yalnız kısırlık dramında kalsan daha iyi ederdin. Ancak o zaman bizi az çok bilinenden öteye götürebilir, ilk perdelerde olduğu gibi meselenin köklerine giderdin. Korkarım bu hâliyle piyes seyircinin merakını sonuna kadar devam ettiremeyecek. Merak düşünce de ne oluyor biliyorsun, en güzel şeyler güme gidiyor, ne yapsan piyes ayakta duramıyor.

---

1 Necati Cumalı

Bebek hikâyesi dramlaşmaya hiç elverişli değil, çünkü nihayet bir kaza. Ancak mersiye olarak güzel. Kısırlıksa öyle değil etrafa yayılıyor, gelişiyor, meseleler doğuruyor, yaşıyor. İlk iki perde tiyatro olarak onun için sürükleyici. Yalnız bu "mesele"de kalsaydın, çok iyi başlanmış olan piyes daha sağlam yapılı olacak, şahıslar ve köy daha fazla yaşayacaktı.

Şimdi Erol telefon etti. Piyesi bastırmak üzere olduğunu söyledi. İzmir'de oynanıyormuş, o zaman bundan sonraki piyesinde daha sade olmanı temenni etmekten başka çare yok. İnşallah tutar ve seni bu güzel yolda yürütür.

Türkülerin notaları maalesef yok. Roji'den istemek de uzun iş. Fakat her hâlde İzmir'de birini bulursun. Yalnız dikkat, bu türküler sahnede çok zaman alır. Birer kıta bence ancak söylenebilir. O da sahne oyunlarıyla. Piyesi durdurmak çok tehlikeli. Piyesinin E. Muhsin'e verilmesini temin edebilirim. Yazıyı da piyesin basılınca yazarım.

Annene, babana ve kardeşlerine selâm ve sevgiler.

Hasretle gözlerinden öperim.

S. Eyüboğlu

(Türk Dili, Mektup Özel Sayısı, c. xxx, nu. 274,
1 Temmuz 1974, s.332)

Bedri'm, [1]

Fuat'ın kırmızı balıkları büyük bir şaşkınlık içinde ağızlarını açıp kapıyorlar. Magdi içeride uyuyor. Deniz şıpır şıpır. Mustafa'yı bekliyorum. Dün Beyazıt'ta idik. Babama yazdığın son mektubu okudum. İşler yolunda sayılır. Mehmet'in bar serüveni Beyazıt'ta çalkalanıyor.

Yine dün Magdi, Ivy'e gitti. Birkaç saat kaldı. Onu Büyükdere'ye çağırmış. Cumaya gelecek.

Yine dün akşamüstü Adalet'lere uğradım. Mehmet Ali yoktu. Vâlâ Hanım'la bir başka hanım vardı. Magdi'yi bir baloya götürmek istiyorlar. Gidecek. Adalet'le birkaç defa Büyükdere'ye geldiler. Florya sefaları bitmedi. Şoför yeterince banyo aldığını söylemiş.

Melih'ler dedim, Melih'ler geldi dün. Bu kadar rastlantı olur. İnanmadılar. Gösterdim. Gece burada kaldık. Sabah Melih'le Anadolu Kavağı'na gittik. Bildiğin kahvede bir çay içtik. Kalkıp giderken bir yüzbaşı peyda oldu. Kimlik sordu. Bereket yanımda vardı. Güç yakayı kurtardım. Yüzbaşı can sıkıntısından iş arıyordu her hâlde.

---

1 Bedri Rahmi Eyüboğlu

Fuat çoluğu çocuğu Kastamonu'da bırakıp döndü. Ama başka yerlerde kalıyor. Bir gün Dalyan'da buluşacağız. Magdi erkenden Arnavutköy'e Saadet Abla'ya piyano çalmaya gitti.

Dün Mustafa'lar da gelmişti. Şirin'i denizden çıkaramadık. Deli gibi seviyor maskara. Mustafa ile balık avına çıktıksa da balık çıkaramadık.

Senin resimler yerlerine verilmiş. Avukat parayı sana vereceğini söylemiş. Başka yerden de para alınmadı. Şimdilik babamda yalnız maaşın var.

Haa, asıl haber: Amerika'dan bir mektup geldi. Dün telefonla babam söyledi. Hüseyin bana telefonda okudu. Benya Amerika'da değilmiş. Resimleri geri göndermiş. Vapurda imiş. Ayrıntıları, mektubu kendim okuduktan sonra veririm. Babam İngilizce mektubu Hüseyin'e çevirttirmiş. Belki hemen sana yazmıştır da. Benya hikâyesi de böylece kapanmış olur inşallah.

Sen ev kirasını vermiş miydin? Vermedinse, maaşından verelim.

Magdi konusuna gelince, ben bu yıl kalmasını istiyordum. Yani evlenmeyi, bir yere yerleşmeyi filân, ama Magdi bu yılı İsviçre'de geçirmek istiyor. Senin tasarladığın gibi ince hesap filân değil. İsteklerimiz denk gelmiyor. Dünyanın bugünkü hâlinde de diretmek bana düşmez.

Mektubum burasında kesildi. Deli Fuat geldi. Buz-

dolabındaki limonlu votkayı tamamen içtikten sonra, kendi motorunu çıkarmaya razı oldu. İki motor Pavli adasına kadar gittik. Biz Melih'lerle "Yaprak"ta, onlar Orhan ve Muzaffer Hanım'la "Yurdumuz" teknelerinde Pavli adasında çadır kurmuş birkaç iyi insan vardı. Bunlardan biri ressam... ve balıkçı... Adını unuttum. Turgut galiba. Sana selâmlar etti. Derken Beşir adında bir saksağan, birer birer omuzlarımıza konmaya başladı. O andan sonra Beşir'den başka şey görmez olduk. Beşir insanın ceplerini karıştırıyor. Sigaralarını alıp kaçıyor. Tütüne pek düşkünmüş. Akşamüstü dönüş yolunu tuttuk. Fuat'ın teknesi yürümez, motoru durmadan arıza yapar. Gece oldu. Bizi bırakmayın diye bağırdılar. Peki dedik. Birden arkamızda Fuat'ları görmez olduk. Aradık, taradık yok. Geri döndük, bir saat karanlıkta Melih'le ses dinledik. Sonra Dalyan'a gelip baktık ki seninkiler çoktan gelmiş. Senin geçen yılki yazlık evin yanlarında evlerine gidiyorlar. Bizi merak bile etmemişler. Gece orada kaldık. Ertesi sabah kimseyi uyandırmadan kaçtık.

Dün akşam Beyazıt'ta idik. Mahmut, Nezahat gelmişlerdi. Gece Mahmut'la Mustafa'yı Trabzon'a yolcu ettik. Mustafa yaylalara gidiyor. Maçka'da Saffet'le buluşacak. Çok iyi ediyor. Nezahat de birkaç gün sonra Ankara'ya gidiyor. İşe başlayacak ve ev tutacak.

Muallâ [1] Trabzon'dan Anhegger'le döndü. Birkaç gün sonra Eskişehir'e gitti. Pek neşeli olduğu için cümle iş-

1) Muallâ Eyüboğlu-Anhegger

lerini hoş gördük. Büyükdere'ye geldi. Ada'ya gitti. Tabiî Anhegger'ler de geldi. Anhegger sarhoş oldu, bastı naraların gözüne.

Halet [1] hâlâ gelmedi. Hastalık geçmemiş. Nail [2] çarçabuk pasaport çıkartıp Roma'ya gittiyse de o gün Halet de Viyana'ya gitmişmiş. İşe bak. Nail Roma'da kalakalmış. Şimdi ne oldu bilmiyorum. Kazılara ait altı bin lira, bozuk para hâlinde Muallâ'nın yanında idi. Tanrı korusun. Bereket Pertev [3] de onlarla gitti, ama Muallâ'yı para işlerinde yalnız bırakma dedim.

Nâzım Hikmet'i görmek nasip olmadı. Pek kapanık geçen günlerden memnun değilmiş. Ama *Destan'ı* bitirmek üzere imiş. Yakında bastıracakmış.

Abidin [4] hâlâ Ankara'da pasaport işleri ile uğraşıyor. Bir yerlerde takılmış. Balaban burada. Büyük büyük resimlere başlamış. Bir sergiye hazırlanıyormuş. Görenler çok sempatik buluyorlar.

Mahut hikâye yarışması sonuna erdi. Son günlerde her Allahın günü aşağılara indik. *İstanbul* gazetesinde okumalar, tartışmalar. Sonunda iyi bir şeyler çıkmadıktan başka bize metelik de vermediler. Fikret Adil de jüriye para verilmesi âdet değildir diyerek gazeteyi gereksiz bir masraftan kurtardı. Mazhar'la [5] hazırladığımız kitap iyi

1 Halet Çambel
2 Nail V.
3 Pertev Naili Boratav
4 Abidin Dino
5 Mazhar İpşiroğlu

ilerledi. Baskısını İsviçre'de mi, yoksa Paris'te mi yaptırsak diyoruz. İçinde on beş renkli resim olacak. Hepsi yirmi beş açıklamalı resim.

Arif Kaptan karısı ile Büyükdere'ye gelmişler. Bizi bulamamışlar. Hasan da varmış. Biz de onlara gideceğiz, ama evlerinin deniz kenarında olması işi geciktiriyor.

Haydi şimdi siz konuşun artık. Babama yazdığın mektupta eskülabî bir cümle ile geçiştirmişsin. Demek iş yok.

Mehmet'i doktorlara filân göstermediniz mi? Ah şu dertten bir kurtulabilse. Bana Fransızca mektup yazacak hâle geldi mi? Gelse de yazmaz kâfir.

Yıllık izinde, bursta filân benim umudum yok. Olursa olur, kendinize zehir etmeyin.

Babam Benya'nın mektubunu ya da Benya namına yazılan mektubu hemen sana yollamış. Ben fazla bir şey anlamadım telefonda. Üçünüzü canımla kucaklarım. Hoşça gezin.

Sabah

(*Kardeş Mektupları,* Haz. Mehmet Hamdi Eyüboğlu, İstanbul 1985, s.308-311)

Cahit Sıtkı **TARANCI** (1910-1956)

Paris, 2.5.1940

Bir tane Ziya'cığım, [1]

Evet, anne gibi, sevgili gibi, dost örneği bir tane Ziya'cığım. Sana medyun olduğum güzel dakikaları cem ediyorum da bu altın hazinelerine bedel yükün altından nasıl kalkacağım, bu borçların vadesi hulûl ettiği zaman, ne halt karıştıracağımı düşünüyorum. Eyvah! Sana olan bütün muhabbetimi ve hayranlığımı seferber etsem de gene borçlu kalacağım. Hayatla şaka edilmiyor. Sen alacaklılar sınıfındansın, ben borçlular sınıfından. Mamafih gene ne mutlu bana ki alacaklım sensin, celp göndermezsin, haciz koydurmazsın ve geceleri uykumu kaçırmazsın. Bütün borçlulara senin gibi bir alacaklı dilerim.

İki mektubunu birkaç gün arayla aldım. Her ikisine de ne kadar sevindiğimi tafsil etmek niye? Sen o mektupları kaleme alırken benim ne kadar sevindiğimi biliyordun. Binaenaleyh bildiğin bir şeyi sana tekrar etmeye

1 Ziya Osman Saba

lüzum yok, değil mi? Hele "Geçmiş Günleri Arayan Mısralar" ile "Geç Kaldık" şiirlerin dostane neşeme "poétique" bir tat da kattı. Cümlemize müşterek hasretleri terennüm etmekte cidden yektasın. "Geçmiş Günleri Arayan Mısralar" yalnız senin, benim, Şevket'in,[1] şunun veya bunun değil, Polonyalıların, Finlandiyalıların, Norveçlilerin, hasılı herkesin şiiridir. Anasından, babasından olan çocukları düşünmekten kendimi alamıyorum. Ve bu çocukların küskün ve boynu bükük dolaştıkları bahçelerde, arada bir gözleri meçhul bir noktaya dalarak:

Sizler rüya mıydınız, sizler yaşadınız mı?

diye mırıldandıklarını duyuyorum. Bütün şiir baştan başa sıcak ve dokunaklı:

Babam, annem, evimiz, bahçem, çitlenbiklerim!

Hey gidi günler hey! Merak etme Ziya'cığım, bu şiiri yazmakla hepsine kavuşmuş gibisin. Ve seni gidi kâfir seni; evimiz diyorsun da, bahçeyi ve çitlembikleri inhisar altına alıyorsun. Ciddî söylüyorum, evimiz dedikten sonra, bahçem, çitlembiklerim demekle çocukluğun en doğru ve güzel köşelerinden birine ışık serpmişsin.

"Geç Kaldık"ı selâmlamakta geç kalmayacağım. Kusursuz bir şiir.

Koşup sana hesap vermeye
Geç kaldık, Yarabbi geç kaldık.

---

1 Şevket Rado

Yalnız, "Yarabbi" yerine "Yarab" deseydin daha iyi ve tabiî olurdu gibi geliyor bana. Dalgın bir anında, hece meselesini aklına getirmeden, bu beyti oku, göreceksin, farkında olmadan "Yarab!" diyeceksin. Geçen gün Lüksemburg bahçesinde dolaşırken bu şiirini mırıldanıyordum, gayri ihtiyarî:

Koşup sana hesap vermeye
Geç kaldık, Yarab geç kaldık.

diye okudum. Bir tecrübe et. Külfetsiz bir şeydir sanıyorum. "Yaşamak Artık Rabbim..." şiirin de tasavvur olarak güzel. Fakat söylenişte insanı tatmin etmeyen bir eda var. "Kaybolmuş baharıma beni götür hatıra" mısraı gayet güzel. Yalnız, hatıralar deseydin daha tesirli olurdu. "Düşünce" kelimesini de yadırgadığımı saklamayacağım. Bunlara mukabil, "hareket edeceğiz" çıkışı gayet kuvvetli. Ve "gün, hakkını helâl et!" baştan başa "pathétique". Sırf bu yarım mısra için, yanımda olsaydın şayet, seni şapur şupur öperdim. İkinci mektubunda da birkaç şiir veya mısra yazabilirdin. Ben sana natamam ve tashihe muhtaç şiirlerimi de yazmadım mı? Gelecek mektubunda ihmal edersen sahiden darılırım.

Biraz aşağıda, yalnız son yazdığım şiiri değil, tasavvur ettiğim veya mısra hâlinde olan şiirlerden de yazacağım. Bunda utanılacak bir taraf göremiyorum. Hele bahusus biz ki şiirlerimizin kirli çamaşır hâllerini bile birbirimizden saklamamış adamlarız. Böyle adamlar nadirdir ama, işte biz bu adamlardanız.

Daha evvel, Nurullah Ataç'ın ve Şevket'in yazılarını kesip göndermene teşekkür edeyim. İkisi de "gentil" ya-

zılar. Çok hoşuma gitti. Hele Nurullah Ataç'ın "çoktandır onun sevimli yüzünü göremiyorum" cümlesi çok hoş, gönülden geldiği belli. Hınzır Şevket, ayaküstü, Yahya Kemal'in de beğendiğini ilâve edivermiş. Kerata oğlana tarafımdan teşekkür et ve gözlerini öp. Belki ben de yazarım. Muhip'in [1] "İndirectement" gelen iltifatına da sevindim, fakat kerata oturup mektup yazsa, yeni şiirlerini gönderse daha münasip olmaz mı? Ona da bir kalayname döşenmek boynumun borcu olsun.

"Şubat Sabahı" şiirimde Halit Fahri'yle [2] karşılaşmış olmana üzüldüm. Mamafih, olabilir de. İlk tecrübelerim olduğunu unutma. Küçük sendeleyişler beni korkutmaz. Hiç kimsenin serbest nazmına benzemeyen -bana öyle geliyor- şu şiir hakkında mütalâanı merak ediyorum:

Rakı Sofrasında (yahut Çilingir Sofrası)
Otur ki sandalye hatırlasın
Sandalye olduğunu
Masa da unutur masalığını,
Elini komasan üstüne.
Sen bakmadın mı
Sürahi boşalır suyundan
Kadehim, kadehim dediğin şey,
Sen dudağını değdirmedikçe kadeh değildir.
Mezeler de bilmez renklerini, lezzetlerini,
Çatalını dokundurmazsan!
Fakat farkında mısın ki...

C.S.T.

1 Ahmet Muhip Diranas
2 Halit Fahri Ozansoy

Bu şiiri, "Rakı Sofrasında" serlevhasıyle beraber düşün, sempatik bulacağını zannediyorum. Diğer bir şiirin birinci tersesi:

Bir de baktım ki ölmüşüm,
Öteye götürülmüşüm,
Köprüler kalkmış aradan.

Bir başka şiirden de ancak şu mısraı yazabileceğim:

Kırkıncı odanın kapısındayım.

Zannedersem, senlik ve Şevket'lik bir mısra. Bütün şiirin böyle olmasına çalışacağım. Tasavvur hâlinde olan -ki yazabilirsem çok keyifleneceğim- şiir de şu: Geceleyin, yatakta, uyumak üzere gözlerimi kapadığım zamanla uyuduğum dakika arasında bazen bir saat, bazen iki saat filân geçiyor. Gözlerim kapalı olduğu zaman, karanlıkta birtakım şekiller beliriyor, ekserisi sisler içinde. Fakat bazen bir ev, bir bahçe, bir cadde, bir dükkân filân da oluyor. Bazen koca bir şehir de, evlerinin pencereleri sayılacak kadar sarahatle gelip karşıma dikiliyor. Gene bazen köpekler, kediler, kuşlar, atlar filân da resmi geçit yapıyor. Fakat uyuyamıyorum. Ne zaman ki bütün bu camit eşya veya hayvanlar arasında bir insan çehresi beliriyor, ancak o zaman içim ferahlıyor ve uyuyabiliyorum: Birkaç gece, şuurumu uyanık tutmaya çalıştım ve şuna şahit oldum; bu insan çehresi annem, dostum, sevgilim yahut tanıdığım olmayabilir, yeter ki insan çehresi olsun. Senin anlayacağın, bütün huzur o çehrede. Baudelaire'in, insan çehresinin bir işkence olduğundan bahsettiğini hatırlarsın. Benimki ta-

mamen aksi. Ancak o çehrede sükûnet buluyor, huzur duyabiliyorum ve arkasından uyku, canım uyku (sükûtun tadılması gibi bir şey demiştin, çok güzel bravo Ziya'cığım). Tasavvur fena değil sanıyorum, çok dikkatle ve ustalıkla yazılırsa, iyi bir şiir olabilir. Tabiî serbest nazımla. Başını fazla ağrıtmayayım Ziya'cığım, seninle sohbete başladım mı doyamıyorum.

Ben, Yaşar'a birkaç şiir gönderiyorum, hep bildiklerin. Hem bu münasebetle kendisine teşekkür etmek ve hatırını sormak fırsatını bulmuş oluyorum. Gavsi Halit Ozansoy'a, "Sevsen Beni Çocuğum", "Harp Baharı" ve "Bir Ölünün Tekzibi" kıtalarını verebilirsin, şayet münasip görüyorsan. Zahir Sıtkı'ya [1] alâkası için teşekkürlerimi ve selâmımı söyle. Salih Zeki'yi [2] görürsen, keza.

Sen ne âlemlerdesin, şekerim? Bankanın seni üzdüğüne ve yorduğuna müteessir oldum. Mamafih "contrepartice"si var. Emeklileri filân da hoş gör.

Sache qu'il faut aimer sans faire la grimace
Le pauvre, le méchant, le tortu, l'hé-été

Sevmek Ziya'cığım, bütün insanları sevmek.

Yücel'e verdiğin şiirler için de teşekkür ederim. Tabiî, mecmua göndermelerini de temin etmişsinizdir. Hanım yengeme hürmet ve selâmlar. İbrahim'in gözlerinden öperim. Seni de binlerce defa kucaklar, evvelâ Allah'a sonra

1 Zahir Güvemli
2 Sahih Zeki Akday

yengeme emanet ettiğimi, şiir yüklü mektuplarını beklediğimi hatırlatırım, Ziya'cığım.

Tarancı

Fazıl Hüsnü'yü sen veya Şevket hanginiz görürseniz, bana bir kitap göndermesini söyleyin. İhmal etmesin. Şevket'in aldığı parçalar hoşuma gitti.

Tarancı

(Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar,* İstanbul 1957, s.55-62)

15.12.1929

Muhterem Babacığım ve Şefkatli Anneciğim,

Mektuplarınızı nedamet gözyaşlarıyla kirlettikten sonra vicdanımı da sevinç gözyaşlarıyla temizce yıkadım...

Oğlunuzu teselli hususunda gösterdiğiniz ihtimam, serdettiğiniz deliller bana anlattı ki yüksek ve asil kalpli anne ve babaya malik olmak da başlı başına bir saadettir...

Seciyesinin hayranı ve takdirkârı olduğum aziz ve biricik babacığım, nasıl ki Gazi'nin nutku Türk gençliğine düstur oldu, sizin de: "Benim senden pek büyük ümitlerim vardır... Bu ümitlerimin boşa çıkmamasına gayret et, hayatta her şeye gül, neşeli ol, insan ol..." sözleriniz içimde doğan yeni çocuğa, yeni gence hayat alfabesi, mücadelede muvaffakiyet, dünyada saadet düsturu olacaktır... Şefkat ve muhabbeti bana her şeyden elzem sevgili ve şeker anneciğim, yaşamak bütün ağırlığıyla sırtımı çöktürdüğü anlarda belimi doğrultabilmek, yeni bir hamle ile yeni bir dövüşmeye atılabilmek için mektubunuzu okuyacağım, ondaki cesaret, azim ve sebat aşısı benden yeni bir kahraman yaratacaktır...

Gelecek nesiller bir Pirinççizade ailesinin var olduğunu bilecekler ve bu ismi hürmet ve takdirle anacaklardır...

Siz hâldeki saadetten mesulseniz, ben istikbaldeki şöhretimizi hazırlamakla meşgulüm...

Para kazanmak! Nasıl olsa ekmeğimi çıkarabilirim... Ne diyorum, bir şey yapmak, ölmez, yıkılmaz bir abide yaratmak, işte şair mefkûresi...

Şairlerin açlığı bile ne kadar büyük olduklarına delil değil mi? Hakikî şair ahlâksız değildir, faziletin ta kendisidir.... Şair kafasında ticaret usulleri, para kazanmak için türlü türlü kurnazlıklar yer alamaz...

Şair edebiyat için çalışan bir çıraktır.

Hoş babacığım, bir gün gelecek ki -ah ondan evvel ölmezsem eğer- oğlunuzun şairliğiyle iftihar edeceksiniz...

Sizin faziletlerinizi, cesaret ve kahramanlığınızı, sizin de anneciğim, hassasiyetinizi, inceliğinizi küçük şahsımda cem ettikten sonra, beni çıkacağım tepeye tırmanmaktan kim men edebilir? Bende bu iman olduktan sonra, sizler beni teşyi ettikten sonra, bu muvaffakiyet bana mev'ûd sayılamaz mı?

Aslan babacığım. Ümitleriniz boşa çıkmayacaktır... Sizin hakkımdaki ümitleriniz benim mefkûremdir... Mefkûremin peşinden gitmek ve onu varlığımın esrarlı laboratuvarında eritmek, işte hayatta yapacağım ve şüphesiz de muvaffak olacağım...

Müşfik anneciğim, oğlunuzun mesut olacağını göreceksiniz... Siz bu saadeti arzu ettikten sonra, husule gelmemesinde mana yoktur.

Kardeşlerimle beraber dünyada seveceğim anne ve babacığım, oğlunuzun fikirlerini hakir görmeyin... Sizlerin pak ve ulvî kalbinizin yabancısı olan elim ve korkunç duygular bazı kalplerde yetişen yegâne mahsul olur.

Babacığım hayatta muvaffakiyet yalnız aç kalmamakta değildir.. Asıl muvaffakiyet göçüp gittikten sonra ardında bir eser bırakmaktadır.. Bu eseri meydana getirmek için saadeti memnu telakki etmeli.

Benim de çizilmiş bir mefkûrem vardır... Ben herşeyden evvel yaşamış olduğuma delil olmak için bir eser meydana getireceğim, namımızı, memleketimizi ve nihayet namımı yükselteceğim...

Niçin böyle bir şey yapmaya karar verdim?

Geçen mektubumda bahsettiğim çirkinlik vesairenin benim için arzu ettiğim saadetin memnu olduğunu gördüm... Maddî şeylerden haz almadığımı, sahtekârlıktan, dolandırıcılıktan, yalancı hedefler için didinmekten zevk almayacağımı anladım... Benim için yaşamak bir saadet değil, mütemadi bir sa'y ve gayret demektir; mektepteki sevemediğim derslere çalışmak değil, mefkûrenin esrarını anlayabilmek için sarf edeceğim gayrettir... Zannedersem ne deliyim ve ne de çocukça şeyler düşünecek bir yaştayım!... Vaktinden evvel acı bir surette pişmiş bir mey-

veyim ki varlığımda toplanan lezzeti şiirin ilâhî kalbinde göstereceğim... Babacığım, oğlunuzun insan olmasını istemiyor musunuz? Merak etmeyiniz, arzunuz yerine gelecektir.

Anneciğim, oğlunuzun gülmesini istemiyor musunuz? Gülecektir ve bu sefer samimî olarak gülecektir... Sevgili ebeveynimle böyle ciddî meseleler üzerinde münakaşa etmek ne tatlı ve eğlenceli! Hürmetle ve uzun uzun ellerinizi öperim, aziz, şefkatli, emsalsiz anne babacağım.

Cahit

(Cahit Sıtkı Tarancı, *Evine ve Nihal'e Mektuplar* (Haz. İnci Enginün), Ankara 1989, s.89-91)

Paris: 1.2.1939

Ziya'cığım,

İstanbul'dayken içime sıkıntı bastığı zaman sana koşardım, çünkü sen benim için yalnız vefakâr ve hâlden anlar bir dost değil, aynı zamanda, açık havayı, güneşi, baharı, iyiliği de temsil eden, nasıl olup da insan kalıbına girdiğine daima hayret ettiğim bir meleksin. Melek olduğun şundan da belli ki bana "vefasız" demeye dilin varmıyor. Hoş, ben de vefasız sayılmam pek. Paris'e gelirken seni kucaklamak için ne kadar çırpındığımı tahmin etmiş olacaksın ki benim uzatmamı beklemeden tası âb-ı hayatla doldurdun. Günlerdir içiyorum, içiyorum bitmiyor. Ne diyeyim, bana senin gibi bir dost verdiği için Allah'a hamd ü sena etmekten başka ne gelir elimden! Allah'ın sevgili kullarından biri olduğuma yavaş yavaş kanaat getiriyorum. Emin ol ki, seni tanıyanlar için yeryüzünde senden daha büyük bir révélation [1] yoktur. Bu satırları seni çok özlediğim için yazdığımı zannetme. Bunları daima düşündüm, ancak bugün söylemek fırsatını buluyorsam, bu

1 Keşif, ifşa

gecikmeyi mazur gör. Bilirsin ki öteden beri şifahî bir sıkılganlığım, dil tutukluğum vardır. Fakat seni özlemeye gelince, bunun ne yaman bir hasret olduğunu Paris'e geldikten sonra anladım. Meğer İstanbul'un en büyük cazibesi, istediğim zaman seni görebilmek imkânını bana bahşetmesiymiş. Paris'in bu primordial [1] cazibeden mahrumiyetine zor katlanıyorum. Canım İstanbul! Nasıl tütmesin ki gözümde, on iki şerefeli minarelerinin üzerinde senin dost çehren gülümsüyordur. Ziya'cığım, yaşamakla ölmek arasında ter döken bir adam olduğumu ve birçok defalar ölüme teslim olmaya kadar gittiğimi yakından bilirsin. Her seferinde beni eteğimden tutup geri çeken mukaddes "el"in parmaklarından biri de sen olduğunu gene bugün burada itiraf edeceğim. Hayata her dönüşüm biraz da senin eserin olmuştur. Zaten ben, seni tanıdıktan ve sana hayran olduktan sonra, derbederliğim, içki iptilâm ve vurdumduymazlığım hariç, şiir aşkımla, şiirlerimle, açık gönüllülüğümle ve çok veya az mevcut bütün meziyetlerimle intégralement [2] senin eserin değil miyim? Söylediklerimin hakikat olduğuna gülümsemeden inanmanı rica ederim.

Hariciye imtihanını kazanmadığına üzülmemiş olduğumu bilmeni isterdim. İmtihan hususunda biraz benim gibi olsan ya! Emlâk ve Eytam Bankası'ndaki işini, tah-

1 Pek önemli
2 Mutlak surette

minin hilâfına, sana lâyık bulmakta bir mahzur görmüyorum. Niçin o işi hor görmeli? Nasılsa secondaire [1] bir iştir, o veya ötekisi, arada fark mı var sanıyorsun? Senin bence asıl işin şiir yazmaktır. Onu yaptıktan sonra gerisi prose [2] dan başka bir şey değildir.

Kadıköy vapurunda beni hatırladığına inanıyorum, çünkü sabahları ve akşamları sık sık kulağım çınlıyor. Yalnız ..... dan ve ..... dan kaçmana bir mana veremiyorum. İnsanları sevmeyi bana sen öğretmiştin, şimdi aynı dersi ben mi sana tekrarlayayım? Yoo Ziya'cığım, onları da hoş gör, muhabbetini onlara da bezl et. Mukabele etmesini bilmezlerse ne kaybedersin? Seven adam, sevilmese de, servetine halel gelir mi? Binaenaleyh, Kadıköy vapurunda..... da, ... da görecek, onlara iltifat edecek ve benden selâm söyleyeceksin. Söz, değil mi?...

Şimdi gelelim şiirine: Dördüncü terseye kadar bir fevkalâdelik yok. Hatta, pek malûm hisleri gayet çetrefil ve acemice söylüyorsun. "İndir perdelerini şu biten günümüzün" mısraını söyleyen şairin ustalığı nerde? Fakat son terse, ifadenin istediğim mükemmeliyette olmadığı kayd-i ihtirazîsini ilâve etmeyi unutmayarak söylüyorum, harikulâde!

..... ve annem şaşıracak:

"Görmeyeli ne kadar büyümüş oğlum!" diye.

---

1 İkinci derecede
2 Nesir

Bu bir buçuk mısra, his hamulesi bakımından, "Rabbim, ben bu sabah da, Rabbim, ben yine sağım!" mısraıyla at başı gidiyor. Fakat ah senin bu 7+7 ve takti taassubun yok mu, canım şiirin bütün lezzetini berbat ediyor. Meselâ son mısra şöyle olamaz mıydı: *Oğlum ne kadar da büyümüş ben görmeyeli!* Şimdi benim teklif ettiğim mısra şeklini beraberce tahlil edelim: Bir kere, annen seni hemen tanıyor, değil mi? Hangi anne, çocuğunu tanımaz ki! Fakat bu tanımaya bir hayret refakat ediyor: "Ne kadar da büyümüş!" ve "görmeyeli" kelimesinde bu buluşmaya takaddüm eden hasret senelerinin uzunluğu sezilmiyor mu? Hele, senin şekildeki "diye" ye hiç lüzum yok:

..... ve annem şaşıracak:
(C'est une merveille poètique) [1]
Oğlum ne kadar da büyümüş ben görmeyeli!

Ne dersin, acaba haksız mıyım? Ah Ziya'cığım, çok şairliğin seni bu şekil aksaklıklarına düşürüyor. Ne olur biraz kendinden çıksan, vezin değiştirsen, takdim ve tehirlere başvurmasan, icap ederse kafiyeyi de kapı dışarı etsen! Table rase [2] zarurîdir. Bunu gün geçtikçe idrak ediyorum.

Bana gelince: Paris'ten elbette ki memnunum. Geldiğime o kadar isabet etmişim ki! Avrupa'yı yalnız kitaplarla ve mecmua resimleriyle tanımak, tanımak sayılmaz. Gelip görmek şarttır. Gelecek mektuplarıma

1 Bir şiir harikası bu.
2 Her şeyi silip süpürmek

mevzu kalsın diye, intibalarımı döşek altı ediyorum. Gelelim yazdığım şiirlere. Henüz bitirmiş değilim. Mamafih müteferrik birkaç mısra yazayım:

KIŞ OLMUŞ

Kış olmuş. Lâpa lâpa kar yağar.
Bulutlar mı yaprak döküyorlar,
.....
Hava gitgide dumanlanıyor.
*Ağaçlar tomurcuk yolundalar.
*İnsanlar çocukluk yolundalar.
*Ah! yeniden başlamak hayata!
*Hayallere, aşka ve sanata
*Kış olmuş. Lâpa lâpa kar yağar.
*Çocuklar kar topu oynuyorlar.

HOŞ GÖR GECELERİ

* Ben hangi âlemdeyim, sen hangi âlemde!
  Aklından geçer mi aklımdan geçen şeyler?
  Sen kendi gecendesin, ben kendi gecemde;
  Aramızda sıra dağlar gibi geceler.
* Geceler ki ancak ölümle aydınlanır.
* Hoş gör geceleri, yaşamak aşkımızdır.

BULUTLAR

Sizinle beraberim bu seferde,
Boşlukta çırpınan yoldaş kanatlar.
Neden sonra gördüm bulutlar nerde...
Geç kaldık. Boştur bu telâş, kanatlar.
Düşeceğiz...Arzın cazibesi var.
* Bütün felâketimiz şu bulutlar.

İstanbul'dayken şöyle bir şiire de başlamıştım:

* Kaybettiğim aynayı buldum,
* İşte ben, özlediğim adam.

* işaretli mısralardan gayrısı değişebileceği için hiçbir şiire bitmiş nazarıyla bakılamaz. Mamafih hiçbirini beğenmediğimi ve bunlardan er geç kurtulacağımı söylemem lâzım. Başka, başka, başka şeyler yazmak lâzım. Bunlar hep malûm. İşte Ziya'cığım sana Köprü'yle Kadıköy arasında vapurda okuyabileceğin bir mektup. Muhip'e, [1] Şevket'e, [2] Baki'ye [3] selâmlar, yengeme arz-ı hürmet ederim. Senin de hasretle gözlerini öper, mektuplarını sabırsızlıkla beklerim.

1 Ahmet Muhip Dıranas
2 Şevket Rado
3 Baki ?

Yaşar'a[1] bir kart yazdım ve bana *Varlık* göndermesini rica ettim. Sen de hatırlat. Bu şiirlerden biten olursa gönderirim. Eline geçen yeni edebiyat mecmualarını gönderirsen memnun olurum. Burada Oktay Rıfat'la beraberiz. Çok hoş ve anlayışlı bir çocuk. O da senin şiirin sonunu çok beğendi.

Cahit Sıtkı Tarancı

(Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar,* İstanbul 1957, s. 48-52)

1 Yaşar Nabi Nayır

Bedri Rahmi **EYUBOĞLU** (1911-1975)

İstanbul, 18 Nisan 1948

Canım Ağabeyim, [1]

Bu pazarımı sana mektup yazmaya ayırdım. Biz, bildiğin gibi, her cumartesi akşamı Beyazıt'a geliyoruz. Ekseriya pazar akşamları dönüyoruz. Bu sabah annemin şu sözleri ile uyandım:

– Arz-ı hürmet ederim efendim!...

Ey gidi cici anne ey! Hep böyle söylerdi. Cici anneyi unuttuk bile. Çoktan geçti gitti. Daha onun gibi nice sevdiklerimiz geçti gittiler. Biz hâlâ dırdır edip duruyoruz. İnsan bu dünyanın tadını çıkarmaya bakmalı. Hepimiz geçip gideceğiz, ama kimin umurunda! Herkes birbirine girmiş. Bir dırdırdır gidiyor. İki, üç kişi birbiriyle güzel güzel geçinemiyorlar. Bir de istiyorlar ki bütün dünya güzel güzel, kardeş kardeş geçinsin! Yağma mı var! Nerede o günler.

– Siz hep boş yere tartışıp durun.

Dün gece aramızda uzayıp giden bir tartışmayı hatırlatıyordu.

1 Sabahattin Eyuboğlu

Senin mektubunu alalı gene bir aydan fazla geçti. Neler oldu, neler bitti. Kara haber çabuk gelir, her hâlde duymuşsundur. Akademi yandı kül oldu. İki üç saat içerisinde dört duvardan başka bir şey kalmadı. Tahkikat faslı hâlâ devam ediyor. Kaza mı, kasıt mı araştırıyorlar.

En önemli kayıp kütüphane ve yerine konulması cidden güç olan âlet ve edavat, kopyalar, vesikalar, rölöveler.

Mimarlar yanı başımızdaki Mehmet'in okulunda derslere başladılar. Biz henüz açıkta bekleşiyoruz. Oysa yanmamış taş binalarda derhal derse başlayabilirdik. Adlî sorunlar yüzünden derse başlanamıyor.

Burhan Toprak'ı görme! Perişan. Bir hafta önce şu adla bir kitap yayımlamıştı: *Ballar Balını Buldum, Kovanım Yağma Olsun.* Ne bulduğunu pek bilmem ama epey şeyler kaybettiği muhakkak.

Garip bir rastlantı, hemen hemen bütün öğretmen arkadaşlar yangın gecesi bizim sergide bir toplantı yapmıştık. Akademi'de öğrencilik günlerini hatırlamak için soba üstünde öteberi kızartıp yiyecektik. Bir bekâr sofrasıdır hazırladık. Bir defasında bu sofrada yemek yemiştik. Derme çatma bir sofra. On beş kişi kadar vardık. Bir türlü yerleşemiyorduk. Nihayet ilk kadeh kalktı ve derhâl kapı çalındı: Bella! Aramızda bir tek kadın yok. Bir türlü "buyur" diyemiyorum. Bella da girmek istemiyordu. Benya'dan bir haber var mı diye düşündüm.

– Bir şey duydum ama kesin değil galiba. Akademi yanıyormuş!

– Aman!

– Ama kesin öğrenemedim. Bir gazeteci arkadaş...

İçeriden neşeli sesler geliyor. Sobada sucuk kızartıyorlar. Kadehler ötüyor. Pastırmalar gül gül açılıyor.

Ama haber:

– Aman! Çocuklar henüz kesin değil ama bir kötü haber geldi. Bizim Akademi civarında bir yangın varmış. Ben bir dakika gidip telefonla soracağım.

– Otursana be yerine!... Seni aldatmışlar. Sen bizi aldatmaya kalkma. Buna halis "Poisson d'Avril" [1] derler. Ha ha ha!

Fakat Bella hiç de şaka yapan bir tavırla konuşmuyordu.

Onunla dışarıya çıktık. Beyoğlu'na giden sokağın üstü kıpkırmızı kesilmişti.

Telefon,

– Evet efendim. Akademi yanıyor.

Tekrar atölyeye dönüyorum. Hiç kimse inanmak istemiyor. Hani bir söz vardır. Doğru olan hiç olmayacak olandan beterdir. Fena çevirdim ama böyle bir söz işte. Milleti güç belâ bu hoş sofradan kaldırabildik. Taksilere atlayıp gittik ki, üst kat tamamen ateşler içinde ve bir alev demeti tam bizim atölyenin pencerelerinden kıvrılmakta.

---

1 1 Nisan şakası

Yangından sonra neredeyse üç hafta geçti, hâlâ bizim kısmın hocalarını çağıran, yahu ne yapalım, hangi atölyelerde derse devam edelim falan! yollu bir danışma, görüşme olmadı. Ara sıra gidip yangından kurtulan bahçede göçmenler gibi oturup dertleşiyoruz. O kadar.

Dün garip bir dedikodu çıktı: Ankara'da Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bir sürü mektup gelmiş: "Akademi Müdürü komünisttir. Bu binayı muhakkak o yakmıştır" diyorlarmış. Mektuplar!

Yangından daha önce de Burhan'a böyle sözler atmış olacaklar: "Yahu nasıl olur, ben din dersleri kitabı hazırlıyorum. Bana nasıl böyle bir şey yakıştırabilirler" diye hayret ediyordu.

Akademi yangını hakikaten hiç ummadığım kimseleri üzmüş. Meğer bu binayı ne kadar seven varmış. Burhan'ın hâline pek oralı olan yok. Ama Akademi'ye acıyan acıyana.

Eren'le benim Beyoğlu'ndaki yerde açtığımız sergi bir aydır devam ediyor. Topu topu beş resim sattık. İki büyük, bir orta, iki küçük yani 50-50-100, 250, 300 yekûn 750 lira. Büyük salonu Eren'in resimlerine ayırdık. Küçük odalardan bir tanesini ben aldım. Ötekisini bölüştük. Sergimizi günde ortalama yetmiş, seksen kişi geziyor. Daha bir ay açık kalacak. Belki bir bu kadar daha resim satılır. Dar gelirlilere yarı tarife uyguluyoruz. Faik Sabri'nin kızı Lülü bir resim aldı, iki yüz liradan yüze indik.

Eren'in resimleri haklı bir takdir ve hayret uyandırıyor. Sapına kadar sağlam işler. Resimlerim onun yanında daha dişi kalıyor.

Ankara Opera binası panolarından bir tanesinin eskizi de sergide ve mozaik denemelerinden birkaç parça. Bunlardan bir tanesini Yaşar Nabi bir masal kitabına kapak yapmak üzere aldı götürdü. Sana bunlardan göndermek istiyorum, ama içimde tuhaf bir his var. Bu denemelerle seni şaşırtmak, daha doğrusu bir hayal kırıklığına uğratmaktan korkuyorum. Bir parça daha bu yolda emeklemek istiyorum. Sana öteki mektubumda sözünü ettiğim işçilik konusunu belki bu denemelerle çözümleyeceğim. Léopold Lévy resimde işçilik yoktur der durur: Yani el işçiliğine hiç kulak asmaz. Malzemeye kulak asmaz. "Cami ne kadar büyükse imam bildiğini okur" yollu vaazlar verir.

Ben de buna bir ara inanmıştım, ama zannederim kazın ayağı o kadar basit değil ve daha bir basamak yukarı çıkınca bu yargı insana gülünç geliyor. Resimde malzeme olanakları her zaman söz konusudur. Malzeme oldukça, işçilik de olacaktır. Kullandığı malzemenin tadını çıkaramayan adam ressam olamaz. Lévy belki hayatı boyunca yalnız çinkonun tadını çıkarmıştır. Yağlı boya içerisinde saklı olanakların pek farkında değil. Belli bir boya kalınlığı ve bir fırça akışına kendisini bırakmış. Bunların dışına çıkamıyor. Bir taraftan, "malzeme yoktur, resim vardır" diyor, ama senelerdir tekrarladığı bir işçiliğin kölesi olduğunun ya farkında değil ya da başka bir

şeyler aramaya üşeniyor. Her ne hâl ise. Lévy belki kötü bir örnek ama böyle bir işçilik dalgası muhakkak var. Örneğin, Abidin! [1] Çini mürekkebinden dışarı çıkınca işleri fena hâlde sarpa sarıyor, ama çini mürekkebini şeytan gibi kontrol ediyor. Mürekkep ve malzeme konusu üstünde bir cilt dolusu sözüm olduğundan, bu konuyu burada kesiyorum.

Büyük panolar için hazırlanıyorum. Bol ve ucuz bir malzeme ile duvarlar dolusu resimler yapmak. Ekmek peynir parasına yapmaya hazırım.

Buyrun beyler; kollarımı sıvamış bekliyorum.
İçimde cennetten kırıntılar olmalı.
Ve mükemmel bir gökyüzü, döşeli dayalı,
Sonuna kadar açılsın kapıları.
Haydi beyler duvarlarınızı çözünüz!

Bir, iki, üç başlıyoruz. Bir Boğaziçi, bir şehrayin. Bir Haliç, iki köprüsü de caba. Balıklar, envaiçeşit balıklarımız var. Orfozumuz da bulunur kursağımızda. Daha nelerimiz var neler. Çıngıraklı yaylılarımız. Kağnılarımız. Han avlusunda başlayan, biten yollar mı istersin. Âşık Veyselde bulunur. Urfalı Deli Mehmet'ten bir feryadımız da var. Türkülerin envaiçeşidi; güleni, ağlayanı, kalenderi, iflah olmayacak olanı. Ve bütün bunların yanıbaşında, ortasında, göbeğinde, altında, üstünde, iskambil kâğıdı gibi, iki başlı bir insan. Yarısı ölü, yarısı diri bir insan. Bazen

1 Abidin Dino

elim ölü tarafına değiyor, ürküyorum. Bazen diri tarafına; dertleşiyorum. Ama artık diri taraf da cevap vermiyor. Yalnız dinliyor ve gülüyor. Gülüyor. Avutur gibi gülüyor. Anılar ne tuhaf değil mi? İnsana hiç yük olmuyorlar. Tüy kadar hafif, meltem kadar zararsız. Çağırırsın gelir, kovarsın gider. Canım anılar, ne güzel bir ömürleri var. Canım Cebiş'im, niçin artık yolda hiç kimseyi sana benzetemiyorum. Oysa eskiden günde dört beş kişiyi hep Cebiş sanırdım. Ne tuhaf değil mi, Cebiş gideli bir tek kimseyi ona benzetmek fırsatı çıkmadı. Gayet iyi biliyorum ki, bu artık olamaz da. Yalnız rüyamda ilk gördüğüm zaman şaşırıp kaldım.

Canım ağabeyim, İstanbul'un onu bana hatırlatmayan köşesi olmadığı için, onu her gün o kadar yaşıyorum ki, belki sağ olsa, onu benden uzakta iken o kadar kuvvetli duyamayacaktım.

Demek şimdi Cebiş benim içimde yaşamaya devam ediyor. Ben yaşadığım kadar o da benimle, hem de bana hiç yük olmadan, köşeciğinde yaşayacak. Canlı Cebiş'i istediğim zaman köşeciğinden güne güneşe çıkartacağım. Sonra o tekrar sessizce yerine, kendi evine gider gibi sessizce geçip yerleşecek. Şu hâlde ben yaşadıkça o da yaşıyor demektir. O da yaşayacak demektir. Ben öldükten sonra da Cebiş'in yaşaması gerek. Bir kitapta, bir şiirde, bir resimde. O zaman ödeşeceğiz.

"İşte böyle." Bir kitap yazarsam adı böyle olacak: "İşte Böyle"

Gel gelelim yeryüzüne. Magdi'yi tanımadığımıza hayret etmekte haksızsın. Onu tanıyoruz, Çoktan!... Hem nasıl seviyoruz. O görse bile inanmaz belki. Ben kendi hesabıma konuşayım daha iyi: Derhâl onunla evlen! Ve derhâl baba ol. Ama şöyle olacakmış, böyle olacakmış. Canım ağabeyim, bunların hepsine bir kalem boş ver. Bir ailede iki ecnebi gelin olur muymuş? Öyle bir olur ki top gibi, nur topu gibi. Bizim aile evelallah daha bir düzine ecnebi gelini benimser. Yeter ki gelin buna peşin peşin inansın.

Tabiî derhâl evlenmek elinde değil. Ama sen ona söz ver. Buraya gel. Tezini o zaman hazırla. Onun burada bir iki sene kalmasını temin için bir şeyler düşünelim. O da gelsin görsün. Belki de hoşuna gitmez. Ona da vakit ve fırsat hazırla.

Canım ağabeyim, Allah rızası için bu sefer geçen defaki gibi ince eleyip sık dokuma... Bir kadının olsun artık. Benim resimlerime bir düzen ne kadar gerekirse, Anadolu toprağının elektriğe ne kadar ihtiyacı varsa, senin yaşamına da o kadar bir kadın gerek. Yaşamı bir parça kadın ve çocuk sahipleri arasında seyr eyle. Belki dört, belki beş yıl, belki de elli yıl sürer bu şenlik. Burasını henüz hiç kimse kestirememiş.

En önemli nokta şurada, sen bu kızcağızı gördüğün zaman, görür görmez değil, uzun uzadıya yüzüne bakmak fırsatını bulduğun zaman:

– İşte bak bu kadın benim kadınım olsaydı ne güzel olurdu, dedin mi, demedin mi? Sorun burada.

Sen pek benim ipimle kuyuya inmezsin, ama söylemesi benden düşünmesi senden.

Magdi'nin gözlerinden öperim. Ona bir İstanbul resmi göndereceğim. Telli pullu bir İstanbul. Öyle bir İstanbul ki görür görmez hemen bir bilet alıp buralara uçsun. Turizm meselesi. Mektubuma Salıpazarı'nda devam ediyorum. Saat gecenin on biri. Muallâ [1] bizde. Mehmet'le yattılar. Eren bugünlerde pek resim yapmıyor. Sergi onun asabını bozuyor. Ama sıhhatçe çok şükür iyi, neşesi de yerinde. Arasıra derin felsefe sorunlarına da dokunup geçiyor.

Şimdi radyoda İtalyan seçimlerinden söz ediliyor. Henüz sonuçlar belli olmamış. Belki yarın sabah ilân edilecek.

Bugün Z.F.'nin [2] Fransız Konsolosluğu'nda açmış olduğu sergiyi gezdik. Güzel tertip edilmiş. Herifçioğlu paraya kıymış, güzel çerçeveler, paspartular ve bir sürü Paris azmanı resimler. Bütün ustalardan birer tutam bir şeyler almış. Kendisinden yalnız seçme! Bu kadarı da fena değil.

İnşallah bir gün kendisini de resimlerine kor... Ama adamcağız o kadar yufka yürekli ki, bu yufka yüreği sergilemektense, başkalarının eserlerinden gördüklerini sergilemeyi uygun görmüş. Fena da etmemiş sanki. Gerçekten bu da bir meziyet. Boyuna sağdan soldan aşırıyor; ama yerli malı çalışıyorum diyor.

---

1 Mualla Eyüboğlu
2 Zeki Faik İzer

Arif'e [1] yazmadım. Bana haklı olarak kızmıştır. Bir kızı olmuş. Adını Paris koysa fena olmaz. Bugünlerde döneceğini duydum. Karısı izin verirse gözlerinden öperim. Karısının değil.

Cemal Tollu'nun annesi sizlere ömür. Bu hafta içerisinde Ankara'ya gidip gelmiş. Kendisini görmedim.

S.F.'ı gördüğün var mı? Görürsen ona şöyle de: Aferin oğlum Ahmet bu yolda devam et. Sen Türkiye'nin en vefalı vatandaşlarından birisisin. Bu memleket yemez içmez seni Paris'lerde gezdirir. Sende bu zekâ, bizde bu vefa varken evelallah sonra pırasa efemdimmm! vb.vb...

Fikret Muallâ'ya hâlâ mektup yazamadım. Yazmaya da pek iştahım kalmadı.

Adalet [2] sana söz verdiği yazıları gönderdiğini ve bir mektup yazdığını söyledi. Her hâlde almış olacaksın. Bu şiirleri daha önce göndermek mümkündü. Onun pek üstüne düşmediler, ben de pek fazla ısrar etmedim.

Bundan yirmi gün kadar önce bir gün Sabahattin Ali bana sergiye uğradı. O günler hep sarhoş dolaşıyordu. Sergide bir sanatçılar toplantısında da o kadar içti ki, fıçı gibi sızdı kaldı. Onu hiç bu kadar kalender ve sarhoş görmemiştim. Son gördüğüm gün de öylesine sarhoştu. Beni dışarı çağırdı. Paltosuz çıktım. Dışarısı müthiş soğuktu.

1 Arif Kaptan
2 Adalet Cimcoz

Bana bugünlerde Ankara'ya gidip gitmeyeceğimi sordu. Niyetim olmadığını söyledim. Kendisinin bir işi için gidip gitmeyeceğimi sordu. "Sergimiz var bırakamam" dedim. "Senden başka hiç kimse bilmiyor, bilmesini de istemiyorum. Ben artık bu memlekette yaşayamam. Çekip gideceğim. Nereye olduğunu pek bilmem ama. Belki bir gün ağabeyine uğrarım."

O bunları söylerken ağzından alev gibi votka dumanı çıkıyordu ve ben paltosuz titriyordum. Bu kadar arkadaşı vardı. Böyle bir sırrı açmak için niçin beni seçmişti? Onunla hiçbir zaman dost olacak kadar birbirimize sokulmamıştık. Bir çok hâlleri bana sevimsiz geliyordu. Yalnız son zamanlarda Adalet'lerin evinde onu ara sıra görüyordum. Çoğu kez eğlence, içki ve kadın peşinde idi.

Son kitabında çok güzel iki, üç hikâye okumuştum. Kendisini kutlamıştım. Ama kötüleri de vardı. Her ne hâl ise, bana dört, beş dakika içerisinde memleketten çıkmaya karar verdiğini söyledi. Ankara'ya gidemediğime üzüldü. Her hâlde karısına bir emanet gönderecekti ve hemen kimseyi bulamamıştı. Benden ayrılır ayrılmaz arkamda Adalet'le kocası Mehmet Ali'yi gördüm. Koşarak köşeyi dönen Sabahattin'i gördüler:

– Ne o bizden mi kaçıyor, dediler. Ben bir parça şaşırdım.

– Vallahi kimden kaçıyor, bilmem ama ben dondum paltosuz, dedim.

Gerçekten o günden sonra Sabahattin'i bir daha görmedim. Bu konuşmadan senden başka hiç kimseye bahsetmedim. Yalnız on gün evvel Mehmet Ali'ye bir mektup gelmiş ondan: "Ben gidiyorum, inşallah bir gün başka koşullar altında karşılaşırız" diyormuş ve onlara on yedi bin liralık bir kamyonu bırakıyormuş. Tuhaf bu kamyonun hikâyesi. Sabahattin'e bir kamyon almışlar bu fiyata. Artık siyasetle uğraşmasın, ailesine birkaç para çıkarsın diye. Güya bu parayı Melek Celâl Hanım vermişmiş. Sabahattin bu kamyonla Urfa'ya bir sefer eylemiş. Beş yüz lira kazanmış. Sonra bu işten vazgeçmiş. Kamyonu bırakıp gitmiş. Şimdi Adalet ve kocası:

– Olur mu böyle arkadaşlık. Biz şimdi bu kamyonu n'idelim, diyorlar. Onun için almıştık. Bıraktı gitti.

Mehmet Ali ve Adalet, Sabahattin'le ne biçim bir dostlukla bağlı idiler pek anlayamadım. İstanbul'da olduğu zamanlar onların evinde yatıp kalkıyordu. Can ciğer geçiniyorlardı.

Haa, o gün bana gideceğini söylediği gün, Marko Paşa özellikle sakın Adalet ve Mehmet Ali'ye bir tek kelime söyleme demişti. Ben de onlara hâlâ bir tek kelime söylemedim.

İlâhi Marko Paşa. Ben onun işlerinden hiçbir şey anlayamadım gitti. Sanat adamı mı? Siyaset adamı mı? Keyif adamı mı? Bunların üçü mü? Hiç birisi mi? Bazıları mı? Sen ne dersin? Bunlardan gerçekten hiçbir şey an-

layamadım. Yalnız Paris'e gelir sana misafir olursa canım sıkılacak. Senin memurluk hayatından, yazarlık ve sanat dünyasına çıkmanı gönlüm arzuluyor, ama siyaset hayatı için değil. Siyaseti de resim ve edebiyat gibi bir meslek olarak kabul ediyordum. Her mesleğe bir parça erken giren kazanıyor...

Sanatın bünyesinde eriyen bir siyaset. Evet bunu her sanatçı yapar, ama siyasetin içinde eriyen bir sanat, buna aklım yatmıyor! Bunu yapanlar var, fakat her hâlde biz buna göre hazırlanmamışız.

Siyasî hayat her şeyden önce granit gibi bir yürek istiyor... Daha doğrusu acıma, gözyaşı, siyasî hayatta sökmüyor. Oysa bizim gözlerimizde akacak dünya kadar yaş, yüreğimizde acıyacak dünya kadar insan var...

Dün Beyazıt'ta çocuklardan duydum. Bakü radyosunda bir Eyüboğlu varmış! "Ben Maçka'nın bilmem ne ilçesinden, Eyüboğullarından Esat Ömer Eyubi" diye kendisini tanıtıyormuş.

Sururi ve Hüseyin duymuşlar... Şu otuz sene evvel Trabzon Lisesinde Türkçe derslerine giren garip kişi olacak. Hani ressam Ömer'i davet eden. Bizim Eyüboğlu adına musallat olan damgayı şimdi anlar gibi oluyorum. Bu zat Bakü radyosunda bu isimle şakımakta devam ederse, bizim başımıza işler çıkarırlar. Bunu daha iyi bir yerden araştırmak mümkün olur mu bilmem.

Halit Ziya Bey'in sana niçin mektup yazmadığını da

ben buna yordum. Yağmurdan nem kapan vatandaş. Ey canına yandığımın dünyası, eğer bütün kabahatimiz şu memleketi ana baba gibi sevmekse, vursunlar damgayı da görelim.

Senin *Varlık*'taki yazılar için Yaşar'dan şunu duydum: Bazı cümleleri çıkarmak zorunda kalıyorum. Her hâlde Sabahattin Bey bana kızmaz, çünkü ne de olsa buradaki havayı biz içinde olduğumuz için daha iyi görüyoruz. Her hâlde sert yazılar.

– Dönüşünde ona iyi bir hava hazırlamaz.

– Ama ağabeyin pek umurunda değil.

– ..... vallahi bilmem...

Varlık'ta senin ve Sait'in [1] ara sıra çıkan yazılarından başka pek doyurucu bir şeyler yok. Sergideki toplantıda Yaşar'la karısı da vardılar. Yaşar'ın karısı içkiyi biraz fazla kaçırmış. Bir aralık kocasına çatmaya başlamaz mı:

– Allahaşkına Yaşar Nabi vazgeç makale, kitap yazmaktan. Çok soğuk şeyler yazıyorsun. Karın olduğum için bütün bu soğuklukları okumak zorunda kalıyorum. İnsaf, vazgeç!...

Yaşar Nabi'de kocaman gözler!... Orada olanlarda sessizlik. Yalnız ben dayanamadım:

– Sizi bilmem ama biz Yaşar Bey'in yazılarını seve seve izliyoruz.

---

1) Sait Faik Abasıyanık

Ertesi gün Yaşar bana son çıkan kitabını göndermiş: "Nereye Gidiyoruz."

On gün evvel Roji'den Eren'e gayet romantik bir mektup geldi. "Gidiyorum, Elveda. Muçaças!" Ne güzel Fransızca yazıyor şu Roji, hayret ettim. Gayet dokunaklı bir mektup. Giderim belki bir daha gelemem falan bir şeyler. Eren de dün ona cevap hazırlıyordu.

Muallâ yarın Eren'i Arifiye'ye götürmek istiyor. Bakalım vazgeçmezlerse.

Sizin Dijon'lu Trahar burada galiba fiyasko veriyor. Geçen gün Rektöre çıkmış. İki gözü iki çeşme annemi göreceğim geldi, bırakın gideyim diye tutturmuş.

Canım ağabeyim galiba bu mektup burada biter. Sana daha bir sürü şeyler yazacak takatim var fakat mektubum çok kabaracak. Sonra böyle şişman mektuplar kayıp oluyor diye beni korkutuyorlar.

Magdi'ye tekrar selâm ederim. Bize muhakkak onun bir resmini gönder. Alıcı gözüyle inceleyelim. Bir de yanyana bir resim çektirin. Tanıdık yerlerden birinde olsun. Şu Paris'te çok iş var vesselâm. Ben yalnız gitmem neme lâzım. Oraya bir giden çift geliyor... Arif cümle rekorları kırdı. O zaten muhakkak bir şey kırmadan duramaz ki. Bazen ne güzel gülerdik değil mi? Hadi gülelim gene canım ağabeyim.

Bedri Rahmi
(Kardeş Mektupları, Haz.
Mehmet Rahmi Eyüboğlu,
İstanbul 1985, s.269-280)

Orhan **KEMAL** (1914-1970)

İstanbul, 19 Ekim 961

Sevgili Fikret, [1]

Dört gözle beklediğim mektubun nihayet geldi. Hemen cevaplıyorum:

Oyunu, formalitesini tamamlayıp verdiğin iyi olmuş, sağ ol. Şehir Tiyatrosu'nun raporu çok, ama çok müspet. Geçen gün Zihni Küçümen'le konuştum. Dehşetli beğendiğini söyledi. Hele diyaloglar, diyor. Ben işin farkındayım a, gene de ko "edebî heyet"ine. Dünyanın en kafasız kurulları hemen hemen bu edebî heyetlerdir, lâf aramızda. Edebî heyetler bir, eleştirmeciler iki. İyisi iyi olur da, bizim memlekettekiler, sözüm meclisten dışarı... oluyorlar.

Onu da ekleyeyim: Piyesimin şaheser olmadığının farkındayım. Yani, alınan ve işlenen konu büsbütün orijinal değilse de, işleniş tarzı, vakaların teselsülü, oyunun bütünlüğündeki tabiîlik, bizde alışılmamış derecede "olgun" diyebilirim. Neyse, edebî heyet müspet rapor ve-

1 Fikret Otyam

rirse ne âlâ. Vermezse, sen orda "meydancılara ver, ben de halka daha yakın olan özel tiyatrolardan birine yitelerim. Maksat oynasın ve elbette "mangır" gelsin. Mektubundan anladığıma göre şoooo yüzlüğü göndersen hani pek işime yarardı şu sıra ya, benim de Allah belâsını versin... malûm nakarat. Sen bakma *Sıkıntılı Günler*'le *İstanbul'un Taşı Toprağı*'nın iki büyük gazetede gümbürdediğine. Birincisini *Dünya*'ya çok ucuza dayandım gitti. Zira, yayımlanması lâzımdı. Büyük gazete kenefinde harcandıydı. İkincisinin iflâhı da parça parça kesildi. Şimdi senin yapacağın, hem de acil olarak yapacağın, film sansürüne gidip üçüncü ayına basan *"Son Darbe"*yi hemen çıkartmak. Çünkü müşterisi hazır. İkinci yeni bir senaryo yazıyorum. Hani çok da iddialıyım. Beş binlik. Görüyorsun ya, yüzlük tehlikede değil. Biraz Nasrettin Hoca'nın yapağı hikâyesini hatırlatsa da, gene de sağlam tarafları var. Benden akıl istiyorsun. Senin akla değil "mangır"a ihtiyacın var oğlum. Haa, yukardan, *Suçlu*'nun nefis baskılı çevirisi geldi. Telif, tercüme ücretlerini de vereceklermiş. Bu yakınlarda müracaat edeceğim. Reşat Nuri adına, karısı almış.

Sıkıntılı Günler muvakkat isim. Kitap hâline *Eskici ve Oğulları* diye gelecek.

İstanbul'un Taşı Toprağı bir hayli güzel ve galiba da hâdise olacak ama, hayır, bu da, *Eskici* de şu sıra gözümden düşmüş vaziyette. Bir başka, bir yepyeni konunun üzerindeyim. Bundan öncekilerin topundan derin, to-

pundan geniş ve topundan "roman". *Lök* gibi. Bir değil, iki roman. Bu arada *Vukuat Var* ve *Hanımın Çiftliği*'nin devamı, adının da her hâlde *Kanlı Topraklar* olacağı bir başka roman. Sonra, İstanbul'un çalışan kız ve kadınlarının nasıl fuhşa sürüklendiğini açıklayacak bir başka roman daha. Hani benim Küçücük vardı ya? Tip o. Onun, ekmek parası için nelere katlanmak zorunda oluşunun romanı.

Görüyorsun, roman bakımından çok, hem de çok yüklüyüm. Yukarıda sözünü ettiğim "Lök gibi", "Roman"ın konusu gene Çukurova ama, bu sefer, üslûp ve diğer özellikler bundan öncekilerden çok ayrı. Taa Sultan Hamid devrindeki Çukurova'dan alıp, Meşrutiyet, İttihat ve Terakki, ardından Harb-i Umumî, Millî Mücadele ve nihayet bugünlere geleceğim. Bütün bu enine boyuna plâtform üzerinde, Çukurova'da gelişip bugünlere varan ticaret, ziraat ve sanayimizin dünkü sahipleriyle, bugünkü sahiplerine, el değiştirilişlerini ve bugünkü sahiplerinin perde ardından milleti nasıl sömürüp, memleketi gericiliğin karanlıklarına nasıl sürüklediklerini, çıkarlarının ne olduğunu "tipik" bir şekilde vermeye, daha doğrusu "erbab-ı iz'an"a sermeye çalışacağım.

Eskici Ve Oğulları'nı sana ithaf edeceğim.

Gide Gide'nin son cildini merakla bekliyorum.

Toptan gözlerinizden öperim. Dostlara selâm. Buradan da. Hoşça kal."

(Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları*, İstanbul 1975, s.228-230)

Mehmet **KAPLAN** (1915-1986)

24 Haziran 1940, İstanbul

Âli, [1]

Mektubunu bugün aldım. Cahit'in [2] annesi, senin kıt'anın başka yere nakledildiğini söylemişti, mektubumu alamadın diye üzülmüştüm ve senden cevap bekliyordum. Geçen sefer gecikti demene canım sıkıldığından bu defa hemen cevap yazarak bu azaptan kurtulmak istiyorum. Zaten seninle konuşmaya da ihtiyacım var. Son mektubun beni çok memnun etti. Hiç olmazsa o muhite kendini yerleştirebildin ve insanlar hakkında bir hükme varabildin. Bana karşı da yumuşak ve müsamahakârsın. Anlaşıldığımı ve bilhassa senin vicdan azabını tahfif edişini görerek daha sıkıntısız olacağım. Bilmem neden, başkalarının takdir ve takbihlerine pek aldırmayan ben, yalnız senin hükümlerinden korkuyorum. Belki senin beni en iyi bilmenden böyle oluyor. Sana mektup yazalıdan beri günlerim sakin, derin azabı olmadan geçti. Fakülte'de imtihanlar başladı. Behice'nin [3] dersleriyle biraz meşgul

1 Âli Ölmezoğlu
2 Cahit Okurer
3 Behice Kaplan

oldum. Ara sıra Küllük Kahvesi'ne gidiyorum. Tek başıma oturuyorum. Bazen Hilmi ve diğer çocuklar geliyor. Uzun Mehmet hiç görünmedi. Burada seni ve Altan'ı [1] hatırlıyorum. Acı bir his geliyor. Merhumun dediği şekilde "kendimi dinleyemiyorum." Hayat bu anda bana tuhaf geliyor. Yalnızlığım, mütemadî bir boşluk hâlinde. Daha düşündürücü ve hazin oluyor. Mamafih ev, kitaplar ve Behice bu yalnızlık hissini unutturuyorlar. Günlük hayata ait meşgaleler ve sıkıntılar beni kurtarıyorlar. Behice eve geliyor ve iyi saatler geçiriyoruz. Ev hayatı bu bakımdan iyi. Cemiyetin verdiği sıkıntıdan kurtaracak. Bu suretle bana okumak için sakin bir halet-i ruhiye ve zaman kalıyor.

Behice'den de memnunum. O çok değişti. Beraberce okuyacağız, çalışacağız, gezeceğiz. Fakülte'de iyi çalışabileceğim. Bu sene Namık Kemal'in eserlerini okudum ve tahlil ettim; gelecek sene muhitini ve hayatını araştıracağım. Bu ay içinde Dostoyevski'nin *Karamazof Kardeşler*'ini okudum. Almanca kısaltılmamış güzel tercümesi hoşuma gitti. Hiç sıkıntı çekmedim, bu tuhafıma gitti. Cesaret edemiyordum, kitapsızlıktan zor da olsa başlayayım dedim. Şimdi başka bir esere başladım. *Karamazoflar* romanı şimdiye kadar okuduklarıma hiç benzemiyor. Umumiyetle romanlarda aşk çok yer işgal ediyordu ve hislerin tahlili için de bir nevi mücerretlik görüyordum. Burada canlı insanlar kaynaşıyor. On tane adamın hayatı kafamda ayrı ayrı yaşıyor. Ve insanlar yalnız âşık değil, aptal, sar-

1 Altan Sunar

hoş, hasretli, haris, dindar ilh...hayat genişliği.. Bir delinin hayat ve vaazları bir cildin dörtte birini tutuyor. Kahramanların tahlilleri, hikâyelerde geniş yer alıyor. Sonra teknik bakımından en mühim, bizzat şahısların görünmesi, söylemesi, hareket etmesidir. Bütün roman konuşmalardan ibaret gibi bir şey. Stendhal'de bu yoktu. Onun şahısları bir, iki cümle söyler. Konuşmalarda şahıslar daha çok beliriyor. Mamafih Dostoyevski'nin romanında bir idealizm havası da var. Fakat bu şahısların karakterinden çıkıyor, bu idealizm de mücerret değil, aptallıklarla karışık. Sonra, bir sayfa sonra ne olacağı belli değil; derhâl başka bir vak'a ve şahısla karşılaşıyoruz. Diğer Rus romanlarında da dikkat ettim ve ben bu hâle mazi koridoru diyorum. Her şahsın mazisi, terbiyesi, alâkaları uzun yer tutuyor, sonra asıl vak'aya geliniyor. Halbuki Fransız romanlarında bu mazi koridoru yoktur. Yalnız vak'a sathı vardır. Bana Rus usûlü daha derin ve psikolojik geliyor. Bu roman bende yine roman yazmak arzusunu canlandırdı fakat hazır değilim. İleride muhakkak yazmak istiyorum. Bütün emelim bu.

Kendi kabiliyetin, ümitsizliğin hakkında söylediklerin hoşuma gitmedi: methedecek değilim. Fakat cesaretsizliği yenebilirsen iyi, güzel şeyler verebileceğine kaniim. Çünkü roman ve yazı, bir insanın görüşü, duyuşu ve ifade edişidir. Halbuki sende tenkit, seçme, sabır ve güzeli takdir hisleri mevcut. Tahlil hususunda tecrüben var. Yalnız cesaretin yok. Bunu bulabilirsen saydığım bu hususiyetlerin daha inkişaf edecek ve şekil bulacak. İyi keman çalabilmek için yıllarca çalışmak lâzım. Bunu yap-

madan nasıl kabiliyetsizliğe hükmedebilirsin. Çalışmanın kabiliyeti keşfettiğini, hatta yarattığını iddia edeceğim. Düşünmek ve yazmak da bir nevi kendimizle mücadeledir. İrade eseridir. Bir meseleyi sonuna kadar götürmeye sabretmezsem, elbette yarım kalır. Ve düşüncem de ileri gitmez... Bence, neşretmesek bile, kendimizi bilmek ve kafamızı işletmek için yazmalıyız.

Cahit bana darılmış öyle mi? Acaba sebebi, giderken kendisiyle buluşamayışımız mı? Bunun için ben de üzüldüm ve onu aradım. Aksi tesadüf oldu. Fakat böyle şeylere biz pek ehemmiyet vermiyorduk. Daha başka sebebi varsa bilmem. Fakat hakikaten bana nasıl yazacağını bilemez. Son zamanlarda konuşmamakla beraber, aramızda derin bir ayrılma olduğunu seziyordum. Cahit beni, sana olduğundan çok sinirlendirmiştir. Onda şiddetle sun'î birşey hissediyorum. Belki bu iradesine fazla güvenmesinden geliyordu. Bu yıl o beni hayretle seyretti sanıyorum. Onun gözünde çok değiştim. Fakat ona karşı inat ile böyle görünmek ihtiyacını hissettim. O daima mağlup etmeye yeltenen bir tavırla konuşuyordu. Zeki, haklı, iradeli, idealist olduğuna, nadir bir zevki olduğuna iman etmişti, bilhassa bunları göstermeye kalkıyordu. Ben davadan, zaferden hoşlanmıyorum. Seninle aramızdaki hür havayı hiçbir yerde bulamayacağım Âli. Fakat Cahit'e kendi silâhıyla karşı geldim. Müsavat istiyordum. Belki o hakikaten iman ettiği gibiydi, fakat onu düşünürken bile sinirlendim. Mamafih mektubunu bekledim ve kızmadım. Annesine, kardeşine, babasına hep mektup yazmasını, yazmalarını söy-

ledim. Bir şey gelmedi. Hâlâ bekliyorum. Onunla mektupla konuşabileceğimi sanıyorum, bakalım. Mümtaz Bey'le [1] arasıra selâmlaşıyoruz. Yanımda Behice'yi görüyor. Kim bilir felsefesinde beni hangi cihete atmıştır, acımıştır... İnsanlar hakkında derhal hüküm vermekten nefret ediyorum. Remzi Bey'e [2] mecmuaya tercüme ve yazı göndermek için mektup yazacaktım, vazgeçtim. Esasta memlekete ait fikirlerde sarsıldığımı zannetmiyorum. Fakat doktriner değilim. Bununla beraber iki senedir Alain'in de yardımıyla kendi ferdiyetime daha çok döndüm ve bunun iyi olduğuna kaniim.

Hamdi Bey [3]'le yine sathî bir samimiyetimiz var. Evli birisine âşık. Anlatıyor. Daima hasta ve uykusuz olduğunu söylüyor. Burada gülünecek sahneler oluyor, fakat tek başıma gülemiyorum. Daha neşeli ve daha iyi yaşayabilmem için seninle beraber bulunmayı istiyorum. Bunu nasıl yapsak? Allah bir fırsat ve imkân verse çok güzel olacak Âli. Başımızdan şu kederler kalksa belki bu imkânları kendimiz de hazırlayabilirdik. Fakat yarın ne olacağımız belli değil.

Sana hayatından pek memnun olmayan bir adamın memnun şiirini göndereyim mi: Belki evvelce de nadir anlarda dünyanın ve varlığın ne şekilde olursa olsun, yaşamanın bana harikulâde göründüğünü söylemiş veya yaz-

1 Mümtaz Turhan
2 Remzi Oğuz Arık
3 Ahmet Hamdi Tanpınar

mışımdır. Böyle anlarda *Dünya Nimetleri*'ni ve *Kur'an*'ın "düşünenler için varlık harikulâdedir" sözünü anladığımı zannediyorum. Fakat bu an geçiveriyor. Hareketler, günlük hâdiseler tekrar her şeyi adileştiriyor. Senden gizlenemeyen aptallıklara dahil bulunan şiiri yazayım daha iyi... Dinle:

GÜN BİZİMDİR

Tekrar bulduğumuz sabaha koştuk
Pınar akıyordu hâlâ mermere;
Sessizce bir şeyler bekleyen ufuk
Altın gibi kemerle bağlıydı yere.

Güzel şekillerin aydın sarayı,
Billûr bir havaya dağılan rüya;
Ve biz biliyorduk mesut olmayı,
Ve var olduğundan memnundu dünya.

Tenkit ve tahlil: Herif sahte... Kıyamet koparken mesut? Böyle hassasiyet mi olur? Günlerini, sabahlarını kaybetmiş, sabaha kadar beklemiş. Sonra yeniden bulmuş. Ne âlâ. Hayatın hâlâ devam etmesinden memnun... Falan filân... Beşinci mısra pek Ahmet Hamdi kokuyor. Son iki mısra dile takılıyor. Neyse Âli'ciğim, bunu sadece bir haber olarak kabul et... Cebren bu sene memnun olduğum anlar oldu. Bu şiiri yazarken beğenmedim, sonra bir şeyler var gibi geldi... Şimdi sana utanmadığımdan dolayı yazıyorum. O senin, doğrudan doğruya kendini veren mısra yok. Fakat Cahit'in inadıyla sana diyeceğim ki bir gün

güzel mısralar "yapabileceğim." Son kelime Ahmet Hamdi'nin tabiri. Onun çalışma tarzını gösteriyor. Şiir daha çok lisanın eseridir. Bunu bulabilmek mesele, hele ben bu işten vazgeçecek gibi de değilim. Her ne ise.

Okuyor musun? Bana hayatından daha geniş malûmat ver. Liselin nasıl? Konuşuyor musun? Julien Sorel'i hatırla. Uzun Mehmet'ten ibret al. "Harekete geç." Tatlı spordan bahsettiğine göre Diyarbakır mühim bir yer. Yoksa günah mı işliyorsun? Mamafih bu mevzuları konuşmaya bırakalım. Daha iyi. Ben bu ay sonunda Eskişehir'e gidiyorum. Bir ay kalacağım. Cevabı oraya yaz. Adresim kolay. İstasyonda Kasap İbrahim vasıtasıyla Mehmet Kaplan. Bir değişiklik olursa muhakkak haber ver. Ben sana daha sık yazmaya çalışacağım. İstanbul'a ne zaman geleceksin? Şükrü'nün [1] selâmı var. Kazan [2] mektepte bir rezalet yaptı. Gülmek istersen bir daha sefere yazarım. Şimdilik selâm. Gözlerinden öperim. Behice'nin de selâmı var. Babamın ve kardeşlerimin de. Münevver [3] orta mektebi pek iyi olarak bitirmek üzere. Onu Kız Muallim Mektebi'ne vermek istiyorum. Kemal [4] okuyor, şiir vesaire yazıyor, yüzüyor. Cahit'e mektup beklediğimi yaz olur mu?

Mehmet Kaplan

(Mehmet Kaplan, *Âli'ye Mektuplar,* Haz. Zeynep Kerman İ.Enginün İstanbul 1992, s.26-30)

1 Şükrü Elçin
2 Şevket Kazan
3 Münevver Kaplan (Soybilgen)
4 Kemal Kaplan

16.7.940, Eskişehir

Âli,

Bir haftadır Eskişehir'deyim. Günlerim seninkilerden boş. Mektubunu dün aldım; şimdi sabah, öğleye kadar bol bol konuşabiliriz. Bizim evin civarı bir çiftliği hatırlatıyor, pencereden şimale doğru bakarsan tarlalar ve dağlar görünür. Alacakaranlıkta ve ikindileyin kapımızın önünden sığır sürüsü geçer. Taşra sükûnunu ve yalnızlığını da ilâve edersen tam bir köyde sayılırım. Yalnız tereyağla kaymak eksik.

Sana mektubu, pek geç göndermediğinden, yakın geliyor ve o zamandan beri geçen günlerimi hatırlayabiliyorum. Yine Fakülte'de ve evde çalışıyordum. Nakil işini düşünüyorduk. Para meselesinden çok canım sıkılıyordu ve yine Behice beni yalnızlık ve üzüntüden kurtarıyordu. Babamları önceden göndermiştim. Terziye ısmarladığım elbise geciktiğinden, ben üç gün bir yerde, Behice'nin tanıdıklarından dişçi Turhan Bey'lerde misafir kaldım. Bu üç gün, yabancı bir evde, hayatımın sessizce nasıl değiştiğini, muhitin, alâkaların başkalaştığını düşündüm.

Turhan Bey, orta boylu, biraz göbekli, ruh itibarıyla da "babacan" adam denen tiplerden. İki mesleği var: Fatih Belediyesi'nde baytar, evinde diş tabibi. İnsanı hiç sıkmayan bir alâkadar oluşu, konuşması var. Düşünen bir adam değil, dışarısına bağlı, mahdut kârları peşinde yılmadan koşan, çok çekmiş olmasına rağmen, neşesini, nikbinliğini kaybetmeyen bir adam. Onunla "halk"tan, siyasetten konuştuk, radyo dinledik (tabiî alaturka). Karısı güzelce, etine dolgun, saf bir Üsküdar kızı. İyi bir sesi var. Bize "Yüzüm gülse de kalplerim..." adlı bir şeyler çığırdı. Evine, eşyalarına, kocasına, kedilerine ve şişman, komik çocuğuna çok bağlı. Samimiyetle sıkmayan bir abla. Ben şimdiye kadar hiçbir evde, bu kadar "cana yakınlık", rahatlık görmedim. İki gece Behice de orada yattı. Günaha yakın, çocukça, tatlı saatler yaşadım. Son gece evin daveti ile "Hamiyet"e [1] gittik. Bira içtik. Bir sürü alaturka dinledik. Pek sıkılmadım. Küçük burjuva hayatı, benim yaşayışımdan ayrı bir şeydi. Müthiş uykusuzdum. Hareketimin sabahı, baygınlığa yakın bir çeyrek saat geçirdim. Herkes uyuyormuş. Behice sarsmış, şaşırmış, korkmuş. Bana her gün bir tokat vur, bir daha böyle hâllere girme Allah aşkına, diyordu. Behice'den gittikçe memnun oluyorum. Hakikaten aramızda, ikimizin bir tarafından mürekkep veya bize yakın, bizden ayrı üçüncü bir şahsiyet doğdu. Bu şahsiyet, beni beyhude bedbinliklerden

1 Hamiyet Yüceses

kurtardı ve kurtaracak. Birine sevgi, şefkat ve mes'uliyetle bağlı olmak ve ondan bir anneden fazla alâka duymak hoş bir şey. Bu tesadüfle iradenin eseri olan bağlılık mutedil, sarsmasız, benim şahsiyetime daha geniş yer veren bir hayatı devam ettirecek sanıyorum. Hudutlarını tanımak ve ona razı olmak, ona bir sığınak gibi girmek sıhhî ve saadete yakın Âli. Hareket ve tasavvurlarımızda şiddet ve trajedi olursa, mağrur ruhumuzu daha tatmin ediyor. Fakat ben kaç yıldır gergin, ıssız, marazî bir hayat yaşıyordum. Şimdi, dünyaya çıkmış gibiyim. Onun felâket ve saadet ölçüsünü bildiğime kani oldum. Aşk, kadın, ev, vücudumuzun ve ruhumuzun kurucusu oluyor; o, bir nizam fakat ideal değil. Belki bir idealin yaşatılması için müsait bir muhit. Bunu elde etmek de güç. Kadının ideal olması, yahut evin idealimize engel olması bana marazî geliyor ama bu idealin mahiyeti ne olursa olsun... o, bir şeyler beklenen bir ufuk, ruhumuzun aydınlık ve sakin bir tarafı. Her hâlde hâlden ziyade istikbale bağlı bir şey. Benim şimdiki yaşayışım böyle bir şeyi muhafaza edecek.

Mektep ile hayat arasındaki farklar hakkında söylediklerini pek iyi anlıyorum Âli. Fakat türlü hayatlar olduğunu sanıyorum. Mektepten sonra da insanların müsavî olabileceği muhitler vardır. Bizim tahsilimiz ve mesleğimiz, bizi böyle muhitlerde bulundurmaya kâfidir galiba. Muallim iken alâkası az çok, mizaçtan hariçte, zihnî şeylere ve ferdiyetin dışına çevrilmiş insanlara rastlamak pek mümkündür. Bu da bir nevi müsavat doğurabilir. Cid-

diyet, nezaket, vazife gibi şeyler bizim iç şahsiyetimizin baki kalmasını temin edecektir. Askerlik insanları aşağı bir müsavîliğe-indirdiği için, kötü hislerin tezahürüne meydan veriyor. Lisede, bir askerin söylediği cümleyi hatırlıyorum: Biz beş yüz çuvalız, diyordu. Onların içinde ne olduğuna bakmadan indirirler, kaldırırlar, istif ederler. Kamplar da tabiî asıl askerlikten başka bir şey ama, üniversitelilerin adîleşmesine hayret ediyorum. Aynı çocukları dışarda, sivil elbise ve cemiyet içinde, daha kendilerine hâkim gördüm. Zabitler muhitinin nasıl olduğunu bilmediğimden senin fikirlerini pek anlayamadım. "Hayat mücadelesi"nin irade doğurduğu fikrine de iştirak ediyorum. Fakat ben bu hakikate henüz şahit olmadım. Belki üniversitede ekmeğimi elimden alacak birisi bulunmadığından, bana kendi hareketlerim, haricin itmesinden ziyade, içimden çıkıyor gibi geliyor. Mamafih fiş, kitap fihristi ve maaşımı hakketmek için derslerimi iyi vermeye çalışmalarımda, dışarının mefruz bir talebine göre hareket ettim. İlerde böyle şeyler çok olacak mı? "Herkes kendi evinin önünü süpürmeli..." hakikatinde de seninle birleşiyorum. Ferdiyetin, manalı olmak şartıyla, hem cemiyet, hem insanın kendi için pek iyi olduğuna kaniim. Bu kabiliyetlerin serbestçe inkişafı ve ruhun selâmeti için de lâzımdır. Bıraksınlar ben istediğim gibi aptal olayım. Başkalarını değiştirmek imkânsız. Ferdiyetin çok sağlam temelleri var. Fakat Âli, bende cemiyet işlerine karşı, bir belediye reisliğine karşı bir alâka var, bu

bir ihtiras mı? Bilmiyorum. Fakat bu temayül de aktif bir hâlde değil. Sadece dışarısını bazen düşünüyor ve onu şöyle böyle görmek istiyorum. Bir mektep kooperatifini bile idare edemeyeceğimi bilirsin. İyi, güzel cemiyetler tasavvur etmek kötü bir temayül müdür diye kendime sordum. İnsan, kendini, evini, eşyasını, kitaplarını ve muhitini, faal olarak değilse bile, zihnen düzeltmeye kalkıyor. Cahit'le Anadoluculuk üzerine konuşurken, senin çekingen dolanmaların sebebiyle, ben acaba bu hareketlerimde sahte miyim diye düşündüm. Şimdi, başka bir hâlde olmama rağmen, yine kafamda öyle şeyler dolaşıyor, bu temayülün bende tabiî olduğuna kani bulunacağım geliyor. Fakat ben bunun da ferdiyete bağlı olduğunu sanıyorum; ruhun huzuru için dışarının güzel olması vesaire...

"Akmam bitti mi?" diyorsun. Alain gibi istersen bitireceğim. Âli, seninle ben, o geçmiş günlerde bilmediğimiz hâlde, fena surette kaderci idik sanıyorum. Pencerenin önünde oturuyor, bulutların rüzgârla akmasını seyrediyorduk. Kendimizin de böyle olduğumuzu sanıyorduk. İradesiz, cehitsiz, kayıkla nehirde gitmek hoş bir şey. Fakat bu kendini bırakış, şahsiyete en zıt harekettir fikrine vardım. Çünkü bulutlar kendileri hareket etmiyorlar, rüzgâr sürüklüyordu. Pasif insanları da, böyle gizli rüzgârlar götürüyor galiba. O rüzgârlar bizden mi? Hariçten, "tabiattan" kayık aktığından, onu biz götürüyoruz sanıyorduk. Geçmiş günlere bakıyorum. Hep sürüklendiğimi görüyorum. Bin bir sebep beni nerelere

kadar götürdü. Çocukluk, mektep hayatı, beni başkalarının idare ettiği devrelerdi. Ben şahsen şimdiye kadar irademi, tahlillerimde sarf ettim. Yıllarca seyahat hulyaları, maceralar... *Peer Gynt*'ü bundan dolayı iyi anladığımı sanıyordum. Fakat son sınıfta, bu "gidişin" iyi olmadığına kani oldum. Ben, sanki hareketime benimdir diyebiliyordum. O zaman André Gide'i, Alain'i okuyordum. Gide'den bir *Père Benoit* hatırlıyorum. Onun bir kahramanı, trende giderken hiç sebepsiz pencereden bir adamı dışarı atar. Sebep, zaruret hariçten değil midir? Bu jest bana tam irade timsali göründü. Sen de bazen, kendini olduğundan başka türlü (tabiî yabancılara) göstermekten bir nevi zevk duyduğumu söylerdin. Bu iyice hatırımdadır. Bu da bir nevi irade oyunudur. Uzun Mehmet'in sezdiği üzere, Julien Sorel'in bende çok tesiri oldu. Dışarda "birşey" vardı. Onun beni dinlemesine, bana gelmesine imkân yoktu, bu romantik bir genç kız hulyası idi. Dışarı çıkmam ve o şeyi almam lâzımdı. Bu tembel, asılzade ruhu sende daha kuvvetli sanıyorum. İrade sana gayr-i tabiî geliyor. Fakat, tabiî sandığımız hâllerde hep biz değil, dışarının rolü var Âli. Görünmez rüzgâr bizi sürüklüyor, nereye kim bilir? Bugün, irade bana, şahsiyete daha yakın gibi geliyor. Sen de mektubunda "hiç olmazsa bazı noktalarda kendi hayatıma kendim elbiseler biçmek istiyorum" diyorsun. Kudretimizi, mukavemetimizi, intihabımızı ve dünyayı tanımak için her hâlde "hareket" etmemiz lâzım. Hiçbir ideal ve niyet olmasa dahi, Gide'in kahramanı gibi, se-

bepsiz olarak da hareket edilebilir; belki bu esnada, kendimizde veya dışarda, bazı hakikatleri bulmamız, bir şeylere inanmamız mümkündür. İrade ideolojisini o kadar bellemişim ki kafama Descartes'ın bir fikri hemen geliverdi. Düşünce, muhakeme dahi iradeden doğar, diyor. Bir meseleyi araştırırken, tefekkür ederken bıkar, yorulursak, onun hakkında doğru bir fikre sahip olmamız mümkün mü? Biz riyaziyeye, felekiyata ait bir şey bilmiyoruz, ortalık düşüncesiyle yaşıyoruz. Ve tabiî yanlış düşüncelerimiz var, sebep, bu yolda irade sarfetmediğimizden. Tolstoy'un sabit, mücerret bir prensipte kalışını, ihtiyarlığına atfederler. Kudreti olsaydı, aramakta devam edecekti. Âli ben, bugün şahsiyetimizin teşekkülü için, kudretimizin keşif ve inkişafı için iradeye inanıyorum.

Rus ve Fransız romanları hakkında düşüncelerin, bana herhangi bir makaleden daha çok alâka verdiğinden, iyi oldu. Şiir hakkında söylediklerin de öyle. Bu suretle, meseleler bize daha yakınlaşıyor ve ben onları daha iyi kavradığımı sanıyorum. Rus ve Fransız romanlarının ayrılığı, alınan tiplerin, yani milletin ayrılığından da doğmuş olabilir diye düşündüm. Fransız halkında, ihtimal, düşünce daha galiptir. Ruslar ise, hislerine fazla kapılırlar. Roman tiplerinin tekniğe, üslûba kadar tesir etmesi mümkündür. Ben de Dostoyevski'nin insanlara acıdığını zannediyorum. Meselâ *Karamazof*'larda böyle. Fakat *Stepançikovo Malikânesi* daha başka. Buradaki tipler bana Van Gogh'un

köylü portrelerini hatırlattı. Çirkin yüzlü, fakat sanatla yine güzel. Edebiyatın, insanı pek hayattan soğutmaması lâzım. Tolstoy'da da tatlı bir hayat zevki vardır. Fransız romanlarında bu nadir. Fakat, Fransız romancıları ayrı ayrı. Balzac, olduğu gibi, Stendhal okuyucuya beğendirerek, Anatole France istihza ile fakat nefretsiz hayatı aksettiriyor. Tolstoy'u devamlı okuyacağım. Dostoyevski bende roman yazmak arzusu uyandırdı, çoktandır böyle bir şey istiyordum, fakat en arzu ettiğim saha olduğundan, yanaşmaktan korkuyorum. Şiir ve hikâye bende, ikinci derecede alâka uyandırıyor. Kafamda roman plânları, eskiden beri dolaşır durur. Fakat ne zaman, beğendiğim bir eserimi matbu olarak görebileceğim bilmem. Ben, bende olmayanı istiyorum. Âli, roman yazarken realist olmak arzusu da bundan. Romancılığın kendisi başka bir tip insan istemez mi? Hayatı bilen, gören, yaşayan ve yaşatan insan... Tek kahramanlı roman olur mu? Hatıralarda bile, dışarısı, başka insanlar vardır. Bir şahsın ferdiyetini ayırmak için, başka fertler lâzım. Yaşamak ve şuur için bile, dışarısını, başkalarını bilmek şart. Hâlbuki ben, kış uykusuna yatan hayvanlar gibi, müphem rüyalar içinde büyüdüm. "Kâğıttan Adam"ı yazarken, kendimi daha iyi anladım. Benim hâlet-i ruhiyem, musiki ile ifade edilmeğe daha müsaitti zannediyorum. Vazıh birşey söylemeyen, dünya hakkında bulutlu hisler ve değişmeyen bir ıstırap silsilesi. Musıki ile kendimi daha iyi ifade edeceğimi çok düşündüm. Bu da gayr-i muhal. Teker teker bir şeyler söy-

leyen, yazı ile nasıl başa çıkmalı? Yaratacağım Kaplan, kime, ne söyleyecek, ne yapacak? Bu hususta çok düşündüm. Fakat yine "roman yazmak" arzusunu yenemeyeceğim. Geçen gün, bir taslak kurdum. Pasif bir delikanlının hayatını anlatacağım. Fakat yakından tanıdığım, yaşatılacak tipler var. Pasifliğin teşekkülü için bu muhiti almak lâzım. Bu roman, dünyevî kaderin, iradesizliğin, şaşkınlığın bir tahlili olacak. Benim iradesizliğim, şimdi de plânlara, nazariyelere fazla düşkün olmam suretiyle tezahür ediyor. Fakat bir şeyler yapmaya çalışacağım. Bu meşguliyet benim açık ufkumdur Âli. Oraya doğru gidersem kendimi geniş, insan hissediyorum. En buhranlı anlarda bile oraya iltica edince, hâlden kurtuluyor, ferahlıyorum. Yırttığım kâğıtların hesabı yok. Bunlar bir nevi temizlemedir.

Şiir nazariyelerine itibar etmeyişin çok doğru. Bana göre bu, André Gide'in hareketlerini nefsine kabul ettirmesi için, bir nevi ahlâk yaratmasına benziyor. Nazariyeler, cehitleri, iradeyi tutuyor, benim onlara sarılmam da ondan. Alain'e, kör değneği gibi yapıştığımı gördün. Edebiyatta da aynı değil mi? Nazariye bir hareket başlangıcı olsa da vazifesini yapmış olur. Eser, iyi doğarsa, muttasıl varlığıyla görülür. Hamdi Bey daha doğrusu Valéry'nin, şiirin irade mahsulü olması nazariyesi, dikkati teksif ediyor, yoksa bir güzellik makinesi olmasına imkân ve lüzum yok. Onlar, yazanın çekmecesinde kalmalı. Bu perde arkası hazırlıkları her sanatkârın yaptığına kaniim.

Ressamların teknik endişeleri üzerinde ne kadar durduğunu okumuşsundur. Hamdi Bey bana Rainer Marie Rilke'nin *Lettres*'lerini verdi. Yaratmak endişesi içinde kıvranan bir adamın halet-i ruhiyesini ve çare aramalarını, bulmalarını istersen oku. Sırf bunun için heykeltraş Rodin'in yanında aylarca kalıyor, çıraklık yapıyor. Fakat kendisi bir edebiyatçı olduğundan, yalnız sanatkârın hayatını, iradesini örnek alıyor. Rodin'in büyük eserinin nasıl bir meslekten (zenaatten), çıplak ve mütevazı bir iradeden, daimî bir işleme, düzeltmeden çıktığını görüyor.

Ben yeni şiirde, daha az irade görmüyorum. Fakat onlar, cehitlerini saklamaya, tabiî şeyler yaratmağa "gayret" ediyorlar. Mamafih, aldıkları psikoloji sahası da, onları bizim gözümüzde saflaştırıyor: Bu bıyıklı ve yetişkin, ihtiraslı, hayatları, hisleri başka delikanlılar, çocukluk ve saf adam hisleri üzerinde oynuyorlar. Bu da kendi şahsiyetlerinin ifadesi değil. Haşim, Yahya Kemal, Nazım Hikmet, bana bir hayat, bir karakter gibi geliyor. Yeni şairler, bir halet-i ruhiyeyi tam olarak kullanıyorlar. Bir "şairane"lik de onlar yaratıyor. Teşbih hakkında Nurullah Ataç'ın ve senin fikrin bana biraz müfrit gibi geliyor. Teşbihlerin de güzeli, bayağısı olabilir. Güzeli, iki kelime içinde bir dünya, bir hassasiyet yaratmaya kâfidir; söyleyiş, nasıl müstakil bir şeyse, o da öyle. Hamdi Bey'in "Bir masal meyvesi gibi paylaştık, mehtabı kırılmış dal uçlarından" veya Haşim'in "Göllerde bu dem bir kamış olsam", Cahit Sıtkı'nın "Ve ölüm kapımda kişner, susuz

bir at oldu nihayet" mısraları kudretlerini, ahenkten ziyade imajlarına borçlu. Fakat böylelerini yaratmak mesele. Hakikaten güzelliğin şuradan, buradan geldiğini söylememeli... "Güzelsin ya... ne olursan ol..." hükmün en iyisidir sanıyorum.

Sana o şiiri gönderirken hiçbir mısraından ümitvar değildim. Birinci parça bana da sun'i geliyordu. Fakat sana bildirmek arzusundan kendimi alamadım. Yazıları, ferdiyetimizden hariçte görmek ve böylece hüküm vermek çok iyidir. Sana burada yazılmış, fakat sabırsızca bitirilmiş bir tane daha gönderiyorum. Üzerinde hiçbir şey söylemeyeceğim. Senin fikirlerini dinlemek isterim.

MESNEVİ

Geceye apayrı kapıdan girdik,
Fakat aynı Tanrı, görüyor bizi,
Bilmeyiz gündüzden neler getirdik,
Açsak karanlığa ellerimizi.

Bir şark sarayına benzeyen sema,
Çıplak ayağıma sürülen sükûn;
Sen, gül bahçesinde uyuyan Leylâ,
Ben, çöl gecesinde dolaşan Mecnun.

Âli, burada canım sıkılıyor. Kütüphanede Tanzimat'a ait kitaplar olsaydı okuyacaktım. Yanımda bir, iki eser var. *Ölüler Evinin Hatıratı* ve Maurice Barrès'in *Kan, Zevk ve Ölüm Hakkında* eseri(ni) karıştırıyorum. İkincisini Hamdi Bey kütüphanesinden verdi, "umumî kültürünü arttır" dedi. Fakat kendisi sayfalarını açmamış. Onu daha yakından tanımağa başladım. Gıpta dahi etmiyorum.

Burada akşamları su kenarına çıkıyorum. Senin kahvelerine benziyor. Dün gece nefis bir mehtap vardı, kayıkla gezdik. Mektubunu yeni almıştım. Hep seni düşündüm. Dostluğun, aşktan daha üstün, hâlis bir kıymeti olduğunu iyice anlıyorum.

Kadınla birleşmemize yardım eden, kuvvetli sevk-i tabiîler var. Dostluk, daha zor ve nadir olarak teşekkül eden bir şey. Senden çok mesut olmama rağmen, eksikliğini, ıstırabını, güzel iç sıkıntılarını özlüyorum. Hayatta, beraber yaşamış olsaydık, ikimiz için de iyi olacaktı. İnşallah olur.

Mektubunu hasretle beklediğim tek insansın. Ne kadar "hayatın ve ihtiyaçların peşinde olsam", ölünceye kadar muhafaza edebileceğimi sandığım, ruhumun hür tarafı, her zaman sana açık kalacak. Sen, yukarda anlattığım açık ufka bakan biricik arkadaşımsın. Senin "açık ufuk" tabirin çok hoşuma gidiyor, o bana, insan hayatının asil tarafının sembolü gibi geliyor. Buradan, eylüle kadar bir tarafa gitmekliğim pek muhtemel değil. Bir değişiklik

olursa, sana kartla bildiririm. Sen, yürüyüşlerden, uykudan vakit bulabilirsen, mektup beklediğimi düşün ve bekletme olmaz mı?

145 kilometre yolu, yaya mı, devamlı mı ve nasıl kat'ettiniz. Bu fazla bir rakam Âli. Gazeteler, havadisler, bedbin bir hava yarattı. Fakat artık sürprizleri beklemeye, aldırmamaya alıştık. *İlâhlar Susamışlardı*'daki Birotto (böyle miydi?) gibi giyotine biz de lâkayt gidebiliriz. Cahit bakalım mektup gönderecek mi? Şimdilik gözlerinden öperim.

M. Kaplan

(Mehmet Kaplan, *Âli'ye Mektuplar,* Haz. Zeynep Kerman-İnci Enginün, İstanbul 1992, s.31-39

Melih Cevdet **ANDAY** (d. 1915)

7 Eylül 1973

Sevgili Cevdet, Aziz Kardeşim, [1]

Orta Oyunu için teşekkürlerimi ve sevincimi hemen yazamadığım için beni bağışlayacağını umarım. Okumadan önce, uzun uzun seyrettim onu; böyle bir hediyeden ötürü sadece dostluğunla övünmekle kalmadım, titiz çalışmana, aklına, bilgine, cömertçe verdiğin emeğe bir daha hayran oldum. Var ol, sağ ol.

Cumhuriyet gazetesindeki haftalık sütunumda onu konu edinmekten ne denli keyif duyacağımı tahmin edersin sanırım. Ama bunun kolay bir iş olmadığını da düşünmüyor değilim. Bizde tanıtma yazıları, genellikle çok yüzeysel olmakta nedense. Bunun belli başlı nedenlerinden biri, kolaya kaçmak olsa gerektir. Kitapla hiçbir alış verişe girmedikten sonra, o türlü yazılar, okuma zahmetine katlanmadan da yazılabilir. Nitekim öyle de yazılıyor çoğun. Ama senin kitabın gibi, konuyu bütün ayrıntıları ile inceleyen bir yapıt için durum çok değişik bir nitelik kazanıyor. O bakımdan kitap tanıtıcıların ne ya-

1 Cevdet Kudret Solok

pacakları meraka değer. Bense konuyu tartışmalı bir açıya bağlayacak bir vesileyi yeğlerim. Söz gelişi, sanatlarımızdan, kendi kaynaklarımızdan yararlanmak sorunu gibi. Ön sözde bu noktaya dokunmuşun.

Keşke geleneklerimiz kurulmuş olsaydı, geçmişle canlı bağıntılarımız bulunsaydı!... Ama, bildiğin gibi, bunu yapay olarak yaratmak olanaksızlığı yanında, şimdiye değin yapılmış olanların yetersizliği de söz konusu. Elbette kestirip atılacak gibi değil konu. Birçok yorumlara elverişli, öyle de olmalı. İşte senin bu çok değerli çalışman bizlere ve bizden sonrakilere bu olanağı sağlıyor. İhsan'ı ve Ayşe'yi sorayım. Nasıllar? Üniversiteden memnun musun? Bu yaz beraberce bir yerlere gidebildiniz mi?

Beni ve bizi sorarsan: İdris'in ikmali ve benim zorunlu birtakım işlerim tatil yapmamıza hiç fırsat vermedi. Ben, Yaşar Nabi'ye, Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar* romanını çevirdim. Eskiden de severdim, ama bu kez daha da hayran oldum. Sonra da ondan bir oyun çıkardım. Şimdi onu makinede yazmakla meşgulüm. Sonra tiyatrolara yollayacağım.

Üçünüzü de sevgi ile öperek mektubumu bitireyim. İdris ellerinizden öper.

Melih Cevdet Anday

(Cevdet Kudret'e Mektuplar, Haz. İhsan Kudret-Handan İnci, Ankara 1995, s.210-212)

Aziz **NESİN** (1915-1996)

14 Ekim 1966

Dostum Cevdet Kudret,

5 Ekim tarihli mektubun için teşekkür ederim. Kendi işimle ilgili mektuba bile geç cevap verdiğime göre, ne denli sıkışık olduğumu anlarsın. Önce birazcık gezimden söz edeyim. Karım ve iki küçük oğlumla, çağrılı olarak Bulgaristan'a gittik. Bir yarışmayı kazanmıştım, onun için çağırdılar. Yirmi beş gün kaldık Bulgaristan'da. Sofya'daki Balkanoloji Kongresi'ne katılamadım. Her şey para işi.. Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin kongresine katılmak için, yine hep birlikte, Bakü'ye gittik. Bakü kongresini *Yön*'de yazdım. Bir hafta orda kalıp Moskova'ya geldik. On beş gün de Moskova'da kaldık, sonra Türkiye'ye döndük. Döndüm döneli, geceleri ancak dört saat uyuyabiliyorum, durmadan çalışmak zorundayım. Aslında önemli bir iş yaptığım yok, ıvır zıvır, ama zaman alıyor. İşte böyle...

Şimdi cevaplarım: Bay Pişmanov, "Bay Ganu" için bana yanlış da söylemiş olabilir ya da beni görünce öyle konuşmuş olabilir. Önemli değil. Olabilirse "Bay Ganu"yu burda basmak istiyorum, daha okumadım. İşi bitince ve

sana da gerekliyse, gönderirim. Bu kitabı Bulgaristan'da çok aramış, bulamamıştım. Tahir Alangu'da varmış, ama o da evinde bulamadı.

Bay Ganu-Efruz Bey ilişkisi senin de dikkatini çekmiş. Alangu, Ömer Seyfettin için hazırladığı kitapta bu konuya geniş olarak değiniyor.

Gelelim benim masal kitabına... Önce, kitabın basımı geç kaldı. Oysa daha çabuk bastırmak için, Küflü[1] benden müsveddeleri istemişti. Ben yakında yine gideceğim. *Masallar* kitabımı yanımda götürmek istiyorum. Çünkü bu kitabı Rusçaya, Almancaya ve Bulgarcaya hemen cevirecekler, istediler.

Ayrıntılarıyla yazdığın düzeltmelerin hepsi yerinde. Ben, dış geziye çıkarken bu kitabı çok acele ve uykulu olarak bir gecede düzeltmiştim. Ondan çok yanlış kalmıştır. Ama asıl önemlisi Küflü'yle ilk konuşmamıza göre kitap İstanbul'da basılacak, düzeltmelerini de ben yapacaktım. Bu sırada gerekli yeni düzeltmeleri yapacağıma güveniyordum. Onun için kitaptaki ilk düzeltmelerin üstünkörü olmasına pek aldırmadım. Nasıl olsa yeniden dizilince bir daha düzeltecektim. Ama Küflü oyunbozanlık edip kitabı Ankara'da bastıracağını söyleyince, ben de olduğu gibi gönderdim. Lutfen sen, yazdığın yerlerdeki düzeltmeleri yap. Aradan zaman geçtiği için, ben şimdi, nerelerini kitabın düzelttiğimi bile anımsamıyorum.

---

1 Ahmet Küflü

"Hoptrinam" masalı için, o masaldan "başların azalıp ayakların çoğalması" fıkrasını attığımı yazıyorsun. Ben o zaman bu fıkrayı atmıştım ama, acaba sence de atılması gerekli mi? Şimdi hiçbir şey bilemiyorum. Evet, o fıkrayı atmıştım ama, neden atmıştım? Şimdi bilemiyorum. Acaba masallardaki lâf ebeliği olmasın diye miydi? Onun için kararı sana bırakıyorum. Gerekli bulursan, benim attığım gibi, sen de o masaldan o fıkrayı at. İstersen atma... Atarsan, mektubunda önerdiğin gibi yapman bence de uygundur. "Taktik" adlı masalımın da bu kitaba girmesini rica etmiştim. Küflü'ye yazdığım mektupta ve bu masalın hangi kitabımdan olduğunu da bildirmiştim. Bir de Alangu'nun *Yeni Dergi*'nin masal özel sayısındaki yazının kitaba alınmasını rica etmiştim. Bundan başka, yine kitaba girmesi dileğiyle, kitap için eskiden çıkmış eleştirileri göndermiştim. Bütün bunlar kitaba giriyor mu?

Kitabın erken çıkması için Küflü'yü biraz dürtmeni rica ederim.

Yardımların için çok teşekkürler ederim, selâm ve sevgiler...

Aziz Nesin

(Cevdet Kudret'e Mektuplar, Haz. İhsan Kudret-Handan İnci, Ankara 1995, s. 93-94)

Behçet **NECATİGİL** (1916-1979)

İstanbul, 21 Ocak 1975

Aziz şairim Cevdet Kudret,

Kaç ay oldu, hâlâ bendeki ikinci *Birinci Perde*'yi göndereceğim size. Böylesine üşengeçlik duyulmuş şey değildir. Kitabı bulamadım da ondan mı? Hayır! Bir mektupla birlikte yollamak istedim, ama mektubu yazamadım bir türlü. Çekindim, yazmayı hem istiyor, hem istemiyordum.

Bugün, yollamak lutfunda bulunduğunuz *Sokak*'ı aldım. Hikâyelerinizi derlemekte çok iyi ettiniz. Yurdumuzda sanatçı girişkin, yırtıcı olmazsa gölgede kalıyor, arayanı, soranı çıkmıyor, kendi başının çaresine bakmak zorunda bırakılıyor.

Ah, asıl, şiirlerinizi (sonrakileri değilse bile *Birinci Perde*'yi) tekrar yayımlamak imkânını bulursanız! Unutamadığım şiirlerdir onlar, ben onlarla öğrendim şiiri.

Bendeki ikinci nüsha *Birinci Perde*'yi göndermekte gecikmeme neden olarak bir türlü yazmaya başlayamadığım bir mektuptan söz ettim yukarda. Ne olursa

olsun, yazmalıyım. Şinâsî'nin Paris'ten annesine bir mektubunda şu cümleleri hatırlarsınız: "Efendim, şimdi icap ediyor ki, şu ana kadar gönlümde sakladığım sırları size söyleyeyim; tâ ki ne sana, ne bana dâğ-ı derûn olsun..."

Mayıs 1974'te *Evhâmî* basıldı (Aslında ben bu mektubu, gönderdiğiniz *Evhâmî*'ye teşekkür vesilesiyle yazmalıydım ya, sevgim, saygım engel oldu) Himmetiniz var olsun! Kitaba etraflı bir ön söz de eklediniz. Orada, daha önceki kayıtsızlıklardan yakınarak, müellifin eserlerinin, 1970'de Bay Metin And'ın çabalarıyla ortaya çıkarıldığını belirttiniz. Fakat Ferâizcizâde'yi daha önce Tahir Alangu hatırlatmış, hakkında şu geniş bilgiyi önce Tahir Alangu vermişti. (*Türk Dili* dergisi, Ocak 1953). Gerçi Alangu, oyunlarından sadece *Çöpçatan* üzerinde duruyordu, ama Metin And'ın *Türk Dili*, Eylül 1970 sayısındaki incelemesinde anılıyor Alangu.

Şimdi sizin gibi ciddî bir incelemecinin, Alangu'nun belki de Sayın Metin And'ı harekete geçirmesinden, *Evhâmî* komedyasında söz etmeyişi garip değil mi?

Ortaokul yıllarından beri arkadaşım merhum Tahir Alangu'nun eşi, Mehmet Şakir Efendi'nin torunudur ve felsefe öğretmenliğinden emeklidir şimdi. Ben bu satırları biraz da, tabiî çok yakından tanıdığım Bayan Mesude Alangu'nun üzüntüsünü dile getirmiş olmak için yazıyorum. Acaba Sabahattin Ali konusunda bir tartışmanızdan ötürü Tahir'le bir güncenikliğiniz vardı da o

yüzden mi hiç adını anmadınız ön sözünüzde? Şu veya bu, aziz şairim, şimdi artık sonuç önemli değil de bir esefi dile getirmekti söz konusu. Zaten üzerinde durulmaya değmez şeyler bunlar. Lâkin elçiyim arada ve takdir edersiniz bazı durumları.

Sokak için teşekkürler. Kazandığınız ödül için gecikmiş tebrikler. *Birinci Perde*'yi gönderiyorum. Her şey bir vakti bekler, çok doğru.

Sevgiler, selâmlar.

Behçet Necatigil

(Cevdet Kudret'e Mektuplar, Haz. İhsan Kudret-Handan İnci, Ankara 1995, s.179-180)

Tahir **ALANGU** (1916-1973)

17.12.952, Erzincan

Muhterem Yaşar Nabi Bey,[1]

Ankara caddesi, 80/1 İstanbul

Sizin de belirttiğiniz gibi mektubumu postaya verdikten yarım saat sonra kitapçıdan *Ömer Seyfettin* adındaki kitabınızı aldım. Bu seri kritik bir mahiyet taşımıyor, orijinal malumat gayesi gütmüyor, fakat gayeleri pek o kadar da küçümsenecek bir mahiyet arz etmiyor. Bu cihet müstakil bir yazının mevzuu olabilir, fakat şunu söyleyebiliriz, Türk kitapçılığı ve münevverleri bu noktadan nefes alıyor. Bu kitapların sınırlı olan ön sözlerinde hiç olmazsa eskinin kabataslak verilmiş hükümlerinden bir kısmı iddiasız bir şekilde düzeltilebilir. Hiç olmazsa bu kitapları hazırlayan kimseler anlattıkları kimseleri okumuş, klişe değer hükümlerini kontrol etmiş durumdadırlar veya seri bu yola girebilir. Herşeyden evvel insafı elden bı-

1 Yaşar Nabi Nayır

rakmamak için sizin hazırladığınız bu neşrin biyografik bilgi cihetinden ve hikâyeleri analiz bakımından bundan evvelkilerin, hele mahut Ali Canip'in kitabına nazaran üstün hatta Ömer Seyfettin'e karşı daha bîtaraf olduğunu, yani yeni ve orijinal olduğunu belirtmeliyim. Ömer Seyfettin'in Ali Canip gibi bir anlatıcının eline düşmüş olması hakikî bir bahtsızlıktır. Diğer taraftan Ö.S. külliyatının da A. Halit gibi bir tâbi elinde muzmahil olması yürekler acısıdır. Hikâyeler en basit bir sıradan mahrum bir vaziyette tam bir ticarî zihniyetle basılmakla kalmamış, metinlerden kelimeler, cümleler, paragraflar tayy edilmiş, üslûp üzerinde bazı mülâhazalarla işlenmiş. Lâikliğin yanlış anlaşılmasından mütevellit pratik endişelerle bir çocuğun "vallahi, billahi" diyerek ettiği yeminin tabir caizse "lâikleştirildiğine" inanır mısınız? Bir gün sizinle yeni bir Ö.S. külliyatı neşri üzerinde konuşabileceğiz sanırım. Merhumun yalnız bir kızı vardır, üstelik telif hakları kanunu bize bu külliyatı basmak hakkını verir sanırım, üstelik metinlerin tahrip edildiğini ispat edebildikten sonra.

A. Halit külliyatına girmemiş hikâyelerden bir kitap teşkil etmek hakkındaki fikriniz üzerinde anlaşabiliriz. Elimdeki malzemeden bu maksada uygun olanlarını ayırıp, şimdiye kadar elde ettiğim neticelerle birlikte, bu neticelerin münakaşa davet etmeyecek kadar kat'i olanlarını tercih ederek, yeni bir ön söz yazarak az zamanda hazırlayabilirim. Meselâ bu yılbaşı tatilinde bu iş olabilir. Elimdeki malzemeyi görmenize bilmem lüzum var mı? Mahiyetleri üzerinde bir tarif herhâlde sizi tatmin ede-

cektir. Sizin çalışma şeklinizi ve endişelerinizi bildiğimden göndereceğim metin ve yazıların sizi tatmin edeceğini biliyorum. Beğenmediğiniz metinleri ileride değiştirebiliriz. Ön söz üzerinde de münasip tadilat yapabiliriz.

Diğer taraftan Ö.S. külliyatında *Efruz Bey* romanının durumu da fecidir. Yalnız bu romanı asıllarıyla karşılaştırarak ve baş tarafına bir etüt ilâve etmek suretiyle de neşretmek mümkündür. Bu romanın hangi şartlar altında hazırlandığını, ne gibi tesirlerle meydana getirildiğini tespit ettim. Bence modern Türk realizminin öncülüğünü eden bir kitaptır; Ömer'in parti propagandacılığından sıyrılmış bir devrine işaret etmesi bakımından da önemlidir.

Ayrıca *Yalnız Efe* romanı, aslındaki karakterinden çıkıp bir küçük hikâye hâlinde külliyata girmiştir. Bu roman İzmir'in işgali sıralarında ve o acı ile yazılmıştır. Bütün neşredilmiş parçalarını topladım, sizin kitaplar ebadında derli toplu, tatminkâr bir küçük roman hâline konulabilir. Aynı şeyleri "Primo: Türk Çocuğu" için de söyleyebilirim.

Siz artık bir naşir olarak işin enini boyunu düşününüz. Bu mevzuun dışında sizin klâsikler serisi için birkaç konu daha teklif ediyorum. Bunların hepsi benzerleri içinde daha yeni, daha orijinal bir değer taşımaya namzet olacaklar, mevcudun tekrarı olmayacaklardır.

1. Nasrettin Hoca üzerinde derli toplu bir etüt ve şah-

siyeti üzerinde son varılan neticeler, en iyi fıkralarından bir seçme.

2. Dünya destanları üzerine bir seri. Varlık kitapları boyunda tetkik ve destanların muhteviyatı.

3. Nabizade Nâzım üzerinde bir etüt ve *Zehra* romanının metni.

4. Şeyhî ve *Harname* metninin neşri.

Malzemesi yanımda olan ve hazırlayabileceğim mevzular bunlardır. İçinden beğenin beğendiklerinizi. *Varlık* koleksiyonuna şiddetle ihtiyacım var. 17, 18, 19. ciltlerden eksiklerim var. Bunları tamamlayabilir misiniz? Diğer ciltleri de bana tenzilat yaparak gönderebilir misiniz? Geçen mektubumda sormuştum, bir daha sorayım. Yılbaşı tatiline girmeden cevaplarınızı beklerim. Selâm ve sevgilerimle.

Edebiyat Öğretmeni
Tahir Alangu

(Türk Dili, Mektup Özel Sayısı, c. xxx, nu. 274, Temmuz 1974)

Cemil **MERİÇ** (1917-1987)

30 Mart 1970

Muhterem Efendim,[1]

Tenkitlerinize, -buna ikaz demek daha doğru olur- teşekkür ederim. Yazılara başlık koymamak asırları aşan bir doğu geleneğinin yarı şuurlu mirası. Okuyucuya bir keşfin zevkini tattırmak, gerçek dostlara, yani lâyık olanlara seslenmek bezirgânları mabede, başka bir tabirle avamı Fildişi Kule'me sokmamak arzusu. Doğu, irfanı hisarlarla kuşatır, "emanetleri ehline tevdi etmek" imanın şiarıdır. Bu duyguda gururla tevazu, edeple istiğna kucak kucağadır. Bir *Kamus-ı Okyanus*'ta kelime bulmak, denizden inci çıkarmak gibi güç bir iş. Doğu böyle de Batı başka mı? Marx, *Kapital*'in ön sözünde düşüncenin doruklarına ancak patikalardan tırmanılır, der. İlme "şehrah"lardan gidilmez. Bu müdafaanamem.

Hakikatte her yazım havuzdan havuza boşaltılır. Frenkler "Décantation" diyorlar buna. Önce jurnale ge-

1 Mehmet Çınarlı

çiririm düşüncelerimi; sonra (bazen bir, iki yıl geçer aradan) yeni delillerle, yeni görüşlerle destekler genişletirim; nihayet yeniden düzeltir, süzer ve efendimize takdim ederim. Her yazı adı ile doğar, insanlar gibi. Bu itibarla bundan sonra onları adlarını alınlarına damgalayarak uçuracağım Fildişi Kule'den. Şimdi kitabımı hazırlamakla meşgulüm. Her kelimeyi mecnunane bir titizlikle tartıyor, tadıyor, ölçüyorum. Kitap henüz doğmadığı için ismi de doğmadı. "Yalnızlar Burcu"? O zaman birinci bölümün de başlığı olur bu: İbn Haldun, Machiavel, Dante, Camoens, Hobbes, Vico, Buckle ve... Milton. İkinci bölüm: "Babil" veya "Kelimelerin Cangılında": Yalan, ideoloji, mit, sağ-sol, ilerici-gerici, insan ve kozmos, bunalım, abes... Üçüncü bölüm: "Fildişi Kule'den" veya "Ateş Böcekleri..."

Yeni kitabınızı sabırsızlıkla bekliyorum. Bir ricam da geçen ay yolladığım yazının yayımlanmamasıdır. Müsveddeyi tüylerim ürpererek okudum, tekrar havuza. 15 Mart'a kadar daha az kusurlu bir yazı ellerinizi öpecektir.

Sevgilerimin kabulünü dilerim efendim.

(Cemil Meriç, *Jurnal,* c. 2, İstanbul 1993, s. 167-168)

Atilla **İLHAN** (d. 1925)

11 Mart 1968

Üstadım efendim, [1]

Askerliğim sırasında, yanılmıyorsam, ayak üstü şöyle tanışmıştık, konuşmamıza bile fırsat olmamıştı. Aslında bu mektubu yazma cesaretini o tanışmadan değil, çeşitli yazılarınızın ve kitaplarınızın bendeki sağlam ve zengin izleniminden alıyorum. Özellikle klâsik edebiyatımız üzerinde ne zaman kafa yoracak olsam, hep aklıma siz gelirsiniz, her defasında size yazmayı düşünürüm, her defasında da şu ya da bu çekingenlikten vazgeçerim.

Bilmem yazdıklarımı izliyor musunuz, izliyorsanız, ulusal bir bileşim için klâsik sanatımızdan, halk sanatımızdan yararlanmamız gerektiği konusunda nasıl direndiğimi elbet görmüşsünüzdür. Şimdilerde bir de dergi *(Yelken)* yönetiyorum, bilmem haberiniz oldu mu, o dergide bu işi daha bilinçli olarak yapmak, frenk toprağındaki beşinci derece ozanları bilip de kendi klâsiklerini bilmeden yetişen genç kuşaklara hiç değilse bunun yolunu belli etmek için çırpınıyorum. Her sayıda divan büyüklerinden bir, halk şiiri büyüklerinden bir şiir yayımlıyoruz. Ayrıca bu konularda araştırmalar, incelemeler

1 Cevdet Kudret Solok

de yayımlamak istiyoruz ama, doğru dürüst bu işi yapan yok. İşte bu beni nihayet çekingenliği bırakıp size yazmaya zorladı, belki de diye düşündüm, onun bir bildiği vardır, kendisi yapmasa bile bize bu işi benden daha iyi bilen bir uzmanı salık verir. Zira bildiğim, anladığım kadarıyla gazelleri, koşmaları seçen benim, açıklamalar yapmaya kendimde yetki görmüyorum, öylece yayımlamak yenilere pek bir şeyler söylemiyor ama, hiç değilse yüzyıllık geleneksel sesi işitmiş oluyorlar. Ah, siz o büyük yetkinizle bize ayda bir divan edebiyatından bir, halk edebiyatından iki şiir seçiverseydiniz, yeniler için aydınlatıverseydiniz onları, ne iyi olurdu! Hele klâsik büyüklerimiz üzerindeki incelemeleriniz nasıl da ulusal bir bileşime varmak isteyen gençlere kılavuzluk ederdi? Dergimiz tamamen amatör bir dergi olduğu için bütün bunları istemek cesaretini doğrusu kendimde bulamıyorum, ama yazmadan da edemedim işte.

Ayrıca yayımladığınız *Karagöz* adlı eser üzerinde de dergimiz durmak istiyor. Bu konuda sizinle bir konuşma yayımlamak istedik ama, soruları tespite kendimizde yetki görmedik, acaba bu önemli eserin can alacak noktalarını okurlara duyuracak şekilde soruları kendiniz hazırlayıp cevaplandırmak lutfunda bulunur muydunuz?

İhya olurduk.

Bu vesileyle saygı ve sevgilerimi yenilerim efendim.

Atilla İlhan

(*Cevdet Kudret'e Mektuplar,* Haz. İhsan Kudret-Handan İnci, Ankara 1995, s. 198-199)

Gültekin **SÂMANOĞLU** (d. 1927)

İstanbul, 30 Aralık 1970

Aziz Çınarlı,[1]

Önce, ailece yeni yılınızı tebrik eder, sıhhat ve saadet içinde daha nice yıllara ulaşmanızı yüce Tanrı'dan niyaz ederim.

Dün ve evvelki günkü mektuplarını almadan yazdığım 26 tarihli mektubunu bugün aldım. Her hâlde THY'nın sis sebebiyle uğradığı azizliktendir. Nitekim "öğleden sonra belki gönderirim dediğin kapak DDY ile geldiği için iki gün önce elime geçmişti. Her ne hâl ise. Biz şimdi işimize dönelim.

Munis ağabeyimiz konusunda yazdıklarını okurken tıkanır gibi oldum. Birisine sesli okusaydım ağlayabilirdim. Biliyor musun biz hep ağabey olduk. Ailemiz içinde tabiî. İnsanın bir ağabeyi olması çok iyi her hâlde. Çok zaman ailevî bağlarla örülmüş "ağabey" bildik o temiz insanı. Birtakım konularda, ister ilgilensin isterse ilgilenmesin, ama açıldık; ona sorduk. Bilhassa benim askerlikten ayrılacağım günlerdeki durumumu hatırlarsın. Yalnız ona güvenerek istifayı basmıştım. Ondan sonraki günlerde çok

1 Mehmet Çınarlı

çok sıkıntılı anlar, çok çok ezilmiş davranışlarla karşılaştığım hâlde; üzülmesin diye kendisine duyurmadım. Tesadüfler, beni sivil hayata adım attığım günlere nazaran oldukça iyi duruma getirdikçe; kendi memnuniyetime "mutlaka Munis ağabey de seviniyordur düşüncesini, tahminini ekleyerek daha da mesut oldum. Dört yıl önceki İstanbul macerasına atılırken de, ondan yardım ve tavassut istemek yerine; izin almak mecburiyetini duydum. Bütün bunlar, o beyefendi, o temiz insanın yirmi üç yıldan bu yana bize örnek olan şahsiyeti ve asaleti sonucudur. Kendisine yazamayacağım bu hislerimi sana yazarak hafiflemek istedim belki de.

Seni görmek isteyişindeki ısrarlı arzusu, hasta hâlinde bir türlü aklından çıkaramadığı *Hisar* (Gerek Vakıflar işi, gerek ve bilhassa "Dergiyi bırakma. Devam ettir" "Duanıza muhtacım" sözleri) ve onun hakkındaki tavsiyesi, bir bakıma vasiyeti; kendisinin ne kadar her türlü saygımıza lâyık olduğunu göstermektedir. Durumu hakkında verdiğin bilgi bir hafta önceye ait olduğuna göre, şimdi daha iyi haberler verebilir misin?

İnanır mısın şu beş, on gündür hem 1950'lerin, 1951'lerin havasında gibi hâyi hâyi dolaşıp çantama sığmayan dergileri koltuğuma sıkıştırarak dolanıp duruyorum. Evvelki gün öğle yemeğinden sonra Cağaloğlu'ndan Taksim'e, oradan Karaköy'deki Kadıköy iskelesine, "bugün git, yarın gel" emri üzerine vapuru atlayıp Haydarpaşa'ya, oradan yürüyerek Kadıköy'deki iskeleye ve tekrar vapurla Karaköy tarikiyle Cağaloğlu'na

dönüşüm. Bugün öğle yemeğini müteakip Fındıkzade'ye gidip dükkânı kapalı görünce kırk dakika adamın gelmesini bekleyişim, sonra kendisinden "efendim bir üç adet gelir, bir beş, bir dört" diye azar işitişim. Karşısında bir zerre usanç duymuyorum. Hâlimden şikâyetçi değilim. Bu durumu senden başkasına da (karıma bile) açıklayamam. Bir arkadaşım arayacak da, sekreterim görüştürmeyecek de, sonra ben o arkadaşımı aramayacağım ha. Vay anam vay. Neden böyleyiz. Kendimize yapılmasını istemediğimiz bir şeyi başkasına da yapmamak bu bir. İkincisi ve en mühimi senin tabirinle "tarihî" bir görev yaptığımıza inanıyoruz. Çocuklarımızdan yaşlı HİSAR'ı da yaşatalım diyoruz.

Neyse coştuk yine. Kaplan'la barıştık tabiî. Geçenlerde A. Kabaklı'ya beni göstererek: "Gültekin'e küsmek mümkün değil" demez mi? Sonra senden çok mantıkî bir mektup aldığını da tekrarladı. (Mektup aldığını söylediğini yazmıştım. Bu defa "mantıkî"si için yazdim) Kaplan, Cahit Sıtkı için verdiği raporda, kendisinin komisyondan istifa ettiğini ancak M. Eğitimce gönderildiği için incelediğini, seçme değil bütün şiirlerinin de yayımlanabileceği görüşünü ileriye sürer ve "Sâmanoğlu'nun yazdığı ön söze gelince, onu da çok mükemmel buldum. Tarancı hakkında derli, toplu olarak bilgi verilmiş, değeri belirtilmiştir" der.

Bugünlük de bu kadar. Karaer'le birlikte gözlerinden öperiz.

Gültekin Sâmanoğlu

Seyfettin **BAŞÇILAR** (d. 1930)

19 Kasım 1994

Sevgili Mehmet Bey,[1]

7 Kasım 1994 günlü mektubunuzu aldım. Sevindim. Anlaşılan bu yıl gezilerin tadını çıkarmışsınız. Değişik yerler, değişik güzellikler arasında gezmişsiniz. Bari "Onlarda birazcık da şiir lezzeti" bulabildiniz mi? Güneşin batışına karşı "Dert etmeyelim gel, tükenen ömrü bu akşam" diyebildiniz mi? Evet güzelliklere doymak zor. Hele bu yıl burada o kadar güzel bir sonbahar yaşadık ki anlatmak olası değil. Hava da pek soğumadı. Yeni yeni soğuyor. Renk renk yapraklar da dallarından henüz ayrıldılar. Bir haftalığına bir toplantı için gittiğim yolculuğu saymazsanız, pek evden ayrılmadık. Tasarımda gelecek yıl Türkiye var. Bir engel çıkmazsa ver elini Abbas, İstanbul. Yahya Kemal'in sihirli şehri. İlk durak bu. Ama o büyülü şehir yok artık, biliyorum. O şehri gecekondularla, beton yığını dört köşe yapılarla öldürdük. Geçim ekonomisi sanatın ve güzelliğin canına okudu. Göçlerle geldi, yıkımlarla geldi, sırtlardaki yorgan ve yastıklarla geldi çöküş. Ama İstanbul'un mersiyesi henüz yazılmadı. Ahmet Muhip bir ağıt yaktı o kadar. Orhan Veli şimdi yaşasa "İs-

1 Mehmet Çınarlı

tanbul'u öyle rahat dinleyemezdi." Kazma kürek ve otomobil sesleri dolardı kulaklarına.

Bir hafta için gittiğim toplantıda tam olarak Necip Fazıl'ın Otel Odaları'nı yaşadım Fort Washington, gece olunca içine kapanıyor. Ses seda yok. Ama sessizliğin güzelliği de yok. Üstelik çok tatsız bir toplantı oldu. İyice sıkıldım. Hafta sonunu iple çektim.

Ankara nasıl Mehmet Bey? O eski Ankara da yok değil mi? Şehirler büyüdükçe bir başka kimlik, bir başka özellik taşıyorlar. Üç gün önce New York'taydım. Konsolosluktan çağırmışlardı. Bir toplantı için. New York korkuttu beni. Hep ateş soluyan güzel bakışlı bir dev. Cinayet, fuhuş ve sokak insanları. Sokak insanları dediğim evsiz barksız olup sokakta yaşayanlar. Kışın büyük bir kutunun içinde uyurlar. Üst baş kir içinde. Bunların çoğu bu yaşama alışmış. Ev versen oturmazlar. Uyuşturucu tutkunları. Konsolosluğa gitmişken Eğitim Ataşeliğine uğradım. Gazi okulu için kitaplar aldım. Çok cana yakınlar. Kasılma yok. Yardım için koşuyorlar. 24 Kasım'da öğretmenler gününü kutlayacaklarmış. Beni de davet ettiler. Lisede ek olarak kimya okuttuğum günleri anımsadım. Öğretmen arkadaşların ışıklı yüzleri geçti gözümün önünden. Güneydoğu'da acımasızca şehit edilen gencecik öğretmenleri, geride kalan eşlerini ve yavrularını düşündüm. İçim sızladı. Ne zaman duracak bu kan, ne zaman belâsını bulacak bu terörizm? Türkiye'nin içte ve dışta ne çok düşmanı varmış... Sağ, sol, Kürtçülük, vurgunculuk, rüşvet... Memleket kendi çocuklarının ihanetine uğruyor. Yobazlığı unuttum. Yobazla gerçek müslümanı bir türlü ayıramadık.

Siyasetçilerimize hiç dokunmuyorum. Onlardan umudu kestim.

Yoktan var oluş, nerde o sırlar dolu sır?
Her şarkıda sevda ve ölüm yanyanadır.

Son günlerde "And olsun" başlıklı bir şiir üzerinde çalışıyorum. Uzunca bir şiir. *Kur'an*'ın bazı ayetlerinden esinlendim. Yazmak benim için yaşamanın bir parçası oldu artık. İyi kötü hep bir şeyler yazıyorum. Sonra ayıklıyorum onları. İlk yazıldığında her şey güzel gibi görünüyor. İlk izlenime fazla güvenim yok bu yüzden. Şiiri bekletiyorum. Bir durulma, bir eleştiri aydınlığı doğuyor. Kötüleri hemen atamıyorum. Ne de olsa benden bir şeyler var onlarda. Evet, elimde bir kitaplık daha şiir birikti. Kısmet olursa gelecek yıla demetlerim onları. Zamana karşı kaç şiir dayanacak bakalım. Zamanın en büyük şairi olarak pazarlanan çoğu şairlerin kendileri daha hayatta iken iplikleri pazara çıkmadı mı? Önemli olan çok yazmak değil, gerçek şiiri yakalayabilmek. Nicelik değil nitelik. Bu durumda Yahya Kemal'in titizliğini benimsemek güzel bir şey. O rahmetli de son şiirlerinde eski titizliğini yitirmişti. Dünya böyle, çıkışların inişleri de var. En iyisi boş vermek, fazla düşünmemek. Nasıl olsa her adım bizi beklenen sona biraz daha yaklaştırıyor. Ne gam,

Saz, söz ebediyyen sürecek zannedelim de,
Dert etmeyelim gel, tükenen ömrü bu akşam.

Öyle yapalım. Saygılar, selâmlar. Sağlıkla kalın.

Seyfettin Başçıllar